

OLION

N 5-6 1931 MAI-JUUNI

SISU:

HENRIK VISNAPUU: LAULU SINISED KÜNKAD EEN. — JUHAN JAİK: ROTT JA SIKUKESED. — CHESTER-
TON CONTRA DREISER.—V.ADAMS:
KÖNELUSI GEENIUSEGA. — ALBERT
KRUUS: PETÕFI JA VÕRÕSMARTY.
— N. H. LINDBERG: UNGARI PÜHA
KROON, TEMA AJALUGU JA MÕIS-
TE. — R. PATZNER: AJALOOLINE
KUNSTTÕONDUSE ARENG. — JAAN
KÄRNER: ISAMAALE. — AINO KAL-
LAS: BEATRICE WEBBI ÕPPEAAS-
TAD. — GUSTAV SUITS: MEIE SULE-
LIITLASTE LAUREAADID SOOMEST.
— R. LESTA: PEALINNA KROON. —
J. VAHTRA: RÄNNAKUID VÕRU-
MAAL. — A. MERI: MÕTTEID OPO-
SITSIOONIST, INTELLIGENTSIST,
NOORUSEST JA MUUST. — H. MA-
SING: LÕIGEND ARAABIAST. —
HENDRIK ADAMSON: KAKS LAULU
— E. FISCHER: MÄLESTUSI ZARS-
KOJE SELOST. — ED. VISNAPUU:
MUUSIKA TUNGIST. — RUDOLF
REIMAN: TERI. — G. VILBERG:
ROSENPLÄNTER TAIMETEADLASE-
NA. — O.RÜTLI: INDIA. — KINOST JA
VAATLEJA PSÜHHOMEHAANIKAST.
— H.BLAUBRÜCK: AADRIA KULDSES
KURUS JNE. — REPRODUKTSIOONE

ILLUSTREERITUD KUUKIRI

Suvi — juhtumused — rõõmus meel

Alphonse Daudet:

Albert Saareste tõlkes

Kirjad minu veskilt

216 lk., hind 2 kr. 75 s.

Autor ostab tuuleveski Lõuna-Prantsusmaal ja kolib suveks sinna elama: päikesesse, lõunatuulesse, lähemaiks naabreiks rohutirtsud, sõpradeks kogu ümbrus. Järgnevad lood ja seiklused, täis heatuju ning elavust, kuid ka traagikat ning nalja. Rullub lahti lõuna-prantslaste elu ja õhkub L-Prantsusmaa vaimu. Meil tuntakse Pariisi, õpitaagu tundma prantslasi ka looduses.

Eesti Kirjanduse Seltsi kirjastus, Tartu, Lai 35, tel. 601

Nõudke ja proovige

*seni Eesti turul puudunud
maitsvat*

Müncheni õlut

OLLETEHAS „LIVONIA“

Foto ja jalgrataste suuräri

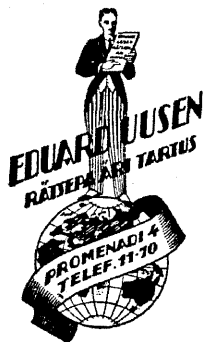
FIRMA

OMANIK MARIA LIBLIK

Tartus, Suurturg 10 / Tel. 6-30

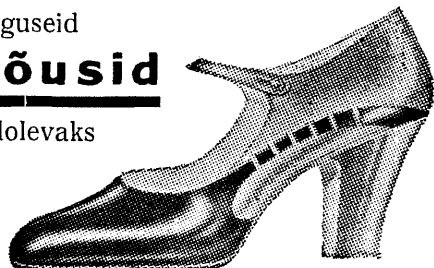
VALMISTAB MOODSAID
MEESTE- JA NAISTER.
RÄISEPATÖID

Moodsamad mudelid!

Igasuguseid

jalanõusid

soovitab eelolevaks
hooajaks
suures
valikus
odavalt

K. Konsen'i äri Tartus, Riia tänav 18

OLION

TEINE AASTAKÄIK

N 5/6 (17/18)

MAI-JUUNI 1931

Henrik Visnapuu

Laulu sinised künkad een

*Lumilina on võetud maast.
Vett niipalju puserdet linast.
Tantsib rentslist rentsliste laast,
päike sätendab taevasinast.*

*Ojad voolavad laiad kui jõed.
Pilved vetel kui valged suled.
Tulevad ööd kui valged öed.
Vetel hulguvad västrate tuled.*

*Helet valgust on täis nüüd kaug.
Roosa naeratus taeva põsil.
Luhtadel ringi rändab haug.
Varesed istuvad puie pesil.*

*Majade silmad pestud nõest,
katuste kübarad puhtad tuhast.
Üle kallaste vaatab jõest
vesi, ja parkide jalgu uhab.*

*Nägin, kesk jõge ujub üks laip.
See — minu mure läeb päri voolu.
Tantsime jälle, all kevade vaip.
Lase minna see talvine koolnu.*

*Lennu kevadesse ma teen,
südamest paadi ja sõnarest mõlad.
Laulu sinised künkad een,
päripurjedeks rõõmsad kõlad.*

V. ALEKSEJEV

ELVA MAASTIK

TOIMETUS JA TALITUS

TARTUS, RIIA T. 64-3
TELEFON 5-42

ADDRESS: OLION — TARTU

ILMUB KORD KUUS

TELLIMISHIND: AASTAS 6 KROONI
POOLAASTAS 3 KROONI

ÜKSIKNUMBER 75 SENTI

Juhan Jaik

Roff ja sikukesed

JUHAN JAIK

ON neid aastaid ja aegu tulnud, olnud ja läinud, on neid veernud ja vajunud. Nii mõnestki maailmast on satunud kaugele, nii mõnestki kenast inimesest eraldunud eemale. Mõnessegi paika pääseb tagasi ehk ainult kaudu mälestuste teeraja ja nii mõnedki ihaldatavad jäljenägemised jäävad tulemata, kuigi sageli tahaks veel kord rännata endiseid radu.

Kes ütleks minule, kes võimaldaks otse praegu näha, mida tehakse ja kuidas elatakse nüüd seal Vehmrepera võseriku popsikrundil? Midagi pole enam ammu kuulnud sealsetest inimestest. Valus on mõelda, et Vehmrepera Mihklil praegu eluaastaid peaks olema selline arv, et tõenäolisem on ta kuulumine praegusel momendil inglite koori koosseisu kui selle maailma elu ja olemise eest võitlejate rivisse.

Ometigi võid leppida mõlema võimalusega, kuna on alust uskuda, et Mihklil on ühteviisi hea nii siin kui ka seal. Tema toimetulemise oskuse juures kimpujäämine ei näi olevat võimalik.

Vehmrepera võsastikus elas palju jäneseid. Kui sügisel põllud jäid lagedaks, siis kõik jäneseid mõisa ääretutelt põldudelt, kus alles hiljuti lorkas vägev vili magusate teradega ja kus nüüd oli vaid kõdunev kõrrestik, rändasid talveks sinna võsastikku, kus oli nii meelepärane elada suvel kogutud rasvast kuni kevadeni, mil põldudel jälle lorkab oras, mis on kõige magusamaks sissevõetavaks rohuks tervisele. Siiski nende jäneste elu seal võsastikus polnudki nii väga hea.

Talvel kütid käisid oma koertega neid tülitamas, ja vahel mõnigi jänes pidi olude sunnil loovutama osa oma unekavatsustest jooksmiseks koera ees. Kuid polnud kuulda, et Vehmrepera võsastiku jäneseid oleksid kunagi mõne muu jänese kombel ohanud või kurtnud oma saatuse üle. Nad olid elutargad ja pidasid seda täitsa loomulikuks nähteks, et elul peab olema ka oma kimbu-

tuste ja ohtude lehekülg, muidu ju elu oleks püsti paradiis. Ja on ju kõigile selge, et maapealne elu ei võigi ju olla paradiisiks, maapealne elu peab olema just niisugune nagu ta on ja nagu kunagi juhtub.

Nii elati Vehmrepera võsastikus ja umbes samamoodi elati ka popsikrundil selle võsastiku kõrval. Pops Mihkel oli ka tõdenud seda, et elul paratamata on omad ohtlikud küljed, kuid egas seepärast maksa visata elu metsa ja jätta tegemata, mis meeldib. Elama peab võimalikult paremini, selleks ei maksa jätta midagi kasutamata. Kui aga seda oskad teha nii, et ei maksa kallilt selle eest. Elada hästi ja seejuures hoiduda ohtudest, see ongi see elutarkus. Teist elutarkust pole mingisugust.

Nagu jänestel, nii ka Mihklil oli palju vaenlasi, kuid temal oli ka sõpru. Vaenlased olid inimesed, kellel endal polnud popsikohtagi, kellel polnud ka seda elutarkuse juppi, mille abil võib saada omale mitte üksi popsi-koha vaid isegi rohkem. Need vaenlased olid temal mõisa põlluvahid, moonakad, metsavahid ja karjapoisid, üldse vähekaaluv ja tühipaljas rahvas. Sõprade hulka ta võis arvata aga kõigepealt mõisahärra ise, mõisavalitseja ja terve tosinkonna taluperemehi. Hoopis teissugune rahvas kui need, kes olid tema vaenlasteks.

Kuidas pidigi Mihkel elama, kui tal poleks olnud niisuguseid sõpru? Maad oli temal kõigest paar vakamaad, heinamaad ei raasugi. Et elada ära ja pidada endal isegi hobune ja lehm, siis pidi tõesti tarvitama sõprade abi.

Tõsine ja kuldne sõber oli siiski kõigepealt Märdimäe peremees. Temaga õieti algaski Mihkli aasta. Igal suvel nad uuendasid oma iga-aastast lepingut ja sellega õieti algaski Mihkli uus aasta. Kevadel enne seda tal oli mõneks päevaks tegemist oma põllulapikese juures ja õuel, kus ta seadis üles hulga kuldnokapuure. Ta armastas väga lindude laulu ja seepärast neid tema õues oligi musttuhat. Näis, nagu tahaks Mihkel meelitada enda juure elama kõik maailma muusträstad. Ta isegi lausus sellele nii:

„Tulgu aga pealegi siia kõik, mis nad taludesse läheksidki. Kas siin, mõisa põllu ääres, nendele toitu vähe või elul midagi viga? Kõike küllalt.“

Agas kui saabus suvi, siis uuendati Märdimäe peremehega vana leping. Sõpruse nimel see asi puha läks, egas muidu. Teistele küll näis, et Märdimäe peremees teeb Mihklile ülekohut, laseb tal orjata kogu heinaaja ja selle eest annab kõigest paar vakamaad soolust heinamaad, kust pole suurt saada. Kuid Mihkel ise vaidles sellele vastu.

„Ah, laske olla, või ma siis lähen saama kasu. Midagi tehakse siin maailmas ometi ka sõpruse poolest.“

Nii nagu iga talu oli Mihkli popsi-koha kõrval mõis, nii suur oli vahe ka talu ja popsi heinategemise vahel. Talu heina tehti kiiresti ja rutates isegi püsiva põuaga. Kui aga veel tõusis silmapiirile pilv, siis seda tehti joostes. Mihkel kui elutark inimene küll hoiatas liigse rutustamise eest, ta teadis rääkida mitmesuguseid näiteid elust, kuidas kiirustamisel on olnud halvad tagajärjed.

Kuidas mõnel sellel põhjusel soolikad sattunud sõlme, kuidas neerud venitatud lahti selgroo küljest ja kuidas tulnud rinnatõbi. Imelik, et Märdimäe peremees eluajal polnud kuulnud ühtki niisugust hoiatavat juhust ega võtnud neid nüüdki kuulda.

Kuidas Mihkel ka ei tahtnud näidata peremeestele seda õiget heinategemise hoogu, meeldivat ja tervishoidlikku, siiski ta ei asunud kunagi oma töö juure teistega ühel ajal.

„Minu heinamaa jupp on väike, ma ei saa raisata. Ma pean laskma heinal veel kasvada. Vara tehtud hein vajub kokku kui ämblikuvõrk, hiljem tehtud hein annab rohkem välja.“

Kui kogu luht oli heinategijaist juba lage, siis algas Mihkel oma heinategemist. Niitis hommikul maha natuke ja kuivatas seda päeval. Öhtu tulles ta kandis need heinad juba kuhjapessa ja istus ise sinna puhkama päeva väsimust.

Kogu luht oli juba täis heinakuhje. Alles nädala või pooleteise eest need püstitati, kuid juba olid enam või vähem pleekinud päikese käes. „Vaata, kui ruttu tahab tulla sügis,“ mõtles Mihkel. „Kui heinakuhjad on pleekinud, siis see on selge sügise pilt. Ja kellele seda sügist siis nii vaja on?“

Popsist on ka kasu üldsusele. Temast võib olla kasu isegi niisugust, millist ei tea oodatagi. Ta polnud enese kasu tagaajaja, ta töötas vahel kogu maailma hüveks. Näiteks neilgi tema heinategemise õhtutel ta võttis oma ilmatupika varrega reha ja sammus õhtu videvikus naabrite heinakuhjade poole. Need peremehed ikka alati on teinud tööd rutates, kuhjadel on ikka jäetud ühtteist silitamata. Selle teeb siis ära Mihkel, et heinaluhal valitseks kord. Ja kui selle juures pudeneb maha mõni kõrreke, siis seda ei saa ju enam viia tagasi kuhja otsa, kuhja pea juba tehtud valmis. Lasta neil mädaneda maas — see oleks puhas rahvamajanduslik kahju, mida ei või näha ükski korralik inimene. Ja Mihkel viis need kõrred siis paika, kus neist võib olla kasu.

Hommikul, kui päike tõusis üles ja kogu luht oli valge nagu eilegi, siis alles oli näha, millise heateo on teinud Mihkel. Kogu luha kuhjad olid jällegi terasrohelised, polnud enam kusagil päiksepleekimise jälgi. Sügis oli sedapuhku jällegi lükatud tükiks ajaks edasi kõikide maailma inimeste rõõmuks. Värsked heinakuhjad just kui eile loodud. Mihkli oma kuhi alles pooleli, see on ju selge heinateo aeg. Kalender oli lükatud tagasi.

Nii Mihkel üksi sõdis seal luhas sügise tuleku vastu ja suve eest. Võitles enda ja nende peremeeste kasuks, kelle kuhjad olid seal. Aegamööda ka tema heinamaa jupp hakkas jõudma ühele äärele, kuhi paisus aga rohkemgi veel.

Ega see töö seal olnud ka väga kerge. Seal ta puutus vahel kokku ka oma vaenlastega. Need olid küla karjapoised. Tihthigi, kui Mihkel toimetas oma kõrsi õigesse paika, hüüdis metsast mõni karjapoisi hääl:

„Rott-Mihkel, mis sa vead? Vaadake, kuidas Rott-Mihkel varastas heinu. Rott-Mihkel, ma räägin peremehele ära, siis Rott-Mihkel viiakse kinni.“

Sõimamisel olid kõvad need karjapoised, sõimasid Mihklit Rott-Mihkliks. Mihkel vahel oli siit ja sealt kuulnud isegi, et teda külas kutsutakse Rott-Mihkliks, kuid seda nime keegi ei öelnud talle suu sisse. Ainult

need ulakad karjapoised, need ei häbene vana inimest. Ja ähvardavad veel kaevata ka.

„Sedamoodi ülespidamist neis meieaegsetes koolides õpetatakse,“ mõtleb Mihkel. „Hobusevargad tulevad nüüd koolidest välja. Ise veel niisugune, et vitsu hädasti tarvis, aga tema juba tahab minna kaebama vana inimese peale. Mis sa teed ära niisugustega.“

Küll võib olla inimesel tigedaid vaenlasi, arutleb Mihkel, kui on juba tagasi kuhja juures. Küll need karjapoisedki võivad teha inimesele palju muret.

Ega muud, Mihkel läheb jälle sinna karjapoisi juure ja ajab tükikese juttu karjapoisiga. Räägib, kuidas ta olnud Türgi sõjas ja sinna ta oma tervise matnud, nende Türgimaa mägede vahele. Nüüd ela kui vaene rott, jah, õige see on, ega siin pole pilgata ega naerda midagi, ela kui vaene rott. Vaata, kuidas saad läbi. Inimesed ka on kurjad, kiusavad puha. Ega poiss ometi ei hakka levitama temast külas tühje jutte, ei?

Kui poiss lubab, et ei räägi midagi, siis Mihkel tuleb tagasi oma töö juure. Ühest vaenlasest ta on saanud võidu.

Viimaks ometi ka tema heinakuhi saab valmis. See on ikka vägev kuhi, suurem kui peremehe oma mitukorda suuremalt heinamaa jupilt. Kui see torkab inimestele silma, siis Mihkel räägib, et vaene inimene peab olema targem kui rikas, muidu ta ei saa ju läbi. Vaene laseb oma heinal kasvada kaua ja teeb ta siis ära kasulikult. Ja eks jumal ka vahel õnnista kehvemat, misjaoks siis temagi seal taevas on? Vaeste jaoks ta peaks olemagi, rikkad on niikuinii rikkad.

Siis Mihkel hulk aega enam ei teotse oma peremeestest sõpradega, siis ta soojendab üles vana vahekorra mõisahärraga. Mida rikkam sõber, seda suurem tulu on sellest sõprusest.

Aga samal ajal muutuvad tigidateks ka tema vaenlased. Nii kubjas, põlluvahid ja mõisatöölised, kõik nad muutuvad siis kardetavaiks, et ära anna ennast kokku. Kõik nad on siis valvel juba, kui mõisa rukipõllud on lõigatud ja kui nad teavad, et Rott-Mihkel juba on kolunud luhast põllule. Ning kui ta mõnel ööl ilma kellelegi kurja tegemata või kellestki halba mõtlemata sammub üle mõisa nurme kodu poole, kolm puuda rukkeid seljas, mis ta põllul raputanud vihkudest välja, sest et need kojuvedamisel niikuinii variseksid maha, siis äkki mõnikord kergib kui maa alt ta ette mõne vihatud vaenlase tume kogu ja käratab:

„Kott maha ja käed püsti.“

Mihkel ei saa käsi püsti tõsta, sest kott kukuks siis seljast maha. Seda aga ei või lasta sündida, sest ega see selgasaamine pole nii kerge asi. Pealegi Mihkel teab paarist kogemusest, et kui paned koti seljast maha, siis seesugused jutuajamised venivad pikemaks.

„Miks nii? Mis on?“ küsib ta juureruttavalt põlluvahilt usna õiglase näoga.

„Või sa veel küsid? Mis sul siin kotis on?“

„Ah mis mul kotis on? See kõigest... Ma arvasin, et on midagi hullemat, et sinul naine on suremas ja jooksed minu juure abi paluma. Kuidas on tema ja teie laste tervis? Muidugi hea? Jah, mis ta ikka, hea ikka, kui õnnetusi ei tule...“

Mihkel nagu valmistub pikemale jutupuhumisele,

kuid põlluvaht on ikka veel äge ega anna talle sõna selliseks jutuks. On üks vihavaenlane, kuri kiusaja.

„Ei nüüd muud midagi, kui lähme mõisa poole teele, seekord sa enam koju niipea ei saa. Küllalt oled varastanud, ära sa looda, et saad sellega läbi eluaja. Lähme nüüd mõisasse.“

„Ah mõisasse või? Ei tea olevat asja, aga selle tühja pärast nüüd... see oleks tühi pahandus, muud midagi. Ei sellepärast küll taha minna. Ei, ma tõesti ei taha, jätame seekord...“

„Kas ma sulle ükskord olen jätnud või kaks korda? Aga kas sa oled jätnud oma varastamise? Ei, seekord ma enam ei jäta. Juba minevakord ütlesin, et see olgu viimane kord, ja sa ise lubasid ka jätta maha need tembud, aga kas sa jätsid!“

„Kas ma ütlesin, et ma jätan maha need tembud? Seda ma ei lubanud ega võinudki lubada, sest kust mina võin teada, mis juhtub? Ma ütlesin, eks me näe, võib olla kah, et see on meil viimne kord kokku juhtuda. Ja ega ma ei tahtnudki sinuga siin saada kokku, mitte ei tahtnud.“

„Miks sa siia siis tulid?“

„Mina või? Aga sina ju tulid siia. Poleks sa siia tulnud, meie poleks saanudki kokku.“

Nii nad tülitsevad tundi paar, kuni Mihkel hakkab paluma, et kaua ta peab seisma, kott seljas. Käed surevad ära ja selg murdub. Põlluvahti ägedusest jutt on aegamööda läinudki kuidagi alla poole, muutunud rääkimisteks homselt ja tänasest ilmast. Juba Mihklil oli niisugune jututoon alati käepärast, et viis pikapeale alla igäühe viha ja pahanduse.

Lugu lõpeb viimaks sellega, et põlluvaht ulatab Mihkli kotti ühel õlalt teisele, laseb tal minna veel see viimne kord, aga see olgu tõesti viimne.

„Ega ei taha küll ise ka saada sinuga veel kunagi kokku,“ vastab Mihkel ja sammub kodu poole.

Küll ikka inimesed on tigidad ja kadedad. Mõisnik, hea mees, ise ei tule põllule, magab kodu, aga igavene põlluvaht, vaene ise kui kirikurott, vaat tema tuleb. Temal on asja tulla siia öösel, tema ei saa ilma läbi. Küll inimesed ikka võivad ka olla teineteisele tigidad.

Tema on vaht? No vaht peab ikka olema, see on täitsa õigus. Kas nii suur põld siis võiks olla ilma vahita? Vaht on olnud alati, see on juba vana komme niisugune. Aga nii see küll ei tohiks olla, et see vaht oleks niisugune siga inimene, kes muud ei tee, kui luurab teist. Igalpool on oma vaht, kuid pole kuulda, et nad rikuksid inimese elamist.

Siiski, kui oleks olenenud kunagi Mihklist, kas lasta saata need vahid kusagile Siberisse või jätta siia, siis Mihkel küll ei otsustaks seda asja oma meelepaha järele äkki, vaid mõtleks enne järele. Viimaks ta ikka ei lubaks inimestele lasta sadada kaela nii ränka õnnetust. Mihklil tuleb meelde, et korra parun ja valitseja ise tulnud luurama just teda, ja temal olnudki kavatsus minna just sellel õhtul ruginabraste vahele. Siis aga mõisast, nendelt samadelt kiusajatelt, tulnud sõna, et olgu täna kodu, kui ei taha kukkuda sisse. Oli selge, et seda nad tegid oma leiva pärast, sest kui mõisnikul oleks kor-

raga õnnestunud nabida kinni põlluvaras, siis oleks kõik need vahid ja valvajad peksetud minema. Nendele oli tarvis, et härra ise ka ei saaks kätte varast, nagu ei saanud nemadki. Siiski see oli kasuks ka Mihklile, seda ei või jätta tunnistamata. Kolm ööd ei julgenud siis Mihkel võtta midagi ette ja kaotas palju aega.

Need ajad on siis niisugused, et kaua ei või olla teotsemata. Selle vähese ajaga, mil hakid seisavad põllul, tuleb muretseda terve aasta leib. Sellega lähebki nii kuidas juhtub. Mõnikord saab täielise aasta leiva, mõnikord tuleb natuke puudu. Mõnikord aga on saadud ühe aasta saagiga läbi ka kuni järgmise aasta jõuludenil. Nii kuidas põld õnnistab.

Kui rukkisaak on käes, — see selgub siis, kui mõisa on vedanud kõik põllud tühjaks ja pole enam lisa saada, — siis tuleb seesama otradega, kaeraga ja segaviljaga. Mihklil on neid vilju igatüht oma lapikene ja sellest lapikesest ta oskab peksta vilja välja väga palju. Niipalju, kuipalju temale elu ülespidamiseks läheb tarvis. Kui tal kevadel mõni puudake on ka kellelegi müüa seemne jatkuks, see pole ju suur asi, seda võib juhtuda igal ühel.

Odrapeksmine, — tal on endal väike rehigi, — käib umbes samaaeglaselt kui heinategemine. Ta kuivatab neid kaudu, peksab väheviisil ja aegamööda. Nii saavat rohkem teri.

Mõis ei säe vilja suureks rõuguks, vaid paneb vilja redelitele sarda. Siluda pole sealt pealt midagi, sellega narriks ilusa sarra ainuult ära. Seepärast siis Mihkel toob terve sarratäie öö jooksul koju. Sest see teeb ju üks välja, kas tuua mitmest paigast vähe või ühest paigast palju. Tuua aga tuleb, selleta ei saa. Ühes kohas teha puhas töö, see on kergem.

Tühje sarraredeleid ei või jätta väljale. Need tõmbaksid juba kaugelt tähelepanu enesele ja vaenlased oleksid siis kannul. Sarraredelid tuakse kaasa ja köetakse hommikuni reheahjus ära. Kuhu neid mujale panna? Ja rehetoale on ka kütet hädasti vaja.

Mõis muidugi märkab seda, ja alati kõik need mõisa kurjad hinged on jalul. Oi, nii mõnigi kord jälle on nad tulnud öösel kimbutama, on aga pidanud minema jälle oma teed, nagu kutsumata külalised kunagi. Mõnikord koguni tema peale on peetud jahti, kuid teda, vana rebast, tabada polegi enam nii kerge. Ka temal on vastuluure mõisale. Mitu korda enne seda, kui ta läheb põllule, käib mõisast läbi ja küsib, kes on kodu, kes on läinud kodunt ära ja kuhu. Kui on aimata, et kusagil põllul varitsetakse, siis Mihklil on öö peaaegu läinud kaotsi. Mitte hoopis kaotsi, vaid peaaegu, sest see kottitais kartuleid, mis ta siiski viib mõisa nurmest kodu lähedasse metsa, ei tasu ju suurt vaeva. Kodu lähedale metsa viib ta nad seepärast, et mitu korda on juhtunud, et teda valvatakse just tema enda kodu juures. Oodatakse peidupaigast, kust ta tuleb ja mis on kaasas.

See vaevaga töötamine siiski ei kesta nii väga kaua. Kui mõisa põllud on tühjad, siis ka Mihklil on midagi salves, millega ikka saab elada mõne päeva edasi. Kui kaua just, seda ei tea ju keegi ette ütelda. Aga üks järgneva sügiseni ikka.

Järgneb

G. K. CHESTERTON *contra* THEODORE DREISER

Üks lustakas kirjanduslik poksivõistlus

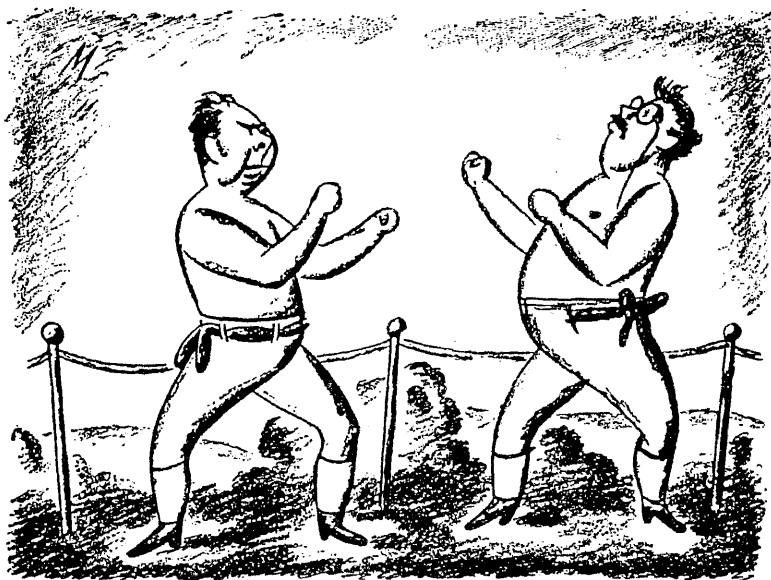
New Yorgi ajakirjas *Forum* (LXXXI/2) ilmus kibe essee G. K. Chesterton'ilt pealkirjaga *Skepsise kriitika*, milles see tuntud inglise katoliiklane ja nimekas kirjanik suure kärinaga sõtta läheb ameerika uuema kirjanduse „nihilistide ja jumalasalgajate“ vastu. Eriti neli „skeptitsismi apostlit“ — *Sherwood Anderson*, *Sinclair Lewis*, *John Dos Passos* ja *Theodore Dreiser* — saavad vitsu. Süüdistatavaist võttis vastuseks sõna sama ajakirja veergudel *Theodore Dreiser*. Kõige üllatavam selle erakordselt huvitava kirjandusliku poksivõistluse juures on see, et muidu nii pilges ja teravmeelne Chesterton seekord ehtkatoliikliku paatosega sõimab, ja et muidu nii tõsine ja raskemeelne Dreiser seekord lõbusalt ironiseerib. Kuna see poleemika osutab mõningaid sarnasusjooni meiegi „kirjanduslikkude poksivõistlustega“ (*Suits — Orbiit*, *Suits — Raudsepp*), siis peaks ta pakkuma ka eesti kirjanduspublikule küllaldast huvi.

HÄRRA G. K. CHESTERTON RAIUB PIHTA:

Theodore Dreiser annab maailmakirjeldise, mis jätab absoluutselt ebarõõmustava ja seeditamatu mulje. Halvastilõhnav — et mitte öelda: haisev — nagu lõhn, mis teevad rāpased koolijussid rumalate keemiliste eksperimentidega, sedasorti poisid, kes nurkades kasse piinavad. Luuta ja vaimuta kui kõverduv uss. Tülgastavalt pikaldane ja laialt seletav ilma lõputa. Väärikuseta kahtleja, julguseta jumalateotaja; teravmeelsuseta, tahteta, naermisvõimeta. Suremiseks liiga vana; liiga kurt, et lobisemast lakata; liiga pime, et peatuda; liiga rumal, et uuesti otsasta peale hakata. Liiga surnud, et teda veel maksaks surmata, ja isegi äraneedmist mitte väärt, nagu see, keda ei suuda õpetada aastasadade kogemused.

See on, mis mind liigutab, kui ma hr. Dreiser'ile mõtlen, ja ma konstateerin rahuldusega: ma olen temast lahti. Ma olen end puhastanud. Olen ühe muna munenud. Olen kriitikat teinud, mis vastab hr. Mencken'i nõuetele ses suhtes. Ma olen sooritanud ühe funktsiooni. Ma tunnen end nüüd paremini. Täna!

Agas millist mõju minu konstateeringud avaldavad hr. Dreiser'ile või mõnele teisele, kes minu vaateid tõe ja vale kohta ei jaga, pole mulle sugugi selge. On vaevalt arvata, et hr. Dreiser tunnustaks, et tema töö muud pole kui üks mõttetu posimine, pealegi ilma hullustuseta, mida meie sel korral vähemalt vabandava põhjusena võiksime arvestada. Ta ei näe fatalismis midagi põlatavat, nagu mina seda teen. Ta ei näe vabas tahtes inimeskonna kõrgemat arenguastet, nagu mina seda näen. Ta ei tea, et meeleheit iseenesest juba patt on — ja võib-olla kõige sandim patt, nagu katoliiklased usuavad. Ta ei pea jumalasalgamist ülespuhutuse odavamaks ja rumalamaks tõendiseks. Ta ei tea, et tema maailmapilt vāar on ja samavāhe tõelise maailmaga sarnaneb kui linoleumi lillelise mustris sigri-migri õitsva maastikuga. Ta ei peaks seda sigri-migrit isegi laiduvāarseks maastikuga võrreldes. Võib-olla saaks ta aru, et see on troostitu, kuid ta leiaks selle kõik täiesti korras. Ta võiks ka võib-olla tunnustada enda lootusetust, aga ta

Julian De Miskey Poksivõistlus Chesterton—Dreiser

ei näeks selles lootusetuses mingit viga. See tähendab, ta võtaks kõiki minu süüdistusi — komplimentidena.

Sellistel asjaoludel pean ma tõsisemat vaidlust hr. Dreiser'iga täitsa viljatuks. On võimatu talle tema vāarseisukohti kätte näidata, kui ta kõike lapsikuks peab, mida mina temast halvasti arvan. Samavāhe võimalik on teineteisemõistmine selles punktis, mis tema tõeks peab, kuna tema argumendid selle poolt mulle kindlasti huvi ei pakuks. Kui meie kunagi ulitsal kohtuksime, võiks kergesti juhtuda, et meie teineteise otsa komistame, ja kuigi meie mõlemad tugevad mehed oleme, ei kahtle ma ometi mitte, et tema saaks olema too hirmsam. Tõsiasi, et meie end sārarseks artikuleerimata arveteõienduseks alandame, laseb Mencken'i ameerika uue kirjandusliku elu kirjeldise paista tēhelepandavas valguses. Mencken ütleb kuski: „Hammustatakse teineteisel kõrvad maha, ja see kultuurivahendamise kummaline moodus näib peaaegu tēepoolt õige lahendus olevat, kui kõrvad enam kuulmisinstrumentidena oma kohust ei täida. Kel kõrvad on kuulda ja kes sellegipārast kuulda ei taha, sel võib nad samahāsti āra kiskuda. Kuulmatus näib olevat lahutamatu harilikust kriitikast, mis teiste arvamuste vastu sama ükskõikne on kui kana, kes oma muna kallal kaagutades kõik teised hāāled üle karjub. Igatahes ei kritiseeri kana vähemalt teiste kanade mune. Ka pole kuulda olnud, et kanad teineteist mādamunadega pilluksid, mis meie poliitilistes ja kirjanduslikkudes kontroversides on harilikuks nāhteks.“

Siia võib juurde lisada, et kūsimumes olev literaat Dreiser kahtlemata toreda ja pūsiva muna on munenud, jaanalinnumuna, nagu mulle näib. Ja ongi see ju jaanalinnu viis seejārel oma pead liiva alla peita. Dreiser väljendab sellega oma rahulolu, mis lõpuleviidud tegu

Theodore Dreiser

G. K. Chesterton

harilikult tekitab. Kuidas saaks temaga arutada küsimust „poolt“ ja „vastu“, kas see muna on mädamuna — või osaliselt veel söödav?

HÄRRA THEODORE DREISER PAREERIB:

Härra toimetaja! Teie palute mind vastata hr. Chesterton'i ägedale ja nähtavasti sügavasti tuntud kallaletungile. Aga, kätt südamele pannes, tunnistan, et pole sellest just väga huvitatud. Mis mõte on säärastel filosofoeringutel? Maailm astub ju neist üle. Peaaegu igaühel on ju oma privaafilosoofia ja ta põlgab teisi, nagu mina näiteks hr. Chesterton'i oma. Ainult selle vahega, et minu filosoofia teda täitsa korralikku poksi-võistlust laseb oodata, kuna tema oma mulle ainult mäheda naeratuse huultele meelitab.

Noh, mina hr. Chesterton'i peale küll ei komistaks, kui ma teda uulitsal kohtaksin, mitte kunagi, kuigi ma olen üsna harilik kaabakas. Sest Gilbert on — nagu kuulen — raske kaaluga mees Inglismaal, umbes kaks-sada naela inglise kaalu järele, ja sellega, kui meie Ameerika mõõteühikud klapiavad, sama kaaluga siingi maal. Peale selle olen ma väike, nii siis enam kaitsepositsioonide jaoks määratud, ja ma julgeksin ainult vastumeelt astuda säärasesse võitlusse.

Aga mina tahaksin teha ettepaneku, mis minu arvates meile mõlemile vastuvõetav peaks olema: meie sõlmime salajase lepingu oma poksi-võistlusel ägeduse simuleerimise kohta, kuid kohtleme muidu teineteist ilusasti hoidlikult. Millise populaarsuse meie saavutaksime! Millise kullakõla oma kukrutesse! Meie mõlemi nimed ehktsid suurelt Ameerika ja Inglise ajalehtede esikülgi! Ikka hr. Chesterton'i nõusolekule ja viisakusele lootes, olen ma valmis talt isegi üht sinist silma sõbraliku rusika kaudu vastu võtma — aga ainult üht, sest minu seisukord, nagu ta on, vajab teist silma. Ma pean töötama publiku tarvis raha eest. Sest kes ma õieti olen? Olen ma rikas? Kas nõutakse mind? Kas armastatakse mind Inglismaal või Ameerikas? Ei, koguni mitte! See-pärast on — nagu mulle näib — hr. Chesterton'il kerge mind ühe löögiga pikali lüüa, mis samal ajal talle ebakalkuleeritava väärtusega võiks olla. Armas Jumal, ma julgen ju vaevalt sellele mõelda, aga mulle näib, et sel-

lega kaasas käiks kuulsus, raha ja minu seni ebaostetavate raamatute väljamüük. Ja kogu Ameerika rõõm minu õigustatud kaotuse, ja — *au contraire* — hr. Chesterton'i tõusu üle esivõitlejaks ja kättemaksjaks. Sellega siis kuulsust, au, rikkust ka temale. Mis võib ta veel nõuda? Kõik muu areneks isenesest. Nii-niik palju kino nädalaringvaate eest, niik-niik palju ajalehtede fotoreproduktioonide eest, ja niik-niik palju iga isikliku intervjuu eest — lühidalt, ma arvestan kummaligi 500.000 dollarit.

Ja mis puutub selle minu saatusliku tunni tehnilis-lavastuslikku külge, siis kujutlen ma seda asja nõnda:

Eeldades hr. Chesterton'i nõusolekut, tuleb kas tema Ameerikasse või lähen mina Londoni. Igatahes ma usun, et rohkem raha teeme, kui tema Ameerikasse tuleb. Sest siin mõistetakse lavamõjust ja publiku menust eriti hästi aru saada. Times Szuare suletaks, liiklemine peatuks, politseikordonid peaksid korda. Siis ilmume, hr. Chesterton ja mina, teine teiselt poolt, mina, nagu ma loodan, teatava määrani julge näoga.

Orkester mängib midagi, ütleme, „Rule Britannia't“. Samal hetkel hõljutatakse lähedastest akendest ja katuselt briti ja ameerika lippe. Ja mina, tagant ette poole tulles, seletaksin otsmikku kortsutades: „Ausõna, too Chesterton on üks tume mees, üks bluffer, mitte enam ega vähem. Tahtevabaduse tunnustaja ja mittetunnustaja. Päh!“ Ja siis hüüaks hr. Chesterton, ennast kurnimasse poosi asetades (muidugi ei taha ma Chesterton'ile ette kirjutada, mis ta ütleva peaks, aga lubage mulle üks ettepanek, ma tahan ainult ta enda sõnu tsiteerida): „Haa, sina maailmavaate eksponent, mis nii ebarõõmustava ja seeditamatu mulje jätab. Halvasti-lõhnav — et mitte öelda: haisev...“ Mispeale mina, kokkuleppe alusel, kui ma veel jalul peaksin seisma, vastaksin: „Seda ütlete teie mulle, härra!“ Mispeale härra Chesterton (ka see on muidugi vaid minu tagasihoidlik ettepanek) hüüaks: „Sa võimatu sitavares! Sa räpane, haisev koolijuss!“ Sellele peaksin mina oma rolli kohaselt vastama: „Sa ehtis Dickens! Säh sulle, lurjus! Sa tõe ja tahtevabaduse tunnustaja! Sa tolmunud dogmatismi lollakamate ilmutiste lootusetu kaja!“

Aga mõeldes protsentidebalsamile, korraldaksime siis

Vilmar Adams

Kõnelusi geeniussega

Slavisti veste

*Noh, vennas Puškin, mis on?
(Googoli Revizor)*

KUI ma tulen oma külma vanakaupluseilmelisse tuppa, süütan enne kõike valguse ning ütlen: „tere!“ Esimesena vastab Saša Puškin. Oleme suured sõbrad. Üks veneliselilukõneleja professor rääkis korra: „Puškin on nii intiimselt lihtne, et näib, nagu võiks välja sirutada käe ja patsutada ta õlale. Ent katsuge ja... käsi ei ulatu!“ — Hm, või sul ei ulatu? Aga meie, kae, oleme Sašinkaga tõelised sõbrad. Sageli küll Saša on tusane ega vasta kohe mu küsimustele. Kuid ega me sellepärast vihased ole: ma tunnen nii hästi ta iseloomu, et see mind aina ergutab. On temas üks suur omadus: eluarmastus. Ta mõistab ning armastab kõike.

Nüüdsel ajal inimesed on vähe haritud. Harva, üpris harva leidub keegi, kellega võib kõnelda. Mõnd on spetsialiseerumine nahka pannud ning tõelisest kultuurist eemale tõrjund. Klassiline filoloog näiteks teab tavaliselt nüüd ainult antiiksest asjandusest ja ta teadmised sageli on enam surnud kui keel, mida ta harrastab. Slavist peab Rainer Maria Rilket naiseks, Schilleri on unustand ja Sappho't pole üldse lugend, vaid ainult *Vanemuises* näind: olevat olnud säärane tüsedavõitu ning kõva häälega naisterahvas Grillparzeri ope-retist. Ja veel Homeros — see juba on talle üpris vokaabel. Ametnikest, tehnikuist, riigi- ning kaupmeestest vaikib lauliku viisakus.

Tüütav on sellistega! Aga Saša, sina kuulud veel tõesti haritud inimeste hulka ja oled kõikehaarav ning kõikemõistev.

Äsja kõnelime temaga „elu sügavusest“.

Kui mitu korda, istudes raamatukogu suures töösaalis, vaadates raamatuvirnadele ning uute raamatuloojate või ennemini vist ainult hädiste ajutolmutajate töö langetatud päadele, — vanureile, keskureile, noorureile — kõnelin endamisi: kas tõesti ainult seda?

— Ei, muidugi mitte! vastas Saša muiates, on ju veel „tihe vein“ (aga mina ju olen karsklane, Saša!), on veel „neidiste õrnad põued“, on veel jalakesi, mis „võlutud pilgule väärtamatut tasu töötavad“, on veel...

— Küllalt, vana patune! Ma mõistan. Nähtavasti

VILMAR ADAMS

mitte ilmaaegu ei liikund sust kuulujutt, et sa krahviproua magadistoast lasid jalga peaaegu ilma, ütleme, vestita.

— See on laim!

— Olgu nii. Vein ja naised — need tühised elu lelud — paeluvad meid kõiki nii kummaliselt. Aga vaatad teravamini — sees on tühjus ja kaks haavlitera-kest. Sul on õigus, Saša. Ent sul on õigus tuhatkordselt:

„Есть упоение в бою
И бездны мрачной на краю“

(Ma ei heli tõlkida seda omapärast sõnadeseadist) ja „Kibedat kaotust aimame, kuulates metsade kohinat uut“. Oh, Sul on õigus. Kui võluv on uhke meri ja metsa muistne, kuiv kahin. Mees, õige mees ühendab eneses nii võitlejat kui patriarhhi, donjuani ja kunstnikku ja vikerlast. Temas on unelmad ja varjud sajandite hämarusest. Meri ja taevast on temas. Valgelokilised lained. Paisund, tugev puri. Laevaseintel kilbid. Mõladelts kukub loojeneva päikese kullatud piisku...

Aga mu sendine töö ja kroonised kohustised ei oota, meri on kaugel, Aadrias pole supelnudki, ja ka Eesti meri pole minule, vaid supelsakstele ja soomlas-

G. K. Chesterton contra Theodore Dreiser

väikese ameerika shakeshands'i ja koputaksime teineteisele sõbralikult õla peale, muidugi mitte liiga toorelt.

Veel kord, hr. Gilbert Keith Chesterton, juhin ma teie tähelepanu minu ettepaneku võimalustele. Meie seisame konjunktuuri ees, mis ei kordu! 500.000 dollarit, natuke enam kui 100.000 naela ja vähemalt 750.000 trüki-rida järgmisel päeval, kõik ühes tähtsamate annonsidega!

Oh, minu armas hr. Chesterton, minu vapper, hea

riukukk, teie tume mees, või mis te veel muidu olete, ärge laske mind pettuda! Ma palun teid siiralt seda mitte teha. Sest mõelge ometi, kõik minu seni tähele-pandamatud raamatud tolmutatakse välja — ja kui neid ka ei loetaks — siis vähemalt müüidaks ometi. Ja vastavalt sellele ajajärgule, oleks minu kirjaniikukuulsus saavutatud poksi võistlusega. Oo, millise võistlusega! Ja kelle vastu! Kus see au! Ma palun teid, ma vannutan teid, mis teil ka ette võiks tulla, ärge keelduge võistlusest minuga. Sest see teeb minust mehe! Geeniuse! Lõppeks ometi!

Tõlk. T. K.

tele. Saša, sõber, lohuta väsind südant! Ent sa sosis-
tad kibedalt:

*Maailmas õnne pole,
Vaid rahu on ja tahe.*

Ah, Saša, see on halb loht! Mäletad pigemini, kuis sa kirjutid tuttavale: Mis sest, et jääme vanaks ja et жены наши будут старья хрычевки — noored lapsed tulevad ju pääle ja meie elame neis.

Mul ei ole lapsi, Saša, kuid ka lasteta on ju „elu surmast sügavam“. Ah, sa pole seda värssi veel kuulnud? Kuid veel enne Sumilevi ütlid ju sina sedasama.

Saša, muide, ütle mulle, kellele sa pühendid tolle O если правда... Eks ju Riznič'ile? Noh, näed, aga õpetatud mehed veel täna vaidlevad selle üle ja on isegi Vorontsoville omistand. Veider rahvas! Ikka otsivad mõnd surnud probleemi, nagu ei oleks iga teadus täis elavat problemaatikat. Luba, et edaspidi, kui tekib mul sedalaadi õpetatud probleem, ma küsin otse sinult? Jah? Me ju ikkagi nagu kolleegid. . . Ma isegi tean, kuidas ja mispärast sa pühendid tolle luuletise Riznič'ile. Korra tuli öösel Boldinosse vari... Kuid juba vaikin, vaikin, ma pole lobiseja.

Kuule, aga miks sa oma *Mungasse* näppasid suge-
meid pühakulugudest. Mida nimelt? Mina tean: Novgorodi pääpiiskopi Joanni eluloost, septembrikuu lugemistest. Tahad, loen sulle ette. Eks ole mul õigus?

— Ja, kui sa tõendada võid, et *Munk* on minu kirjutatud.

— Ai, ai, tead, see sulle ei sobi. Ise oled uskmatu ja loed pühakute kirju. Oled usklik ja kirjutad *Gavriiliaadi*, ja nüüd veel haarad pühaku, ja päälegi veel pääpiiskopi au sees oleva. Kui sa oleksid eestlane, su karjäär oleks parandamatult rikutud ja ainult Vernerit uksed oleksid sulle veel lahti.

Ja, Saša, sa oled ikka sama ja raamatuid neelad endiselt. Mina ka püüan nõnda elada ja sellepärast olemegi nii sõbrad. Tead, olen halb patrioot: loen Adsoni asemel su *Onjeginit*. Poole juba tean pääst, ja ikka uuesti loen. Aga on teisigi selliseid. Vaat, mu vihameeski Jaan Kärner valas su mõõdus terve romaani ja tõesti, tema värsid on seetõttu üpris maitstavamad, kui me moodne luule ta n-inessiividega!

*Kun džimmin kempiden vampin
Eviden puhtevirra lampi!!*

Sellist šifreeritud luulet võib ju nautida ainult sõnastiku ning (nii vaesed on me sõnastikud!) tõenäolisusarvestustabeli abil.

Aga su salajane kogukond on veelgi suurem. Vaata, millistes terasrütmidest meie sõber Visnapuu laulab Vaskratsanikust! Tead ju, et nood rütmid pole Berliinist toodud. Ka minu vähesuse värsifikatsiooniliste katsetuste vormiline selgus on suuresti Sinu, tibra ja neegrivõsu, süü. Ja igaveselt vaikival, omaette puurival, oma joont ajaval Naelapeal jatkus koguni idealismi su *Onjeginit* tõlkida maakeelde! Katked pääsesid... pilkelehte. Sest kes meil Euroopas tahaks küll selliseid värse trükkida, meil ju „eluline toredus ja tehnika areng“, nagu ütleb Zoščenko. Minulgi sobiiks õieti tsitserida sind ainult soomekeelses tõlkes: olen käind Saksamaal, Itaalias ja veel mujalgi, ja *noblesse oblige*. Kuid ma pole karjääritahtelise koondise

liige ja võin lubada enesele luksuse öelda, mis mulle meeldib. Ja ma ütlen: eesti keelde tuleks sind tõlkida, jätkates Jakob Tamme algatusi! Urida tuleks sind põhjalikult! Meie luulele kuluks ära see prits kristallset vormiselgust, et ka meie tulevased klassikud taipaksid, mis on klassiline värss!

Ma tahan su eest hoolitseda, Saša, kui Taara annab võimalusi. Sa oled välismaalane, kuid tahan sulle hankida peatusloa ja — kas tean, kuis veab — kodakondsusegi.

Korra sa ütlid, Saša, sellise kõva sõna:

*Я памятник себѣ воздвиг нерукотворный,
К нему не зарастет народная тропа.*

Tuleks katsuda, et poeedi sõna jääks maksma. Meil, luuletajail, on nimelt juba korra selline onupoja-politika. (Taara, andesta nii kohutavat viisakusvalet: meil ju teatavasti too politika on sootu vastandlik!). Oled meie oma mees, Saša. Rohkem, palju rohkem kui su kaasmaalased Dostojevski või Tolstoj, kes ikka jäävad meile võõraks oma laialivalgivate, palistamatute hingedega! Sa võlud meid võib-olla oma suletud olekuga, vahest ka sellepärast, et sina põlvned Aafrikast, meie Aasiast. Ja ka Aafrika on me südamele armas, nagu näitab Tuglase teekond. Kuid ma juba kipun lobisema. Parem jutustan sulle veel ühe tõsise jutu.

Tead, too habemik Serjooža von-von Stein, „Djerpti“ ülikooli kauaaegne õppejõud, nüüd kuski Lätis teotsemas, see vägisi tahab su teha müstikuks. Aga nagu omalajal ta promotsoonikatse man leidis eestlasigi, kes Serjooža suureks imestuseks (mis küll võib Naatsaretist head tulla?) osasid Keiserliku Akadeemia Puškinimaja Hoidjale ta vead kätte näidata, nii ei vea tal eestlastega edaspidigi. Panin tollele „õpetatud mehele“ piprapirni, analüüsides ta uue „uurimuse“ Puškini müstikast*) korraga kahes euroopa teaduslikus ajakirjas. Arvan, ta teadlase kuulsus on sellega slavistide ringkonnis „erledigt“. Küll see „puškinist“ teeb suured silmad, kui talle „čuhonec“i“ tervitus tuleb kord... läänest. Aga ta raamatuski on taevakaared segamini (huviosalised vaadaku näiteks lk. 23). Eks ole, Saša, „teadus“, nagu seda edustasid meil sellised konjunktuurdotsendid, on ju puhas müstika, hoolimata nende habemest ja eestlase latentsest haridusest iga muulase ees? Sina, Saša, pole nii suur „müstik“ ja eelistad siiski sõbrustada ennemini minusugusega kui selliste puškinistidega. Eks ju?

Ja, Saša, oled kõigist geniaalsem, sest kõneled minuga, väikerahva nooruriga, kui omasarnasega. Nõnda ei kõnelend ei Kaden-Bandrovski ega André Maurois, kelledega vestlesin füüsiliselt. Ah, Saša, kui piinav on, et ma ei saa sinugi kätt suruda tegevteos. Ma ju kuulen ja näen sind!

Sind, kes sa tead elu igavese naeratuse saladuse:

*И пусть у гробового входа
Младая будет жизнь играть...*

Teise Nikolai riigi surnuaia ukse juures tõusis meiegi noor ja uudne, meie oma elu, kuid sind, elavat, meie ei mata ühes Nikolaidega. Sinu võtame instruktorsriks meie klassikuile.

V. Adams

*) Сергѣй фонъ Штейнъ. Пушкинъ — мистикъ. Историко-литературный очеркъ. Рига 1931. 80, 117+II lk.

ORBÁN ANTAL: BETLEM. VÄRVILINE PLASTIKA

Sándor Petőfi

Mihály Vörösmarty

Albert Kruus

Petőfi ja Vörösmarty

SÁNDOR PETŐFI *) (1823—1849). „Vabadus, armastus! Neid kahte tarvis mulle. Oma armastuse pärast ohverdan elu, vabaduse pärast oma armastuse.“ Need pole ungari suurima lauliku tühjad sõnad, vaid selles paaris lauses on nii käsk kui prohvetid koos.

Oli ju see tung vabadusele, mis kihutas andeka õpilase koolipingilt laia maailma. Näitlejana algas ta iseseisva elu, sõdurina alustas kodu eest võitluse ning luuletajana omandas ülemaailmse kuulsuse. Kümned linnad ja maakohad läbi matkates, jäi ta alati lapseks, hel-laks ja vastuvõtlikuks ilupreestriks, kes igatses armastuse järele.

Heinrich Heine pühendab talle luuletise, noor Friedrich Nietzsche komponeerib helipala ning vana Uhland tahab tema keele õppida „üksi seks, et teda tema omas keeles lugeda“.

Kuulsus, kauaigatsetud ilus naine ja väike poeg ei suutnud kütkestada suurt mässumeest: ta läks, laulis terve kodurahva orjaunest üles võitlusesse rõhujate vastu. Jah, haaras ise mõõga ja asus juhina etteotsa.

*) Pildid on võetud autori lahkel loal raamatust: *Ungarn in seiner Dichtung*, Anton Lábán. Zürich, Leipzig, Wien. 1923.

Ta langes kahekümnekuue-aastasena lahingus Ungarit rahustama saadetud vene sõjaväe vastu.

Tema laipki jäi leidmatuks. Kuid ta elab, elab edasi oma rahva hinges kui surematu laulik ning vabaduse märter.

MIHÁLY VÖRÖSMARTY (1800—1855), kes Sándor Petőfist paarikümne aasta võrra vanem, oli juristina omaks võtnud teissuguse võitlusviisi selle masendava poliitilise surve vastu, mis möödunud sajandi keskpaigu kipus lämmatama Ungari rahvusliku iseolu.

Sellest siis kahe luuletaja erisugune võitlusevahendite valik: Petőfil — tuli ja teras, Vörösmartyl — pidev teotsemine sotsiaalalal, politikas ning vaimuelus, mida pidas ainukeseks tagatiseks riigi iseseisvusele.

Ometi on need luuletajad teineteisele nii lähedal hingelise pinevuse tõttu, mis annab lauludele siinsääl otse prohvetliku jume. Ei ole ülesandeks siin peatuda nende luule üksikasjalisemal eritlusel, päälegi kui *Loomingus* ungari luule üle on mitmel puhul sõna võetud, ilma et seda tõlgete varal oleks valgustatud.

Niisiis: et mitte ette rutata, olgu toodud Petőfilt: „Rahvuse laul (Nemzeti dal)“ ja „Mihklikuu lõpul (September végén)“ ning Vörösmartylt: „Vana mustlane (A vén cigány)“.

Sándor Petöfi

Rahvuse laul

Üles madjar, kodu hüüab!
 Aeg — kas nüüd või mitte iial!
 Orjaks jääda, olla vaba?
 Küsimus meil otsustada! —
 Madjarite jumala man
 Võidelge,
 Võidelge, et kauem orjad
 Poleks me!

Orjuses meid seni peetud
 Ning me esiisad neetud;
 Nad, kes surnud vabadena,
 Undki ei saa sulasena.
 Madjarite jumala man
 Võidelge,
 Võidelge, et kauem orjad
 Poleks me!

Maha arad, aeg on paras!
 Surma kardab päevavaras,
 Kel on näru elu paine
 Kallim kui ta kodu maine*).
 Madjarite jumala man
 Võidelge,
 Võidelge, et kauem orjad
 Poleks me!

Ahelaist mõök kaunim kanda,
 See võib käele võlu anda,
 Ikka kandsime jah lõõga!
 Haarame nüüd muistse mõõga!
 Madjarite jumala man
 Võidelge,
 Võidelge, et kauem orjad
 Poleks me!

Kuulus madjarite nimi
 Kostku muistselt, kaunimini;
 Mis on sajandeist saand mustaks,
 Peseme nüüd häbist puhtaks!
 Madjarite jumala man
 Võidelge,
 Võidelge, et kauem orjad
 Poleks me!

Kuigi me küll langeksime,
 Õnnistavad püha nime
 Palves lapselapsed kaua,
 Põlvitades ümber haua.
 Madjarite jumala man
 Võidelge,
 Võidelge, et kauem orjad
 Poleks me!

Ungari keelest ALBERT KRUIUS

*) Kutsumine, manitsus

Albert Kruus

Sándor Petöfi

Mihklíkuu lõpul

Eks öitsevaid aedlilli orus veel silma,
 Eks pappelgi haljenda akende all,
 Kas näed aga kaugemal talve maailma?
 Ju mäeharjal valendab hangede vall.
 Mul südames noores veel leegitsev suvi
 Ning kevadki alles on öitsemas hoos,
 Näe, mustades juustes on sügise lumi,
 Mu pää on kui talvemets härmaga koos.

Lill närtsib, üks elugi surmale tõtta...
 Sind sülelen, naine, veel sülelen ma!
 Las nüüd oma pääkest veel rinnale võtta,
 Ehk langetad homme mu hauale ta?
 Oh ütle: kui enne sind suren, kas laotad
 Sa nuttes veel räti mu laibale siis?
 Ning võibolla hiljem mu nime sa kaotad,
 Kui armastus ühte su teisega viis?

Kui heidad kord leseea loori sa külmalt,
 Siis riputa lipuks mu ristile see,
 Ma tulen ta järele haua-maailmalt
 Kesk südaööd, viin sinna enesele,
 Et pühkida nuttu su pärast, kes pikka
 Ei tunnud küll truudust, et põlgad sa mind,
 Ning siduda südame haavu, kes ikka,
 Ka säälggi, veel igavest armastab sind!

Ungari keelest ALBERT KRUIUS

Mihály Vörösmarty

Vana mustlane

Tõmba, mustlane, sa said juua,
Ära lase jalga longu alla;
Mis sa tühja kurdad veel ja leival,
Parem viina kehva kannu kalla.
Ära ilmaelu kallal jahi,
Kord see külm, säälsamast tulikahi.
Tõmba, kesteab kuniks mängid sa,
Kord saab vana poogen kepiks ka;
Süda kurbust, karik täis on viina,
Tõmba, mustlane, et poleks piina!

Veri keegu nagu marulaine,
Pääluus löögu segi aju, meeled,
Põlegu komeedina su silmad.
Üle surmaraevu hüüdku keeled,
Ja nii julmalt nagu rahesadu,
Mis toob meeste lõikusele kadu —
Tõmba, kesteab kuniks mängid sa,
Kord saab vana poogen kepiks ka;
Süda kurbust, karik täis on viina,
Tõmba, mustlane, et poleks piina!

Õpi laulu määratsevast rajust,
Kuis see oigab, mõirgab, nutab, ulub;
Puid ja laevu pillub, loomi hukkab,
Inimese tapab, elu sulub;
Suur maailm nüüd rõkkab sõja kajas,
Jumala haud hõljub kodu rajas.
Tõmba, kesteab kuniks mängid sa,
Kord saab vana poogen kepiks ka;
Süda kurbust, karik täis on viina,
Tõmba, mustlane, et poleks piina!

Kelle on see lämmatatud oie,
Õudsel ründel ägab, nutab keski,
Kes sääb kolab taevavõlvistikul,
Et see lõksub nagu põrgus veski?
Langev ingel või hing hullumeelne,

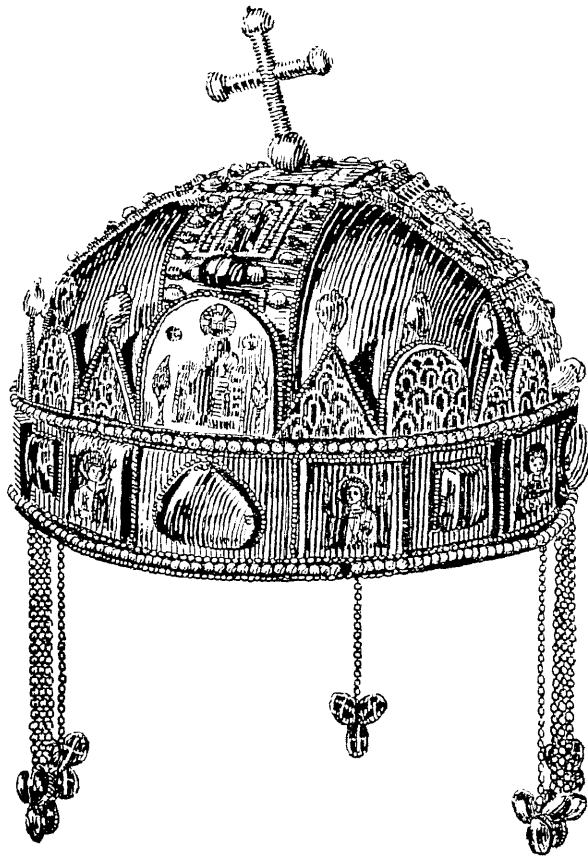
Löödud väed või lootus surmaeelne?
Tõmba, kesteab kuniks mängid sa,
Kord saab vana poogen kepiks ka;
Süda kurbust, karik täis on viina,
Tõmba, mustlane, et poleks piina!

Nagu jälle kuuleksime pustas
Mässul inimese õudset hala,
Vennatapja nua põntsumisi,
Isa haul orva palvepala,
Raisakulli tiiva lahmitsusi,
Prometeuslikke ahastusi.
Tõmba, kesteab kuniks mängid sa,
Kord saab vana poogen kepiks ka;
Süda kurbust, karik täis on viina,
Tõmba, mustlane, et poleks piina!

Pime täht, too tühi, vilets maailm
Kibedas las pöörleb vedelikus,
Ning kõik patt ja kurjad sonimised
Puhastugu tormi palavikus,
Ja siis ükskord ankrusse las heidab
Noalaev, mis uut maailma peidab.
Tõmba, kesteab kuniks mängid sa,
Kord saab vana poogen kepiks ka;
Süda kurbust, karik täis on viina,
Tõmba, mustlane, et poleks piina!

Tõmba, — pea, las viiul olla rahu,
Pidu ometi maailma saabub;
Alles siis, kui tapmisiha raugeb,
Võitlusveri teede tolmus paadub,
Astu vaimustuses ilu maile,
Tõmba, see on rõõmuks jumalaile.
Siis, jah, jälle võta poogen sa,
Ning karm otsmik löögu särama.
Süda saagu täis siis rõõmu viinast,
Tõmba, ära hooli ilma piinast!

Ungari keelest ALBERT KRUIUS

Nils-Herman Lindberg

Ungari püha kroon, tema ajalugu ja mõiste

Et kõik peab alistuma muutuvuse seadusele, on maksev ka riigielus. Aastasade jooksul võtab riigielu uusi vorme. Mõnikord viib uue aja vaim riigikorra ümberkorraldamisele. Teistel juhtudel põhjustavad seda vägivaldsemad tegurid, revolutsioon või väline surve. Troonid kukuvad, riigid langevad rusudeks, uued tõusevad nende asemele. Miski pole püsiv, ehk küll muutuste ajajärkude vahed on sageli aastasadade pikkused. Selles alatise vahelduse-maailmas paistab meile midagi, mis peaaegu tuhandeid aastaid, hoolimata kõigist tormest, on jäänud muutmatuks ja mil on olnud alati erakorraline tähtsus: Ungari püha kroon.

Püha Stefani (ungari keeles: István), esimese kroonikandja, päevadest saadik on ungari rahva huvi ja osavõtt teda alati saanud, sest ta on riigi iseseisvuse sümbol ja võimuallikas riigiõiguslikus vaates. Ungaris loetakse kroonimist Stefani püha krooniga mitte ainult tseremooniaks, vaid see moodustab krooni ajaloo esimesest aastasajast alates tähtsa täiendi troonileastumisel. Alles peale kroonimist Stefani krooniga loetakse kuninga seaduslikuks, riigikorraliseks valitsejaks, alles siis tohib ta tarvitada oma valitsejavõimu. Riigiõiguslike vormide järgi krooni omandamine oli üheõiguslik valitsejaõiguste omandamisega. Sellepärast ei ole ime, kui kroon on olnud aastasadade kestel lugematult teineteise vastu sõdivatele huvidele eesmärgiks. Aga kunagi ei läinud ta kaduma, kunagi ei lõppenud tema imeline võim, vastupidi — see kasvas ikka rohkem. Nii sai kroon kindlaks kaljuks, millel püsib ungari rahva olelu.

Alul koosnes püha Stefani kroon kahest üksikust kroonist, valmistatud erineval ajal ja kohal, mida krooni kulla- ja emailtööd selgesti näitavad, ja alles hiljem on ta üheks krooniks ühendatud. Neist on vanem krooni pealmine osa, millel on arvatavasti juba algusest saadik kõver rist. Legend vestab, et kui vürst Otto krooni oli saanud, ta ühel juhul XIV aastasaja alul sohu olevat kukkunud, ja risti viltu asendit võivat sellega seletada. Teise legendi põhjal aga olevat veel varem sündmus, lahing tatarlastega Sajó juures 1241. aastal, milles kuningas Béla IV põgenes krooni kaotanud, risti viltu seisundit põhjustanud. Täppisteaduslik uurimus on aga mõlemad kuulujutud ümber lükanud. Ning selgus, et kuuliga lõpval ristiharul on auk, millesse krooni ots krooni ja risti ühenduseks sisse ulatub ja mis haru pikendamisjoonega ei ole ühes jones, vaid rohkem kõrval. Sellest võib näha, et rist oli juba algusest saadik lüngi kinnitatud. Arvatavasti tahab selle ühe paavsti poolt kingitud krooni risti viltu asend näidata inimese alandust Kristuse ees.

Ainult see äsjakirjeldatud kroon on õige Stefani kroon, mis üksi ning vaid kuningat volitab oma valitsejavõimu tarvitama. Selle nii tähtsa krooni osa kinkis paavst Sylvester II ungari vürst Stefanile, nagu ühest 27. III. 1000 päritolevast dokumendist näha. Mainitud dokumendi järgi oli kroon õieti poola vürstile määratud, kes ristiusu vastu võtnud ja saadiku kaudu paavstilt õnnistust ja kuningakrooni oli palunud.

Krooni alumise osa, mille kulla- ja emailtööd roh-

Ungari riigihoidja adm. N. v. Horthy

kem edenend kullasepakunsti näitavad ja mis kreeka-keelseid pealkirju kannab — vastandiks ülemisele osale ladinakeelse pealkirjaga — kinkis nähtavasti (kirjalikke andmeid üleandmise kohta pole kuskil leitud) bütsanti keiser Michael VII Dukas 1075. a. kuningas Géza I-le, tänutäheks kolm aastat enne seda osutatud teenete eest võitluses sel ajal valitsenud ning hiljem ära aetud kuningas Salomoni vastu. Kas need kaks krooni juba siis või mõned aastasajad hiljem üheks krooniks ühendati, on teadmata. See asjaolu on ometi kõrvaline, sest vaid pealmine, vanem osa kroonist annab kuningale põhiseadusliku võimu.

Kui viimne võsu Ungari maavõitmise ajast, 896. a. valitsenud Arpád-sugukonnast 1301. a. suri, hakkas õieti krooni rännak. Uueks valitsejaks saanud kuningas Venzel viis krooni peale kroonimist samal aastal Böömi. Kolm aastat hiljem loobus ta valitsejavoimust Baieri vürsti Otto kasuks ning andis sellele krooni üle. Tema surma ajal oli kroon hoiul Siebenbürgeni vojevodi Ladislaus (László) Apori juures, kes selle vägivaldselt oli omandanud ja kes alles aastal 1310 mitmekordsete ebaõnnestunud katsete järele oli sunnitud teda Karl Robertile, 1308. aastal valitud Otto järeltulijale, välja andma. Alul, peale Karl Roberti valimist, oli lootus krooni tagasi saada päriselt kadunud, mis nähtub sellest asjaolust, et paavsti saadik kardinal Gentilis uue krooni muretses ja püüdis, seletades, et ehtis püha kroon olevat oma väe kaotanud. Rahvas aga ei leppinud sellega ja nägi Karl Robertis alles siis seaduslikult kroonitud kuningat, kui temale püha Stefani kroon pähe pandi. Ta tegi seda, et, ta oma sõnade järgi, „ungari rahva tahtmist täita ja rahva südamest konfliktit hävitada“.

Peale seda kui kroon lühikest aega oli olnud palatinuse hoole all Budas, viidi ta Esztergomi (Gran) vürstprimase juure Donau kaldal, kuhu jäi kauaks, ja siis läheduses asuvasse Visegrádi lossi. Hilissügisel 1439. a. suri kuningas Albrecht, esimene habsburglane Ungari troonil. Tema lesk, Elisabeth, pidi Poola kuninga Vladislao eest põgenema Austriasse. Ta võttis krooni Viini kaasa ja pidi ta seal keiser Friedrich III-le pantima

summa eest, mis ületas 250 kuldnat. Alles 23 aastat hiljem lunastati kroon vägeva Matthias Corvinuse poolt, kes 1458. a. oli Ungari kuningaks valitud. Kroonimise järel 1464. a. andis ta krooni kaitseks seaduse välja, ja see oli esimene seaduslik korraldus krooni asjus. Ent kui ta 1490. a. suri, puhkes uuesti kodusõda ja türklased ähvardasid riigi rahu. Sel ajal algasid uuesti krooni eksisõidud. Kõikide nende segaduste kestel anti kolmel juhul, aastatel 1492, 1498 ja 1500, kroonisse puutuvaid seadusi.

Peale Mohácsi lahingut türklastega 1526, mis lõppes ungarlaste lüüasaamisega, oli kroon hoiul Johann Szapolyai (Zápolya) juures, kes end samal aastal temaga Székesfehérváris kroonida laskis, ja pärast viidi ta Visegrádi. Kui sultan 1529. a. jälle Ungarisse tungis ning kuni Budani jõudis, sattus kroon tema kätte. Ta andis aga krooni hiljem Szapolyaile välja, kes selle siis Siebenbürgenisse kaasa võttis. 1551. a. omandas ta Habsburgi Ferdinand, kes oli üks sel ajal kolmeks osaks jaotatud Ungari kuningatest. Et kõik endised hoiukohad, nagu Buda, Visegrád ja Székesfehérvár, türklaste käes olid, siis ei olnud tal püsivat asu ja pidi ta sellepärast Pozsony'sse (Pressburg) ja hiljem välismaale, Viini ja Prahasse rändama. Ainult kolme teineteisele järgnevat kroonimiste puhul — Ferdinand I, Maximilian I ja Rudolf I — viidi kroon mõneks päevaks Pozsony'sse. Tülide tõttu kuningas Rudolf I ja hertsog Matthiase vahel, mis lõppesid sellega, et esimene troonilt tõugati ja teine 1608. a. Ungari kuningaks kuulutati, õnnestus krooni üle viia Ungari piirkonda Pozsony'sse, kus ta suure rõõmuga vastu võeti. Matthiase kroonimise järgi andis riigipäev krooni kaitseks uue seaduse, milles tema asukohaks määrati Pozsony' loss. 1619. a. juunikuus, just siis, kui nõu peeti Ferdinand II kroonimise üle, lõi välk lossitorni, milles kroon hoiti. Ehkki ta vigastada ei saanud, vaadati sellele õnnetusele kui halvale ennustusele, mis ka varsti teostus. Siebenbürgeni vürst Gabriel (Gábor) Bethlen tõstis mässu Habsburgi vastu ning vallutas Pozsony, kusjuures püha kroon sattus tema kätte. Kroon tohtis aga oma endisele, määratud kohale jääda, kuni Ferdinandi võidud tema kindelolekut ähvardasid. Siis pidi ta jälle, kuigi ühe kroonihoidja saatel, Põhja-Ungaris ja Austrias kohalt kohale ümber eksima. 1712. a. viidi ta Pozsony'sse tagasi, kuhu jäi kuni 1784. aastani, mil keiser Joosep II, kes oli keeldunud selle krooniga ennast kroonida laskma ja püüdis Ungari iseseisvust hävitada, tema Viini viia laskis ja seal oma varanduste sekka arvas, mis Ungaris suurt ärevust ja kibedust tekitas. Lühikest aega enne tema surma 1790. a., pidi ta ikka rohkem suurenevate rahutuste survele oma kangekaelse vastupanu lõpetama ning lubama krooni üle viimist Budasse, millise sündmusega suured pidustused kaasa käisid. Samal aastal võeti vastu krooni hoiu kohta uus seadus.

Kui 1848. a. revolutsioon puhkes, pääseti Stefani kroon pealetungivate austerlaste eest salaja Debreceni viimisega. Sealt toimetati ta Pesti, peale seda, kui valitsusväed olid pealinna vallutanud. Järgmisel aastal, kui Franz Joosepi soovil vene väed maale marssisid, rändas kroon enne Szegedi ja siis Nagyváradit (Grosswardein), Aradi, Lugosi ning lõppeks Orsovasse, kus ta ühes humalahiies Rumeenia piiri lähedal maa sisse kaeveti. Kui mäss sügisel 1849. a. maha suruti ja vabadussõja juhid välismaale põgenema pidid, otsiti kadunud krooni kaudu. Leiti aastapikkuste järelpärimiste järgi 8. sept. 1853. Sellele kohale ehitati hiljem kabel. Aurikuga viidi kroon Budasse ja siis mõneks päevaks Viini. 20. septembril toodi ta Budasse tagasi, ja sellega lõppes tema kestev rännak. Sellest ajast asub ta Buda kuninglikus lossis, viimased aastakümned, 1909. aastast saadik, seks otstarbeks ehitatud raudses ruumis. Ainult viis korda toodi ta päevavalgele: Franz Joosepi kroonimise puhul 8. juunil 1867, peale lepituse kordaminekut Austriaga, edasi 1882. a., kui ta teaduslikult läbi vaadati, ja 1896. a., kui Ungari püüdis oma tuhandeaasta kestuse päeva ja kroon sel puhul oli kolmeks päevaks rahvale

välja pandud, ja 30. dets. 1916, kui Karl IV. krooniti. Revolutsiooni aastatel, 1918 ja 1919, oli kroon suures hädas. Kommunistlikul valitsusel oli kavatsus krooni enampakkumisel müüa, kuid selle täidesaatmine ei õnnestunud. Kui kommunistlik võim augustis 1919 kukutati ja Rumeenia okupatsioon kolm kuud hiljem lõppes, pidasid uued võimukandjad tarvilikuks veenduda, kas kroon ka vigastamata on. Seda tegigi märtsis 1920 valitud komisjon, kes leidis kõik korras olevat; peale seda pandi kroon ühes teiste regaalidega kasti tagasi, mis siis uute pitsatitega varustati.

Kui kauaks kroon sinna jääb, pole kerge ennustada. Ungari kuningriigil ei ole kuningat 1921. aastast saadik, mil Habsburgi sugukond troonilt tõugati. Riigiasju juhib määramata aja peale (1. märtsist 1920. a. saadik) riigihoidja admiral Nikolaus v. Horthy. Kuningaküsimuse lahendamise uue valimise läbi on edasi lükatud kuni poliitiliste olukordade selguseni. Ent kord saabub kindlasti päev, mil Ungari rahvas tohib valida uue ainuvalitseja, kellele püha kroon pähe pannakse.

Aastasade jooksul, nagu ajaloolisest ülevaatest näha, on mitmel korral seadusi krooni kaitseks välja antud. Täppis nimestik sisaldab selliseid aastatest 1464, 1492, 1498, 1500, 1608, 1622, 1715 ja 1790. Pikal vaheajal, viimase seaduse väljakuulutamiseni kuni tänapäevani, ja selle juures sündinud muudatustel, kõige rohkem riigikorra uuendustel, milliseid tänu revolutsioonile 1848. a. teostada sai, oli tagajärjeks see, et seaduslikud korraldused krooni kohta vananesid ja kõlbmatuiks osutusid. Kroonihoidja krahv Gyula v. Ambrózy ettepanekul esitati kevadel 1928 riigipäevale uus seadus, mis 26. juunil samal aastal jõusse astus. Seaduse pealkiri kõlab tõlkes järgmiselt: „Püha krooni ja juurekuuluvate väärtuste alalhoidmisest“.

Vastandiks teiste rahvaste arusaamisele, on Ungaris riiklik võim seotud mitte kuninga isikuga ega riigipäevaga, vaid üksnes püha krooniga (*jurisdictio Sacrae Regni Coronae*), mis, tähendab, on riigiõigusliku mõiste personifikatsioon. Ainult kroonil on õigusi (*jura Sacrae Regni Coronae*), mis kuningale rahva ülesandel krooni asetäitjana üle antakse. Sellega pole kuningat isiklike valitsejaõigusi. Riigi piirkonda loetakse püha krooni piirkonnaks. Alul, püha Stefani ajal, kandis kroonimine krooniga puhtkiriklikku iseloomu, mis hiljem kuningas Andreas II (1205—1235) ajajärgul sel teel riigiõiguslikuks sai, et kuningas ka riigile truudust vandus. See asjaolu andis kroonile riigikorralise tähtsuse ning tekitas alatipüsiva, kõikumatu riigiõigusliku printsiibi —

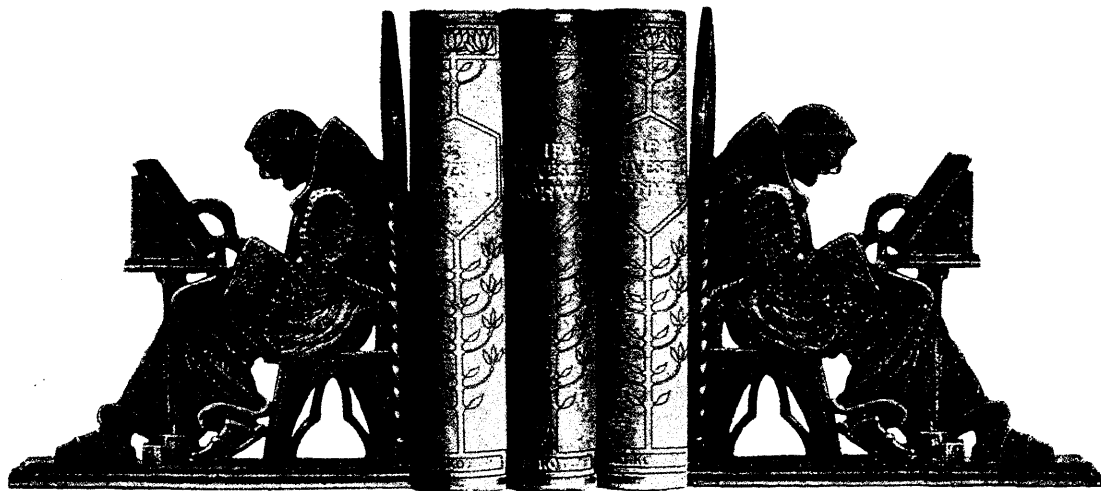
LEKT. N.-H. LINDBERG

ainult kroonimine püha Stefani krooniga teeb kuninga seaduslikuks valitsejaks.

Krooni nimetus „püha“ tekkis kuningas Béla IV päeval (1235—1270).

Hiljem arenes n. n. krooni müsteerium, tema personifikatsioon, mille põhjuseks ei või mitte lugeda krooni müstikast ümbritsetud austamist esimeste, kiriklikku iseloomu kandvate kroonimiste puhul. See on riigiõiguslik konstruktsioon. Ettekujutus, et kroon seisab kuningast kõrgemal, et ta on kõrgem, kuningat ja rahvast ühendav orgaaniline üksus, tekkis aegajalt mitmete aastasadade arenemise tulemusena ning jõudis lõpule kuningas Sigismundi (1387—1437) ajal.

Õpetus pühast kroonist on kindel alus tervele riigisüsteemile, ainult tema päralt on riigivõim. Ta on iselaadne ning alati küllalt tugev Ungari rahva jõuallikas, et vastu panna kõikidele poliitilistele raskustele.

F. KOVÁCS ERZÉBET: RAUDRAAMATUHOIDJAD

Richard Patzner

Ajalooline kunsttöõnduse areng

RICH. PATZNER

Järeltrükk keelatud

Kunstiareng peale renässanssiaega leidis XIX s. iseäralise ja ühekülge käsitluse. Kunsti all mõisteti ainult õlimaale. Kunstinaütusel olid ainult maalide väljapanekud. Kunstiseltsid töötasid vaid maalimise alal. Kunstimuseumid kogusid peamiselt maale. Näis, nagu oleks inimeskond oma kunstilist edu vaid maalikunstis leidnud ja sellega rahuldunud.

Iseäralik, et see seisukord just kunsti languse ajajärguga ühte sattus, nii nagu ajalugu seda varem kunagi näinud pole. Isiklik ja kodune ümbrus oli kõikjal — maitsetu. Et tol ajal oli esikohal maalikunst, siis järgnes loomulikult kiratsemine kõigil teistel kunstialadel. Väga näitlikult on selgitatud ehituskunsti langust inimeste kunstiteadvuses. Ehituskunst sai iseäralise rahvaklassi erialaks. Juba sõnast ehituskunst voolas jääne külmus, kuna sellevastu sõna maalikunst kõikide südameid soojendas. Nii siis oli maalikunst lemmikuks XIX sajandil kunstiharrastavale seltskonnale. Alles viimaste aastakümnete jooksul on peale maalikunsti veel teine kunstiala suuremas ringkonnas poolehoidu leidnud, nimelt kunsttöõndus.

Kunsttöõndus on uuem mõiste, iseäraldus viimasel ajal niihästi sõnas kui ka asjas eneses. Alles XIX sajandi teisel poolel on sellest mõistest aru saadud.

Vanas kultuuri maailmas oli vaid käsitööst kujutis. Käsitööd ei arvatud endastki mõista kunstiks, kuigi see praeguse aja otsustamise mõõdupuu seisukohalt oli tol ajal läbi ja läbi kunstikäsitöö. On võimalik, et see iseäralik kunstilise toonitamine käsitöös oli liigne, kuna side kunsti ja käsitöö vahel oli loomulikult ühendatud ja sellepärast elundiline ja lahutamatu.

XIX s. keskel leidsid asjatundjad, et käsitöõndus kunstituks oli muutunud. Esimene ülemaailmeline näitus Londonis 1851. a. oli selle kogemuse annud. Käsitöõndus oli kunstilise eluvõimaluse kaotanud ja surnud mehaanilisse seisukorda vajunud. See leidis jättis rahvamassi ükskõikseks. Ainus tagajärg sellest oli: asutati rohkesti koole, eesmärgiga, et käsitöõndusele jällegi kunstilist iseloomu anda. Selletaoliste koolide asutamine sündis Inglismaal kavakindlalt juba viie- ja kuuekümnendatel aastatel, aga Saksamaal alles suuremal arvul 1870. a. peale.

Neid koole nimetati „kunsttöõnduse-koolideks“,

uesti avatud arvurikaste kunsttöõnduse muuseumide eeskujul. Õppekava ülalnimetatud kunsttöõnduse-koolides sisaldas seda, mida toleaeagsed kunstiteadlased kunsttöõnduse all mõistsid.

Vanu käsitöõnduse vorme uuriti agaralt. Kunstikäsitöõnduse koolide poolt ettevalmistatud kunstikäsitöõnduse joonistaja joonistas kätteõpetatava „kunsti“ paberile, s. t. tegi vanad kunstivormid ette, ja käsitööline aimas mehaaniliselt järele. Varem oli kunstikäsitöõndus ühtlane ja käsitööline tema ainus tööjõud, aga XIX s. keskelt peale oli kunstikäsitöõnduse ühtlus murtud. Nüüdsest peale oli kunstikäsitöõndusest kunsttöõndus saanud ja selletõttu oli kunsttöõnduse esemete valmistamise jaoks ühe tööjõu asemel kahte tarvis.

Saksa kunsttöõnduse esimene arenemise ajajärk sündis peaaugalt saksa renässansi vormide piirides gooti kunsti väheses sissetungimisega. Varsti tuli aga muudatus. Aimate teistele stiilidele järele: *barokk*, *Louis XVI* ja *empir*.

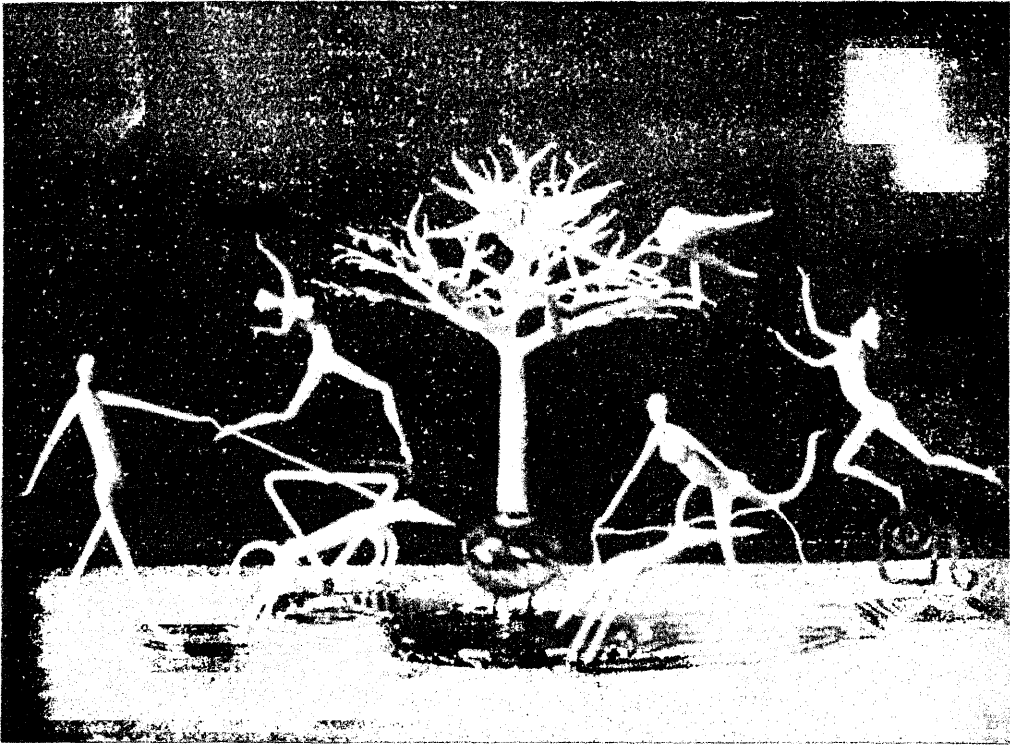
Üheksakümnendate aastate keskel jõudsid mõned kunstnikud selgusele, et alatine vanade vormide kordamine oli kahtlane tegevus, pealegi, kui mood kunstnike ühe stiili juurest teise manu oli kihutanud. See äratas vastikust ajaloolise stiili vastu. Peale nende said veel Inglismaalt päritolevad tööd tuttavaks, milliste juures silma paistis täielik vabanemine ajaloolisest stiilist. Seal nähti ajalooliste vormide asemel „uusi vorme“ ja tõelikut ornamentides võidule pääsnud neid, mis taimestikku uurimisest võetud. „Uued vormid“ ja „taimede stiliseerimine“ sai toleaeagse saksa kunsttöõnduse lööksõnadeks. Uus usk loodusesse pidas oma võidukäiku ning mõningate aastate jooksul olid ajalooliste stiilide asemel astunud stiliseeritud loodusvormid.

Küll leiti pea „lillekeste-ornament“ liiga lapsik ja paigutati tema asemele individualistlik keerd (Schnörkel). Tõsiasi jäi aga püsima, et kaunistuskunstnik ajalooliste vormide mõttetust kordamisest loobus. Tähelepanuväärne on ka see, et maalijad selle uue voolu juhtijatena esinesid ja jõuküllaselt uusi sihte võimaldasid. Uus elu lõi järsku õitsele vanade kunsti varemete vahel. Seltskond tundis huvi kunsttöõnduse vastu kunsttöõnduse ajakirjad asutati, koguni maalijad läksid hulkadena kunsttöõndusele üle. Isegi rahva kujutluses astus kunsttöõndus peaaegu täisväärtuslikuna siiaamaani ainuõiguslikult valitsenud maalimise kõrvale.

Ka kunsttöõnduse seesmine areng tegi äraarvamata kiireid edusamme. Jõuti otsusele, et väline kaunistamine, esiteks ajalooliste ja siis uute vormidega, veel mitte täiesti ei ole toonud. Oli selge, et kunsttöõnduse moodustamise juures mitte ainult ornamentaalset väliskülge, vaid ka kogu tervikut silmas peab pidama. Kaunistamise asemel hakati nüüdsest peale uut looma. Seega sai kunstitööstur ornamentide kunstnikust ehituskunstnikuks. Ornamenti tarvitas ta vaid kui abinõu, kuna ta töötamisel esijoones asja üldvormile tähelepanu pööras.

Sellest mõistest kujunesid kaks voolu, mis nüüd kunsttöõnduses avaldusid. Esiteks taheti üldvormi äärmisest sobivust otstarbega ja kujundit materjali iseloomust ärarippuvaks teha. Nende otstarbe- ja materjalikohaste töötamiste kõrval tuli teiseks jällegi nähtavale endine luuleline ilustamise siht. Keeru (Schnörkel'i) asemel taheti nüüd joone abil asjale ilmet anda. Nüüd otsiti ornamenti näitavaid vorme, näit. rippuva, seisva, tornava, kindla, mõnusa, tormise jne. jaoks. See liikumine tungis kui uus põhimõte kunstilisse kujutamisesse.

Edaspidises arenemiskäigus ei rahuldunud kunsttöõndus mitte enam üksikasjadega, mis kätega valmistatud kunsttöõndena turule tulid ja mida võisid ainult omandada jõukad. Teotsemine pidi sündima nüüd ainult laial, rahvamajanduslikul alusel ja kunstilistelt too-

KOMÁROMY ISTVÁN

VABALT MODELLEERITUD KLAASESEMED

GORKA GÉZA

MAALITUD PORTSELANNÕUD JA VAASID

EDUARD AHAS

PASTELL-PORTREE

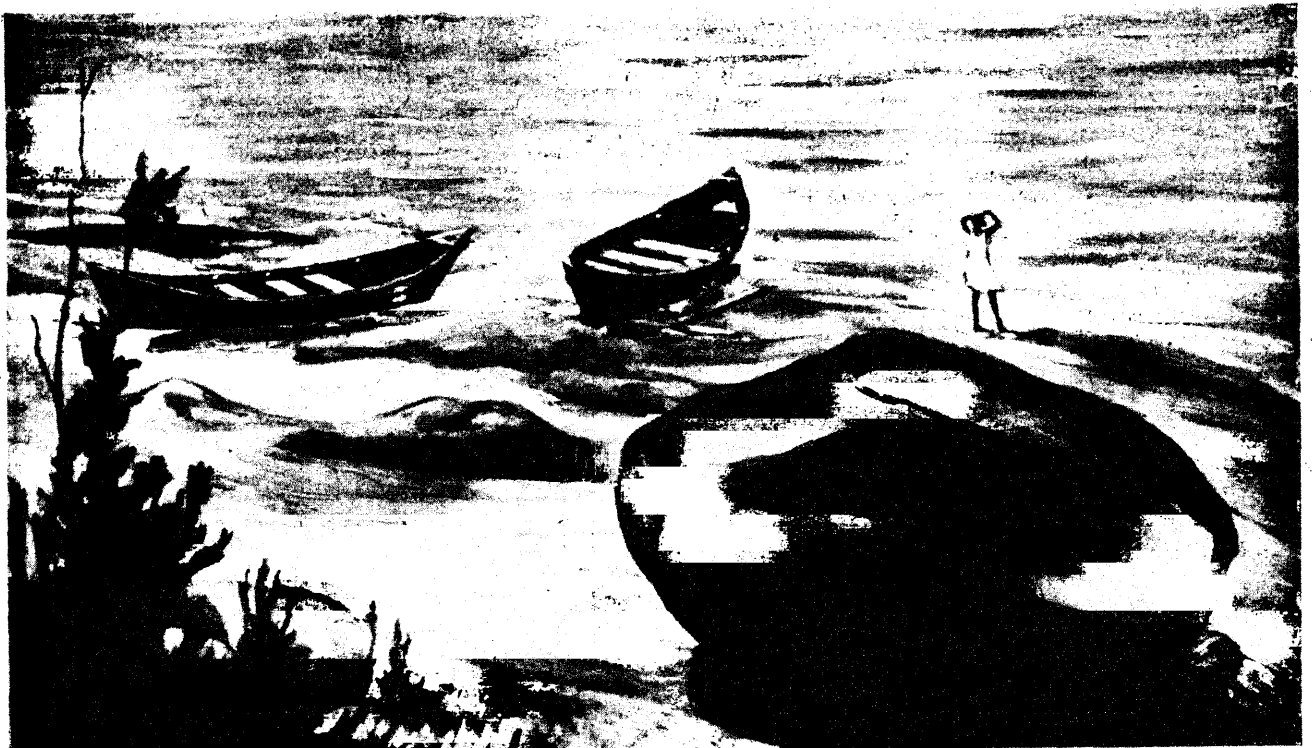
EDUARD AHAS

KESK-SOOME MAASTIK

EDUARD AHAS

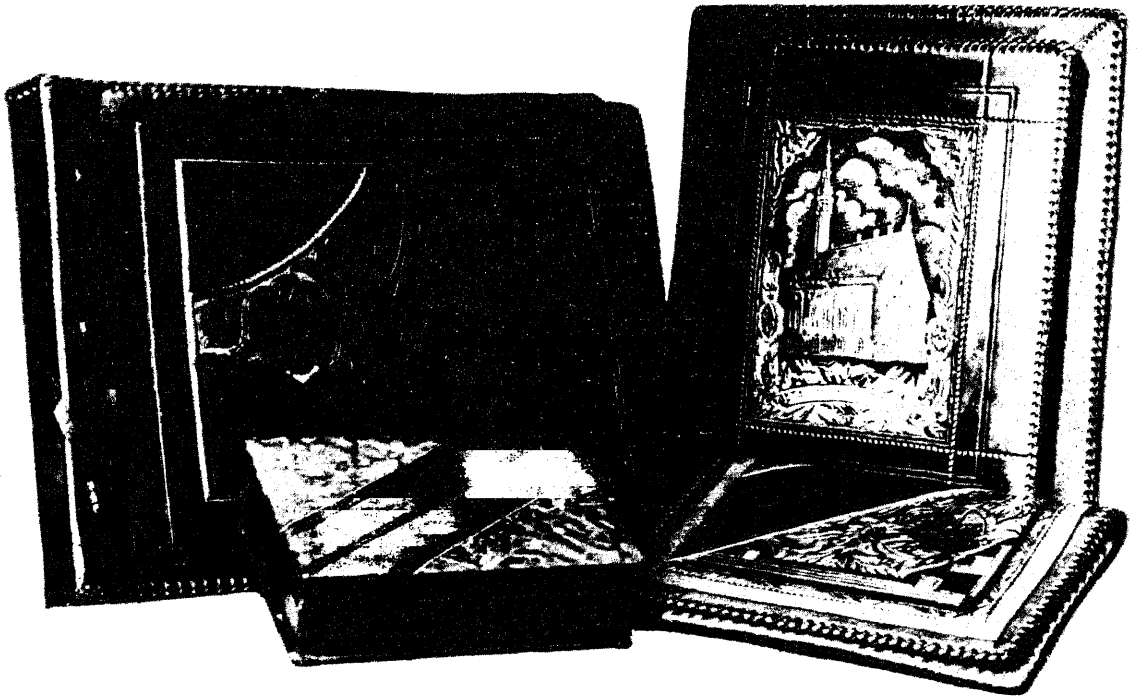
VÖRTSJÄRVE PUNAKALLAS

EDUARD AHAS

KALEVIPOJA KIVI VÖRTSJÄRVEL

EESTI NOORTE PUNASE RISTI NAHATÖID

NAHKTÖID LÖIKES JA PRESSIS

VOOLITUD KIRJAMAPP, HÖBEPLAADIGA (ALL)

G. KOMPANII ALBUM (VOOL)

Jaan Kärner

Isamaale

*Et raske aeg, on kuulda hala
ju ammust aega kogu maal,
ja testamendi leib ning kala
on hulgil ainus ideaal.*

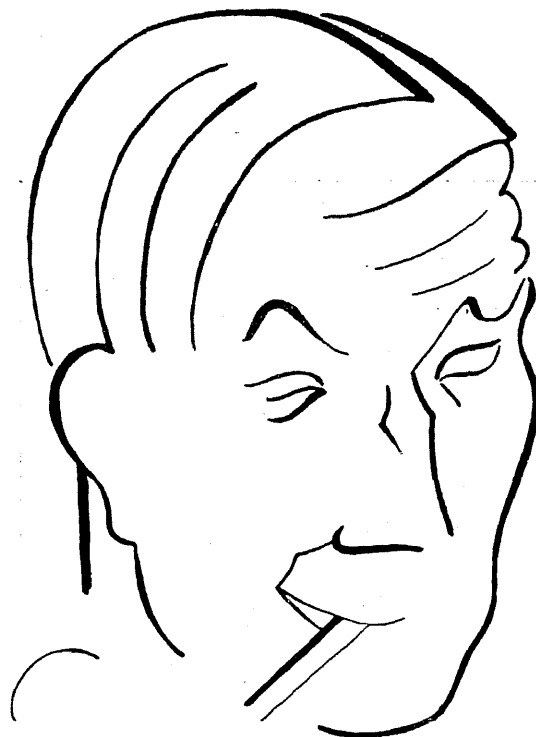
*Riik Eesti — Kristus Lunastaja —
sa tule alla, aita meid:
on häda tõusnud üle raja,
ei näe me teid, ei tähiseid.*

*Kas sina ka nüüd, laulik, tahad
kui teised nutta, ohtes,
ja oma relva heita maha
kui pelgur vaenlast kohates?*

*Ei, sulle seks on antud sõna,
et julgustaks ning õhutaks,
seks sulle kõrge ilukõne,
et elu rühti rõhutaks.*

*Kui isamaa sul kaebleb ohus
ning meelte üle hõljub öö,
sul üle kõige hüüda kohus:
siin aitab võitlus, tegu, töö.*

*Su uhkus olgu lipuvanne:
aeg raske koomale toob read,
ja on vaid mürk veel elult anne,
see naerdes ära joo, kui pead.*

JAAN KÄRNER

Pühitseb oma 40. sünnipäeva ja 25 a. kirjaniku-juubelit

Ajalooline kunsttöõnduse areng

detelt nõuti esijoonest otstarbe-, materjali- ja töökohast õiget valmistamist. Nii siis ei seisnud moodsate abinõudega valmistamisel enam mingit takistust ees. See juhtis kunsttöösturi masinatöö juure. Kunsttööstur pidi nüüd õigeid, masinatele sündsaid vorme leidma ning neid välja arendama.

Mõlemad probleemid, ja nimelt kunstiline kujund ühest küljest (tundekunst — Empfindungskunst) ja tegelik kujund teisest küljest (asikunst — Sachkunst), ergutasid kunsttöõndust. Ühed nõudsid otstarbest üleminevat kui kunsti tunnust, teised tahtsid kõike ilmaaegset kui mitteasjalikku kõrvaldada. Mõlemal oli ühtlasi õigus. On ju võimatu „asikunsti“ esile tuua, teisest küljest ei lasta end tarvitatavas kunstis ka mitte üksi fantaasiast juhtida. Nii siis peavad mõlemad voolud teineteist vastastikku täiendama.

Vana kunsttöõndus hakkas tööstuse tehnikast kõrvale kalduma. Rutati joonistustalaua juure, et „kunsti“ eest hoolitseda ja teda töõndusega ühendada. Praegusa aja kunsttöõndus pöörab tagasi tegeliku tehnika juure. Sellest võib arvata, et on loota kunsttöõndust, milline sama vähe ja sama palju on kunstiline kui kunsttöõndus endisel ajal. Kui kavatsejad, teostajad, kunstnikud ja kunsttöösturid liituvad jällegi üheks tööjooks, siis on kunsttöõndusele kadumaläinud kunst tagasi antud. Kui see olukord saabub, siis saame kunsttöõnduse, mis samasuguse iseteadvusega kunstilist vaimu sisaldab, nagu inimeskeha peidab endas hinge.

Kunsttöõnduse vaimlise sisu arenemiseks käis käsi-

käs loomulikult ka praktiliste eesmärkide laienemine. Siisamaani oli kunsttöõndus tegelnud vaid üksikute kunsttöõnduslike asjadega — mööbliga, sepatööga, riideprooviga jne., aga loomuliku tungi uus liikumine tahtis kõik ühendada: tuba.

Nii kui suuremad otstarbed suuremaid väljavaateid andsid, nii jõudis nüüd kogu kunsttöõndus uue täiuseni, millest kunsttöõnduslike üksikasjade tähtsus kaduma hakkas. Oli kunsttööstur seni ornamentidega kaunistajast ülemineku kujundajaks saanud, siis astus ta nüüd veel sammu edasi: temast sai sisekunstnik (Innenkünstler).

Ent nüüd on ruumikaunistamine ja ruumikäsitamine ruumiehitamisest mitte lahutatav. Kui mõlemad lahutada, nagu seda praegusel ajal tehakse, kus ehituskunstnik ruumi muretseb ja sisekunstnik teda kaunistab, siis on meil vastand, mille hädatarvilik kõrvaldamine tuleb iseenesest. Ruumi ehitus, mida sisekunstnik ehitama ja käsitama peab, on järgmine möödapääsmatu samm. Siis on aga sisekunstnik ehituskunstnik, ja on lõpp tulnud imelikule otsingule, millele rajatud kunsttöõnduse areng. Kunsttöõndus ei ole sel juhul mitte killustatud ehituskunsti üldala. Küsimus, kas kunsttöõndus ehituskunsti ühendusse astuma peab, võib ja tohib, on tänapäeval juba mitmekordselt läbi kaalutud ja jaatavalt kindlaks määratud. Selle mõtte teostamine on tuleviku sünnitus võimaluse piirides. Kunsttöõnduslik liikumine ootab võimukaid kunstilisi ülesandeid, mis juba olemas, ja meieaja edasitormav elu viib meid varsti nende teostumiseni.

Aino Kallas

Beatrice Webb'i õppeaastad

Beatrice Webb: *My apprenticeship* (Minu õppeaastad) 1926. Pühendatud:
To the Other One (Teisele).*)

BEATRICE WEBB

PIKALDANE, kobav, maa-alune on mõne inimese tee eneseleidmisele. Teised sünnivad elu ülesannete valmina, teistele selgub see alles pärast pikka võitlust. Kõik näib ajutiselt nende vastu liituvat, sünnipära, välised olud, saatuse arusaamatud keerdkäigud, ja võib-olla enne kõike nende oma kaheks jagunenud olemuse ristlevad, igäüks enda poole kiskuvad nõudmised. Nii läheb aastaid, mille jooksul pealtnäha midagi ei sünni, mis viiks vabastuse, lõpliku sihi poole, ja elu näib olevat igavesti oma kujusse tardunud. Ja ometi, kõik aeg, kuna terve elujõud vägisi näikse suunduvat täitsa teistesse ülesannetesse, jätkub ometi salajane, aga orgaaniline arenemine, mida kõik takistavadki jõud peavad teenima.

Kuni viimaks mullaalune kasvamisae on möödas, ja individuaalne, vabastunud ja kooskõlaline isik on saavutanud oma täied mõõdud ja õigused, valmina oma määratud elukutset täitma.

Just selle võidurikka lõpptulemuse tõttu on Beatrice Webb'i elulugu *My Apprenticeship* — Minu õppeaastad — nii julgustav lugeda. Ta lõpeb, tõsi küll, Beatrice Potter'i abieluga, mille ta 33-aastaselt sõlmib sotsialist Sidney Webb'iga, — üks kuulsa Fabian-ühingu asutajatest. (Praegune lord Passfield. Ja pandagu hästi tähele, et Mrs. Sidney Webb mitte ei ole lady Passfield! Ta on

seevastu isemeelselt alal hoidnud oma endise töö- ja võitlusenime, kuigi Mr. Sidney Webb, astudes teist korda Ramsay Macdonaldi valitsusse koloniide ministrina, tõsteti aadliseisusse ja oli sunnitud nime muutma, mille ta valis Webb'ide maa cottage'i Passfield Corneri järele. Esimene ja vist ainuke kord, kus „firma Webb'i“ eluaja kestnud kooskõla kannatas!)

Aga just see maa-alune kasvamisae pakubki lugejale kõige rohkem. Kõik, mis Beatrice Webb'i rikas elu on jõudnud kasvatada vart, lehti ja õisi, on juba ammu olnud igäühele näha. Selles teoses on tema elu juured.

*

Beatrice Potter, sünd. 1858, noorema eelmine üheksa kuulsa Potteri õekeste hulgas, oli alles kolmandat põlve „lahti maast“, kui nii öelda. Isa-isa oli Yorkshire'i talupoja, ema-isa Lancashire'i kangru poeg, aga mõlemad kerkisid suurejoonelisteks ärimeesteks ja parlamendiliikmeteks. On imelik näha, kuidas suur jõukus ruttu suudab luua ülipeenendatud kultuuri õhkkonna. Richard Potter, Beatrice'i isa, oli noore naisega asunud oma mõisa, et rikka maamõisniku elu elada, aga üldine majanduslik langusjärg hävitas suurema osa tema päritud varandusest. Sunnitud tööga teenima, temast arenes üks maa ärielu juhtidest, Great Western Railway ja hiljem Kanada raudteede juhataja, ärimehena suur organisaator, ettevõtetes julge, plaanides väsimatu, erainimesena ja perekonna-isana ohverduv ja helde loomuga, kindunud oma ilusasse, kirjanduslikult haritud naisesse ja üheksasse tütre.

Eriliste asjaolude tõttu aga moodustus just Beatrice'i lapsepõlv ootamata osatuks ja traagiliseks.

Ta ise kirjutab sellest:

„Mu ainukese venna sündimine, minu olles nelja-aastane, ja tema surm, kui ma olin just saanud seitsmeaastaseks, röövis minult ema hoolitsuse, ja mu noorema õe ilmaletulek mõni kuu pärast venna surma, mis osalt leevendas ema kurvastust, lahutas meid täielikult.“

Ta varasemaid mälestusi lapsepõlvest on, kuidas venna jaoks muretsetud uus hoidja ajas ta lastetoast välja, ust kinni prahvatades, ja kuidas ta leidis ennast ihualasti ukse eest, kuna riided visati järele.

Sestsaadik oli ta armsaim koht pesu- ja triikimistuba, kus ta veetis aega teenijate seltsis, ja suvel aia põõsastikud. Beatrice oli ja jäi üksildaseks lapseks.

Ei mingisugust vahetõttu sündinud kogu Beatrice'i lapse- ja kasvuaeg tema hellitatud, vaimurikka, austajatest ümbritsetud ema ja selle nagu saatuse jonniga tõttu hooletusse jäetud, valesi aru saadud ja alati haiglaste lapse vahel, kellest ema kirjutab oma päevikusse: „Beatrice on ainuke minu lastest, kelle mõistus on keskmisest madalam“. Alles paar aastat enne surma hakkas proua Potterile selguma, kes tema tütar tõepoolest oli.

*) Selles kirjutises tarvitatud väljavõtete avaldamiseks *Olionis* on Mrs. Sidney Webb andnud erilise loa.

„Minu ema suur pettumus elus olid tema lapsed“, kirjutab omakorda Beatrice. „Ta ei kannatanud naisterahvaid, ja tal oli üheksa tütart!“

Isa jälle oli liiga sagedasti reisidel või niivõrt uppunud oma ärikavatsustesse, et ta ka kõige parema tahtmisega poleks suutnud aimata vaikset lapse tragöödiat oma perekonnas.

Kahekümnekaheksa-aastasena Beatrice Potter ikka veel mäletab päivikus oma ilma armastuseta möödunud lapsepõlve:

„Imelik oleks selgusele jõuda, kes see õieti on, kellele pävikut kirjutatakse. Vahest kellelegi saladuslikule iseenese kehatisele, Tundmatule, kes peitub aine ja aadete alatise vahetuse taga, iga silmapilk moodustades seda, mida meie nimetame indiviidiks. See Tundmatu oli kord minu ainuke sõber, olend, kelle juure läksin nõu ja troosti saama kõikides mu lapsepõlve väikestes muredes. Mäletan hästi, kuidas väikese tüdrukuna istusin niiskete põõsaste varjul ja haudusin mõtetes armastuse puudust enda ümber, kuni viimati pöördusin enese poole ja ütlesin: „Sina ja mina tahame kokku jääda, ja kui elu peaks muutuma väljakannatamatuks, siis sureme!“

Ainuke, kes juba vara märkas Beatrice'i anderrikkust, oli Herbert Spencer, Potteri perekonna majafilosoof, *the philosopher on the hearth*, inglise tuntumaid mõtlejaid. Ta oli ainus, kes juhtis tähelepanu Beatrice'i alatisele haiglusele, ühtelugu esitades uusi raviabinõusid, ja ühtlasi ta haruldasele raamatunäljale, tema juba vara avalduvale kalduvusele mõtiskellu ja teaduslikku eritlusse. „Ta nimetas mind sünnipäraseks mõtlejaks,“ ütleb Beatrice Potter. „Mina tuletasin talle meele George Eliot'i.“ Spencerist, kes aastaid oli Richard Potteri truud sõber ja tema ilusa naise platooniline austaja, sai Beatrice Potteri vaimline ärataja ja kasvataja. „Ei ole tõepoolest mingit piiri selles, mis olen võlgu 30—40 aastat kestnud lähedasele sõprusele selle ainulaadilise inimesega,“ Beatrice jätkab. „Ta andis mulle alati nõu, hakata teaduslikule tööle.“

On nagu kauget sugulust selles vana üksildase ja kibestuva filosoofi ja noore, ägedalt elu arusaamisele tungiva, kodupiiridesse seotud tütarlapse vahekorras, mis tuletab meele Kreutzwaldi ja Koidula vahekorda, olgugi et igasugune erootiline algaine täiesti puudus Beatrice Potteri ja Herbert Spenceri sõpruses. Aga samuti nagu Koidula nooruse ülemeelikuses kasvab üle Kreutzwaldist, samuti muutub ka siin õpetaja ja õpilase vahekord, nii et Beatrice Potter on lõppude lõpuks haige ja surija Herbert Spenceri vaimline põetaja ja halastajaõde.

Mõni aasta enne surma võttis Spencer Beatrice Potterilt lubaduse, et ta kord korraldaks temast järele jäänud paberid ja kirjandusliku päranduse. Kuna aga Beatrice kihlus sotsialistiga, võttis Spencer oma palve tagasi!

*

Kui mitte võtta arvesse vaeslapse tunnet, isikliku helluse puudust, mis varjutas Beatrice Potteri lapsepõlve, oli ta kasvaja elutase ja ümbrus harilikult kaugel kõrgem. Kõigepealt oli tal õnn sündida suure murranguaja lävel, kus Inglismaal viktooria-aegsed kivistunud elukujud juba hakkasid kõikuma uue loodusteadliku ning ühiskondliku vabamõtleamise pealesunnil.

Richard Potteri, raudtee-magnaadi, kodus valitses igapäidi „lai“ elu, mille raamideks olid paar mõisat ja

Londoni hooajal linnamaja. Juba varasest lapsepõlvest oli Beatrice'il võimalus oma kodus seltsida selleaegse Inglismaa vaimlise eliidiga, mitte ainult politika- ja suurärimeestega, vaid maa vaimliste juhtidega igalt elu-alalt. Potteri perekonna juba niikuini suur tutvuskond laienes veel tütarde abielude kaudu. Kõik Beatrice'i kaheksa õde tegid inimlikult vaadates hiilgavad „abielukaubad“, ja kaheksa väimehe hulgas oli mitu Inglismaa elus väga tuntud tegelast, nagu praegune lord Parmoor (Macdonaldi kabineti liige) ja lord Courtney of Penwith, rahaministeeriumi sekretär.

Isa läks iga aasta pikkadele ärireisidele Ühendriikidesse ja Kanadasse, võttes igakord ikka kaks oma tütardest kaasa, ja nii sai Beatrice omakord alles viieteistkümne-aastaselt reisida Ameerika risti ja rästi läbi.

See oli elu ja ümbrus, mida Beatrice Potter hiljemini kujutab järgmiste sõnadega:

„Olemasolev teadlikkus oli üleoleku, võimu teadlikkus. Elu arnedes sain aru, et kuulusin inimesklassi, kes harilikult jagas käskusid, aga kes harva, võib-olla mitte kunagi, pani tähele teiste määrusi. Mu ema istus oma buduaaris ja andis käskusid, — käskusid, mis viivitamist või vastupanu ei kannatanud. Mu isa, oma iseloomult õieti kõikidest inimestest kõige leplikum ja mitte põrmugi isevalitseja, kulutas kogu oma elu käskusid jagades. — Ja kui teineteise järele õemehed perekonna ringi liitusid, siis andsid ka nemed käskusid, vabrikuananik oma kudumisvabrikutes, mõisaomanik oma mõisas, laevaomanik oma ookeani-laevastikule, *city* rahamees rahaturul, parlamendiliige rahaministeeriumi sekretärina, arst ja advokaat kumbki oma alal.“

Kaheksateistkümne-aastaselt algas siis Beatrice Pottergi oma ühiskondliku klassi noorte tütarlaste tavalist elu, milles tähtis osa oli ratsutamisel, tantsul, flirdil, riievahetamisel. Ta õpingud olid alatise haigluse tõttu korratuks jäänud, kuna ta oli sunnitud neid tihti katkestama; siiski oli ta omapead muretsenud enesele suure hulga teadmisi filosoofiliselt ja ühiskondlikult alalt, kõigepealt Herbert Spenceri juhatusel. Ülikooliharidus ei tulnud küsimussegi, kuigi see suurte takistuste kiuste oleks olnud vahest saadaval.

Beatrice Potter tegi siis — nagu ta seitse õde enne teda olid teinud, — sõitis lõbusas seltskonnas ühest mõisast teise ja hooajaks muidugi Londoni, kus üks pidustus ajas teist taga, liikudes nõndanimetatud Londoni *society's* — seltskonnas — kuhu ta isa varandus võimaldas talle sissepääsu. Mingisugusel korraldatud, sihikindlal tööil ei olnud kohta selles elus, niisama vähe isiklikul vastutustundel. Selle elu ainuke siht, mille poole igauks kõigest jõust püüdis, oli saada võimalikult hästi ja seisuse kohaselt mehele — nagu kõik teisedki miss Potterid! — ja siis jätkata samasugust elu. Nagu Beatrice Potter ise ütleb, viis seltskondlik elu poole tema ajast ja rohkem kui teise poole tema eluenergiast.

Ema surma järele tulid sellele juure veel majapidamise mured niihästi maal kui Londonis, ja noorema õe kasvatus, kes viibis veel kodus.

Beatrice Potteri pilt sellest ajast näitab hingestunud nägu, mille joonte iseloomuline teravus ikka veel peitub nooruse pehmusse, mustad, mõtleavad, targad silmad, suu, mille ilmesse pärast tuli arvustavat ironiat. Kõik kokku: palju peent ilu, palju allesvarjatud iseloomuomadusi, mida elu ei ole veel jõudnud esile tõsta. *Järgneb*

Gustav Suits

Meie suleliitlaste laureaadid Soomest

Prof. GUSTAV SUITS

Kolm soome suuremat sulemeest on valitud *Eesti Kirjanikkude Liidu* auliikmeks. Kolm tunnustust otseselt vastutunnustuseks. Samasugune sõbralik lugupidamise avaldus oli ju *Soome Kirjanikkude Liidu* poolt aasta paari eest osaks saanud meie Ed. Vildele ja Fr. Tuglasele.

Soovime oma kirjanikkudeliidule õnne, kui see Arvid Järnefelti, Veikko Antero Koskenniemi, Joel Lehtost võib lugeda oma ideaalseks liikmeks.

*

On, nagu oleks meie kirjanikkude kutseühing oma viimaste lahkemiste pinges ihaldanud kooskõlalisi täiendusuhendeid. Ja leidnud neid hõimulähedast vahekaugusest.

Peatagem pisut pilku sel valikusugulusel.

Elulähedus on saanud meie praeguste kirjanduslike pööripäevade moodsaimaks märksõnaks. Sellega ühenduses on hüütud ka kirjanikukommitee demokratiserimist.

Arvid Järnefelti nimi esindab soome nüüdis-kirjanduses küll vanemat sugupõlve ja kindralipoja algupära. Aga mis puutub tema toodangu ja isiku ellusuhtumisse, siis on tema eneseteostus tahtlikult taganenud kõigest peenutsevast ülikultuurist. Seda eeskujutõlbuldab nii siis meie noorkirjanduslikulgi rahval küllalt imestella.

Tõepoolest, kes on soome nüüdiskirjanduses tõstnud eriti rahvaellu astumise ja argieetose lipu? See oli Arvid Järnefelt. See oli tema tolstoilikuks tungiks juba enam kui 30 aastat tagasi. Tarvis ainult meelde tule-

tada tema esikromaan *Isänmaa* (1893. a.), mis eesti keeldegi ümber istutatud, millele on järgnenud *Maamon lapsia* ja rida muid väärtteoseid.

Oma tolstoiliku maailmavaatega erineb aga Järnefelt tublisti meie Ed. Vildest. Mitte vähem meie paras-tisest agulinaturalismist.

Üksikainukene kord on nende ridade kirjutajal juhuseks olnud Arvid Järnefelti palgest palgesse kohata. See oli Helsingi töölistamajas aastate eest. Järnefelt kõneles siis töölisest-sipelgast. Ta ise kandis töödtegeva maamehe riideid, vatlasvammust. Kirjanik, kõneleja, inimene moodustasid järjekindla ühtluse.

Tahtmatult meenuvad võrdluseks meie argieetose tänikud. Aga ärgem küsigem nende lihtsustumise usundit. Ärgem nõudkem neilt, et nad pidulikel puhkudel võimalust mööda ei kõhkleks: kas frakis, smokingis või lihtkuues!

V. A. Koskenniemi nimi kiirgab praegu soome parnassi ülimalt sära värsikunsti alal. Turu soomekeelse ülikooli rektorina ei põlga ta väliste aumärkide kandmist. Muide väärilt loomulik. Soome Goethe seisundis on ta niisama kaugel agulinaturalismist kui Taaveti lau-ludest.

Vähe on Koskenniemi luuletisi üle lahe rännanud. Mitte ühtki tema proosateostest ei ole eesti keelde tõlgitud. Aga mida on tema luuletiste vähesedki tõlked meile edasi andnud? Põhjala parnassi puhanguid, hästi jahedaid igapäevaste askelduste ja massiliste kirgede kohta. Tema vaimule lähedad on selle asemel inimessaa-tuse kosmilised igiküsimused, ruumilised ja ajalised kau-gusmärgid. Kui Koskenniemi luuletisi nii tihti iseloo-mustavad antiiksed ained ja värsimöödud, siis ärgem unustagem, et ta isa oli klassiliste keelte õpetajaks Oulus.

Vastandina meie kirjanikkudeliidu tegelastele ei ole ju need Soome laureaadid haritlased esimeses sugupõl-ves. Võib-olla sellest ka nende järjekindlus nii või teisiti valitud suunas ennast teostades.

Nende ridade kirjutajal on säälpool lahte viibides juhuseks olnud Koskenniemi enam kui ükskord kohata. Siis olime mõlemad kirjanduse ja esteetika üliõpilased Hel-singis. Hilisõhtuti tühjenenud tänavail ja puiestel leidsime siis nii mõnigi kord teineteist. Aga tookordne üksildaste sammude, külmade tähtede ja öövaikuse luu-letaja armastas lisaks ka võimalikult kõrgeid asupaiku: kui teda külastasin ta raamaturikkas korteris, üle paljude katuste avanes siis vaade.

Kahju, et Koskenniemi soome kirjanikkude oodata-val külastäigul Eestis näha ei saa; juba elatanud Järnefelti saabuminegi on jäänud küsimärgi alla. Ei ole aga midagi huvitavam kui teineteist austavad vastasjalgsed: *Kiurusta syystähteen* üllas kaunishingsus näiteks kõrvuti meie *Ummiklainen* koduväiga (pisut Lapuat nende vahel), tolstoilikult tingimatu *Puhtauden ihanne* kõrvuti meie *Vaeste patuste alevi* palgega.

*

ARVID JÄRNEFELDT

Keda meie kirjanikkudeliidu uutest lahetaguseist au-
liikmeist võib üsna kindlasti küllaliseks loota, see on
Joel Lehtonen. See on *Putkinotko* autor.

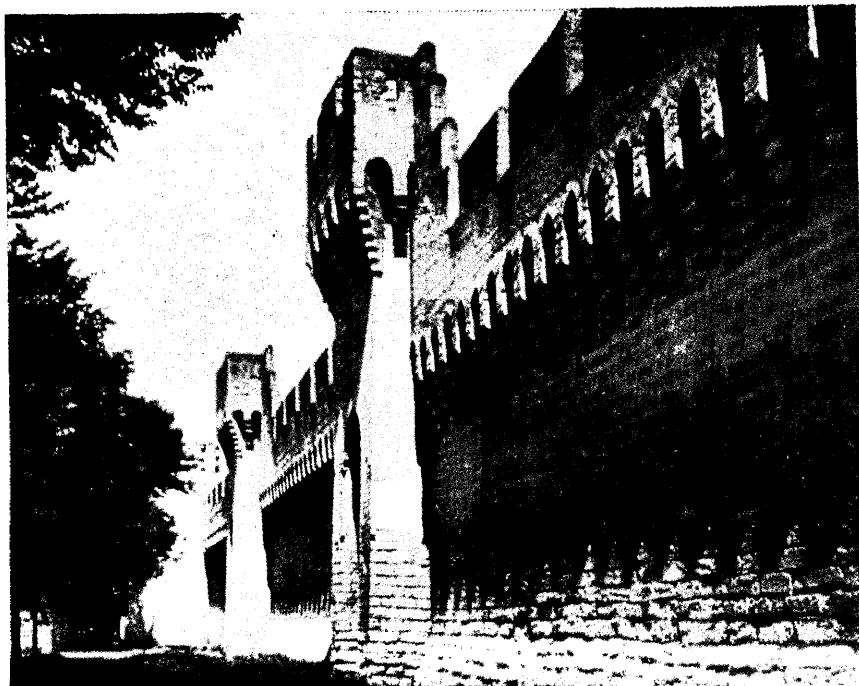
Meie kirjandusliku eluläheduse — aga mitte vaimu-
kauguse — kallakuga ongi tal vist kõige rohkem valiku-
sugulust. Oma nooruse avarast kogemuse rõõmsusest ja
seltsimisilõbust ei ole ta arvatavasti tagasihoidlikumas
keskeaski kõike kaotanud. Nende ridade kirjutaja esi-
mene tutvus Lehtosega kuulub sellesse perioodi, kus ta
eneseteostuse võrdkujuks oli halli argiproosa vastu trots-
lik ürgkangelane (*Villi*). Algavana tormakana proosa-
talendina kuulus ta siis Eino Leino saatjaskonda.

Alainimlikust pingutatud isiksuse paatost vähehaa-
val taltsutades, aga tõsist argieetost selle juures vaevu

omandades, on Joel Lehtonen oma hilisemais omapäras-
tes teostes laskunud meelsalt madalasse. Hästi mada-
lasse bioloogilisse ja sotsiaalsesse elulähedusse. Ei saa
siiski ütelda, et ta elajalikkude instinktide, paratamatute
sundideede ja tuuliste tujude vaimuses sekeldavaid kahe-
jalgseid oleks näinud naturalisti silmaga. Ei, need traag-
gikoomilised inimkujutlused on joonistatud leidliku hu-
moristi sulega. Ja Lehtose huumoril on üks imekspan-
dav omadus: see on ka tõlkes jäänud haaravaks.

Kui ilmus meie Gailiti *Nipernaadi*, siis avastasid
mõned arvustajad selles erilisi sarnasusjooni *Putkinot-
koga*. Kahju, et need kaks autorit, kelle vaimuhõimlus
võiks olla eriti lähedane ja vastastikune, teineteist ei
kohta meie tänapäevases kirjanikkudeliidus.

Gustav Suits

AVIGNONI KINDLUSTATUD LINNAMÜÜRID

Rudolf Lesta**Pealinna kroon**

Vabadussõjamonument Harjuväravamäele sajandite kivilegendi rahvusliku teisendina

1931. a. 20. jaanuaril avaldas Vabadussõja mälestamise peakomitee oma otsuse ja üleskutse: Tallinna Harjuväravamäele soetatakse Vabadussõja tähtsust ilmetav arhitektoonne monument; monumendi ideekavandid esitagu võistlajad komiteele 1931. a. 1. juuniks

Ajalehed

Keskaegse kindlusarhitektoonika uuestielustus Toompea idaserval on saanud eluliseks üldvajaduseks. Mitte ainult turismi edenduse seisukohalt: ka Harjuväravamäele Vabadussõja arhitektoonse monumendi otsustatud kavatsemise pärast.

Arhitektoonne monument Harjuväravamäel pole, linnachitusestetika seisukohalt, kujuteldav kooskõlata Toompea arhitektoonse ilmega. Viimane vajab küll ise ümberkujundust, nagu eelmistes peatükkides selgitatud*).

Kuid Toompea idaserva palistus-arhitektoonika ümberkujundus oleks Harjuväravamäe arhitektoonse monumendi homne ligeim foon ja on kujuteldav ainult keskajajandite kivilegendina. Sellest jällegi ja enne kõike Lembit Võidumehe Väravaga peaks akordeeruma Vabadussõjamonumendi arhitektoonika.

Kas aga Vabadussõja tähtsuse ilmetuse vajadus võimaldaks luua Harjuväravamäele monumendi sellise arhitektoonikaga, mis oleks kooskõlas Toompea ida-

serva homse keskaegse palistusarhitektoonikaga — keskajajandite kivilegendiga ja eriti Lembit Võidumehe Väravaga? Mitte ainult ei võimaldaks, vaid otse nõuaks.

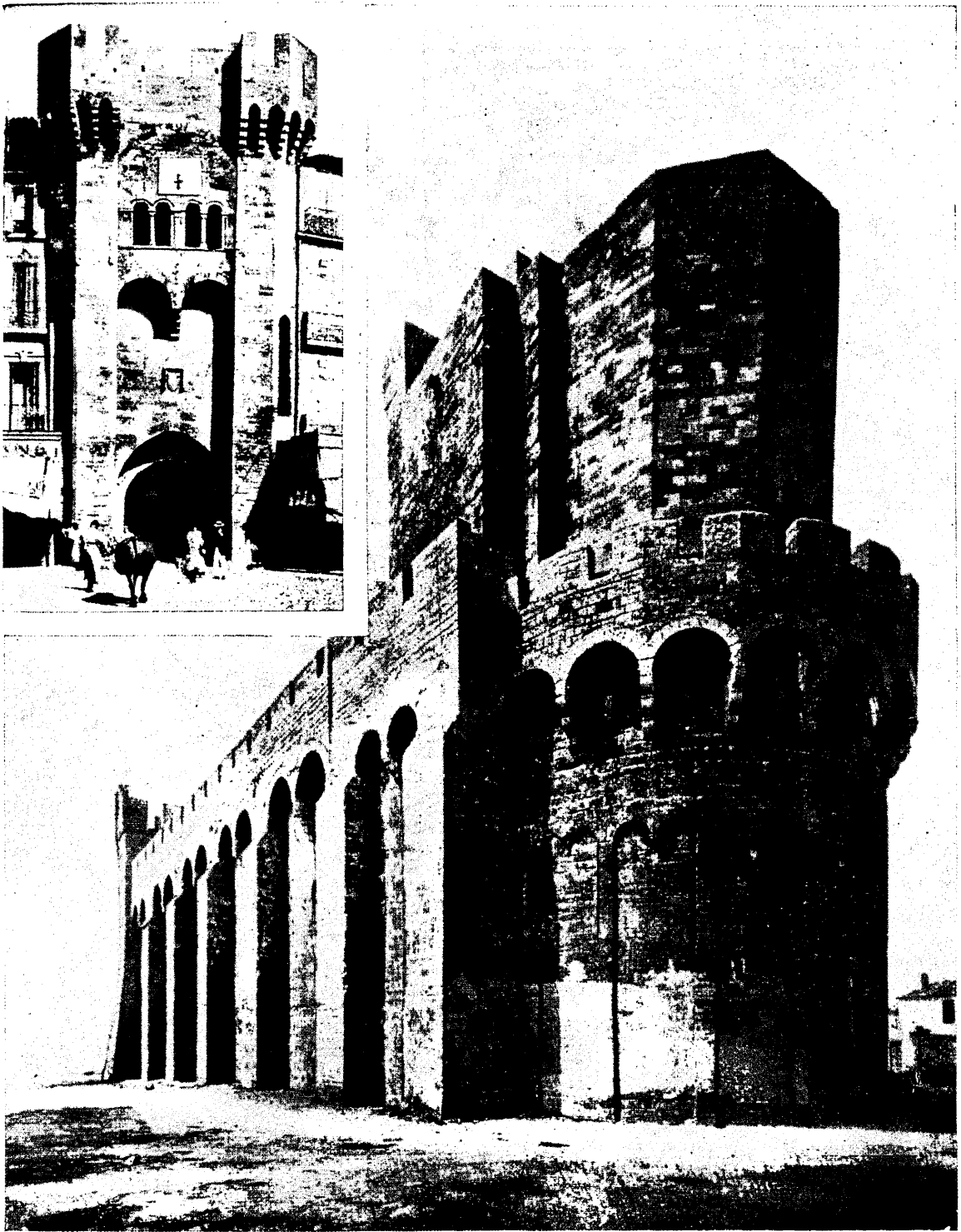
Harjuväravamäel jätkub vaba ja soodsat ehituspinda — Vabadusplatsilt ülevaadatavana — ülikülluses sellisele ehitisele, et tema autonoomsete osade välisarhitektuur nõiuks alt platsilt vaatavate silmade ette Eesti ajaloo kümne sajandi kõik tähtsaimad momendid, võrdlusest milledega omaks nende hulgas käsitletud 1918—20 a. a. Vabadussõja sümbol nii erilise selguse kui haaravuse...

Harjuväravamäe ehituspinda omadused vaid võimaldaksid luua terve ehitise välisarhitektuuri sellise keskendatud tervik-üldmuljega, et see oleks 1918—20. a. a. Vabadussõja kogu võiduvilja monumentaalplastilise suursümbol ja rahvusmeeleoluline ilmetus-kivilegend.

Sellise monumentaalplastilise suursümboli vastavaimaks arhitektuurseks väljendusvahendiks vaid tuleb pidada iganenud kindlusarhitektuuri kui vähemalt anglosakside-turistide maailma poolt iluks peetud sõjaarhitektuuri: monumentaalne sümbol peab ju ilmetama Eesti Vabadussõja võiduvilja kunstilise iluga, mis võluks nii Eesti kodanikke kui välismaalasi.

Iganenud kindlusarhitektuur väljendusvahendina peab siin olema keskaegne. Seda ei nõua mitte ainult linnachitusestetika. Harjuväravamäe ehituspind võimaldab Vabadussõja arhitektoonse monumendi iganenud kindlusarhitektuurina kavatsemisel lähtumist Vana-Eesti iseseisvuse aja maalinna ovaalsetest rõngaspõhikavandist, s. o. lähtumist ürgkeskaegsest kindlusarhitektuurist, liiati rahvuslikust.

*) „Toompea täna ja homme“, *Olion*, 1930. a. nr. nr. 4 ja 8 ning 1931. a. nr. 2; „Pealinna kroon“, 1931. a. *Olion* nr. 4.

*LES SAINTES-MARIES-DE-LA-MER KIRIK-KINDLUS. ÜLAL:
MANOSQUE'I VANA KINDLUSTATUD LINNAVÄRAV*

See asjaolu, võimalus ja rahvuslik kohustus lähtuda eestlaste enestest keskaegsest avalikust arhitektuurist, peaks erutama isegi kurte kõrvu. Sest kus üks avalik ehitusotstarb ja ehituspindki sunnib avaliku ehitist tekki- kima ajaloolis-rahvuslikust avaliku ehituskuju-tüübi põhi- kavandist, seal on tekkimas rahvusliku ehitustraditsiooni uuestielustus-edasiarendus kui rahvusliku varjundiga avalik ehituskonstruksioon-ehituskuju; ning sellega on tekkimas — rahvuslik ehitusstiilivarjund avaliku ehituskunsti alal. Viimase puudumine meil nii avaliku kui era-arhitektuuri alal hoiab meie rahvuskul- tuuri edu popsrahvuskultuuri astmel: Vabadussõja arhi- tektoonse monumenti kavatsemine Harjuväravamäele loomingu mainitud lähteprintsiipidel tohiks väärida meie rahvuskultuuri edu tõsiste sõprade elavat ja üldist tähelepanu.

*

1923. a. üldlaulupeo ajal tekkis, laulupeo õnnestunud ja liiati klassitsistlisena õnnestunud kõlalava mõjul, mul usk kõlalava looja arhit. Burmani maitse ja loomingu- võime kasutatavusse homse Toompea kujunduseks: tut- vustasin teda oma koguka käsikirjaga *Vabadussõjamon- ument Harjuväravamäel*. Tema pooldas minu veenet: Vabadussõjamonument tuleb luua ainult Harjuvärava- mäele ning arhitektoonse põhimonumendina.

Mu käsikiri püüdis ka Tallinna monumendikomiteed võita nendele veenetele; ja võitiski. Kahju vaid, et komitee esialgse suurmeelse eelarve — 100 miljonit senti — kärpis 50 miljonini ning viimaks 30-ni.

Et mu käsikirja, peale arhitekt Burmani ja olet- tavasti peale veel mõne üksiku arhitekti, ei tunne tei- sed Harjuväravamäe monumendi kavandite võistlusest osa võtma kutsutuist, siis avaldan mõned kokkuvõtlikud read nendelegi.

Harjuväravamägi nõuab keskaegse nägemusrõngas- kindluse arhitektoonikaga Vabadussõja monumenti. Sel- list ei võimalda 30 miljonit senti kavatseda õue poolt ja sisearhitektuurilt ringpaleena eesti kultuuri- ajaloo ja Vabadussõja muuseumiks. Sel- lise kasutusotstarbega nägemuslik rõngaskindlusekene- ringpalee on küll mu silmade ees kiusavalt virvendanud juba Eesti iseseisvuse tekkimispäevist peale. Kuid mai- nitud 1923. a. käsikiri eeldas Harjuväravamäe õõnsust: kujutlesin sellepärast just rõngaskindlust-ringpaleed õige suure ringpõhikavandiga ja keerduvana Harjuväravamäelt ka üle Komandandi tee, kingule *Kiek in de Kök* all ning sealt tagasi, arkavandustega Komandandi tee kohal..

Õõnsuse pärast juba ei luba Harjuvärava- mägi ülal enesele kavatseda kasutusehitist ega selle osa, veel vähem — vertikaalse monumentaalsusega. Tuleb loobuda isegi mäe küljele rõhuva rõngasehituskuju ülirepresenteerivana siin võimalikust sisearhitektuurist: kahe representatsioonivestibüüli astmestikkudest mäe tipuserva all. Ei tuleks loobuda, kui jatkuks raha — rauda ehitusmaterjali jaoks ette näha...

Harjuväravamäele Vabadussõja monumendi kavatse- misel ongi õigem piirduda mõne üksiku kasutusruumi ettenägemisega. Õigem on rahvuskapitali kulutused kes- kendada rahvuse kultuursuse representatsiooniks kindla- mal ehituspinnal — *Kunstimuuseumi palee* ehituseks Pierre Contant d'Ivry' kavandi järele, ümberku- jundatava Lossiplatsi põhjakülje palistuseks ning pealinna krooni tipparhitektoonika loominguks. Kuid ka 30-miljo- niline arhitektoonlik Vabadussõja monument on Harjuvä- ravamäele kavatsetav ja ehitatav ikka vaid kindlusarhi- tektuuriliste-keskaegsete vormimõtete ja -võtete väl- jendatava sümbolse nägemusena. See sümbol-nägemus võib väljendusvahendite süsteemil peituda — juba põhi- kavandis ja müüride välisilme käsitlusfantaasias ning müüride käsitluse lääne-euroopaliskeskaegsete võtete rah- vuslikus nüansseeringus... Kuna see on võimalik, siis olgu ka rahvuslikult kohustav.

Vanade eestlaste keskaegne kindlusarhitektuur pole hoopis mitte tohikukultuur, mis lugupidamist ei tohiks väärida. Vana-Eesti maalinnad on euroopa- liku kaaluga arheolooggi prof. Tallgreni poolttunnustatud keskaja keskmise kol- mandiku eestlaste ühiskondliku organi- satsioonivõime kaugelearengu monumen- tiks, ette jõudnuks isegi kaasaegse Skan- dinaavia kindlusarhitektuurist. Vana-Eesti iseseisvuse aja maalinn on aga — täiesti-horisontaal- tentslik keskaegne kindlusearhitektuur, paarina maalin- nana esteetiliselt väärtuselt ulatuv primitiivse monumen- taalsuseni: võimaldab Vana-Eesti iseseisvusaja maa- linna põhikavand orgaanse-stiililise kõrgutiedasiloomingu, kindlustusmüüride loomingu, — vormikultuurileneudega *Lembit Võidumehe* aja kaguprantsuslikult kindlusearhi- tektuurilt: *Aigues-Mortes*'ilt. *Tarascon*'i kindluslossilt ja linnamüüridelt-värvatelt, *Mere-Pühade-Mariade* kind- lustatud kirikult. isegi *Avignon*'i kindlustatud linnamüü- ride tagasihoidlikult ja horisontaalse tendentsiga tasa- kaalustatud gootikalt ning eriti viimase tagasiromanisee- ringu eeldusel...

Kuid lähtumine vanade eestlaste keskaegsest rõngas- kindluse põhikavandist dikteerib rahvusliku loomingu- lusti, Lembit Võidumehele kaasaegse kaguprantsuslis- keskaegse kindluse müüriarhitektuuri ümber käsitleda rahvuslikuks, ja mitte ainult rõngakuult või põhikava- ndilt rahvuslikuks. Eelmainitud sümbolite ja nende ter- viku rahvuslikkus, lahutamatu loodava ehituskuiu põhi- kavandist, soodustab kaguprantsuslikeskaegse kindluse müüriarhitektuuri ümberkäsitlust — rahvusliku käsit- lusvarjundi loominguks...

On võimalik ja sellepärast kohustav Vabadussõja ar- hitektoonse monument kavatseda ja ehitada Harjuvära- vamäele rahvussümbolse meeleolul-sisult ja rahvus-liku varjundina sümbolite terviku väljendusvormilt — põ- hikavandist peale, müüriarhitektuuriltki. Kuid Vaba- dussõjamonumendi arhitektuuri see osa oleks alles sokliarhitektuur; olguigi, et kindlustusmüüride fan- taasialine käsitlus — vastavalt rahvuslikule põhisümbo- lile — ulatuks juba sokliarhitektuurist peale monument- ehituskuju sümbolseesse kroonarhitektoonikasse.

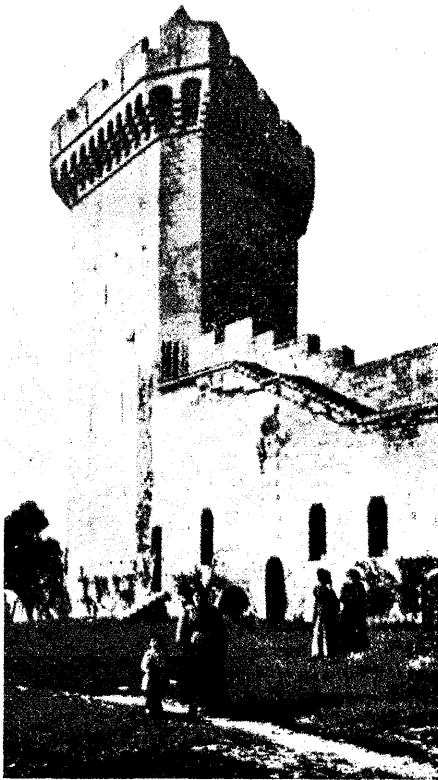
Harjuväravamäe monumendi soklikorrangi välisarhi- tektuur võib juure omandada ja peab juure omandama vormimõtete haaravust — algusest peale akordeerituna Lembit Võidumehe värava vormimõtete ja siluetiga, rahvasuveräniteeti mitte eitavatega, vaid tunnustavatega. See oleks ühtlasi Lembit Võidumehe Värava ehituse väga kaaluv õigustus.

Harjuväravamäe küljepinda, Vabadusplatsilt ülevaa- datavana, pole siiski piiramatus ulatuses. Kavandite võistluse väljakuulutatjad ei lubanud isegi arkväravatega Komandandi teed liiklemisvabaks hoida ning rõngaskind- lust kavatseda ulatuma — üle Komandandi tee põhja poole, kinguni *Kiek in de Kök* all. Kuid just ka sellepä- rast on ideaal-arhitektoonse Vabadussõjamonument kuju- teldav — ainult rõngaskindlusekese-põhikavandi ja -müü- ride nägemuslikkusega. Nõutud väiksusest hoolimata võib just nägemuskindlusekene Harjuväravamäele tek- kida monumentaalsena nagu on monumentaalne sõna üliras tähenduses ürgkeskaegne kindlustatud kirik *Mere-Pühad-Mariad* Alam-Provence'is. Ka 30-miljo- nise rõngaskindlusekese-nägemuse mulje võib tekkida ja peab tekkima monumentaalsena võluna, nagu seda on *Avignon*'i linnamüüride ilu veniv monumentaalsus.

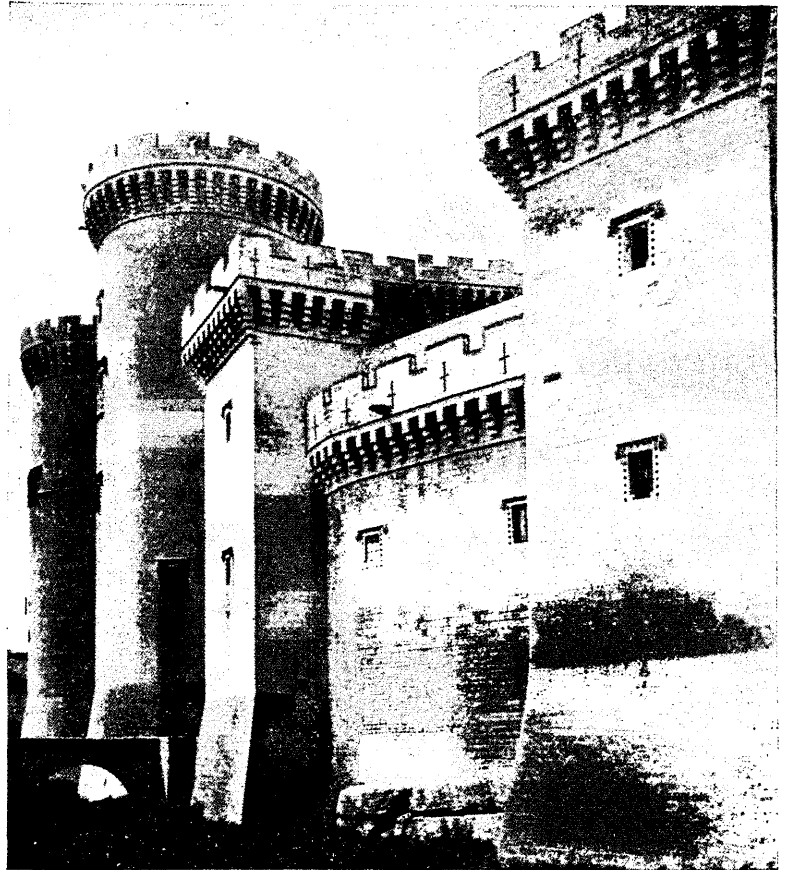
Vabadussõjamonumendi kavatsemisel ja ehitamisel tuleb kalliks pidada Harjuväravamäe su- vist pärnalehestiku-krooni: viimane on mää- ratu tähtsusega, et ühendada Harjuväravamäe homse arhitektoonse krooni monumentaalplastilist haaravust ja võlu.

Suvel on Harjuväravamäe ehituspindala kummalisem kui talvel: suvel kroonib mäeks Rootsi vana hea aja bas- tiooni jäänuse kui kingu pärnade lehestikutihnik.

Prantsusmaa linnade keskaegne kindlustusarhitektuur

BEAUCAIRE'i kolmenurkne torn

*TARASCON'i kindlustatud linnamüür Rhône'i orus
Tarascon on tuntud Alphonse Daudet' romaani kaudu
„Tartarin Tarascon'ist“*

Kavandite võistluse tingimuste väljatöötajad ei pidanud kahjuks seda silmas, et talvel (ja kavandite esitustähtajani, 1. juunini) on Harjuväravamägi madal ja ilmetu, mitte-inspireeriv.

Kavandite võistlustingimuste väljatöötajad ei loetlenud tingimuste hulgas üldse mitte Harjuväravamäe pärnalehestikukrooni allesjätta.

Oleks tulnud kavandite esitustähtajaks määrata kevade asemel sügis. Oleks tulnud nõuda võistlejailt Harjuväravamäe pärnalehestikukrooni allesjätta. Neid vigu võiks parandada: kas võistluse 11-dal tunnil kavandite esitustähtaega pikendades sügiseni või selline määrata, võistluse tulemusvaesuse puhul, teiskordse ideekavandite võistluse väljakuulutusel.

Kardan, et paljud arhitektid paljast ja madalast Harjuväravamäest üldse ei suutnud inspireeruda, kavandi loominguks vajalise esteetilise lähtumisprintsipiibigi leiutuseni.

Ka oleks pidanud Vabadussõja mälestamise komitee hoolitsema juba poolaastakümne eest, et Harjuväravamäe pärnalehestikukrooni monumendi valmistamiseks asetaks lehtede kolletusest kuni tumeroheldumiseni — kuuskede sama kõrge roheline tihnik. Sellele juhtis tähelepanu juba minu 1923. a. käsikiri. Muide, ei tee ma etteheidet monumendikomiteele, küll aga Eesti Kultuurkapitali valitsejatele: viimased ei võimaldanud, et minu *Vabadussõjamonument Harjuväravamäel* trükitud paljundusena Tallinnas hõlpsasti loetav ja Vabadussõja mälestamise komitee kõigile tegelastele tuttav oleks olnud. Eesti kultuurkapitali valitsejatele näis üldtähtsam olevat võimaldada trükitud paljundist balti-saksa — karjeristkirurgi 150-leheküljelisele eluloole ja teistegi selliste Eesti üldkasuks avalikult aevastanud karjeristikeste biograafilistele leksikonidele... Alles ideeline *Olion* võimaldas mulle avaliku sõnavõtu Eesti Vabadussõja vääriilise jäädvustuse kohta.

Jaan Vahtra

RÄNNAKUID VÖRUMAAL

Autobiograafilisi pilte aastailt 1902—1909

10. ÖINE NÄGEMUS

Ühel sügisõhtul, kui olin kaua istunud Noorsoe pool, mängides tema omatehtud harmooniumi ja vestes juttu, oli jõudnud kätte kesköö ja ma tegin kojuminekut. Nagu harilikult, tuli Susi mind ka nüüd saatma. Jõudnud koolimaja juurest üle ojakese Tännasilma küla teise serva, kust nurmetee viib Metste poole, jäime teelahkmele pisut seisatuma. Sügav, hääletu vaikus seisis üle kogu suure, magava küla, ainustki heli ei kostunud, ükski koer ei teinud häält. Pime sügisöö näis lamavat nagu süsimust raske pada üle küla ja põldude.

Noorsusi jäi pimedas tükiks ajaks kuulutama ja sõnas siis:

„Noh, see on ju päris hirmus, see pimedus ja vaikus! Kogu küla näib magavat kui surnu. Säärast nalja pole ma veel näinud. Kui läheksime õige siit küla äärt mööda edasi vaatama, kas nad põrgulised tõesti kõik nii kõvasti magavad!“

„Nojah, eks või vaadata.“

Ja ilma pikema mõtlemiseta hakkasime pimedas küla karjatänavat mööda edasi sammuma, Kikka otsa sihis. Omavahel tasakesi juttu vestes, läks viimaks meelestki ära otstarb, milleks olime kõnnaku ette võtnud. Oli vaikne ja soe, ning kottpime öö tegi oleku müstiliseks.

Korruga kuulsime ühes tänaväärises talu õues mingit kahtlast krabinat ja kolksahtust. Jäimé kuulata des seisma ja puurisime oma silmad talu suunas.

Seal haaras Noorsusi mind käisest, tõmbas enese ligi, näitas käega õue poole ja sosistas:

„Kas sa näed? Kojas on tuli. Kurat teab, mis seal keskkööl veel tehakse. Kas lähme vaatama?“

„Lähme, lähme,“ sosistasin mina, ja haaravas uudishimus hakkasime jalamaid tasakesi üle aia kobima, hoides teineteist käest, et pimeduses teineteisest mitte liiga kaugele sattuda.

Koda, — see on Võrumaa taludes väike hooneke, ilma laeta, üsna kergelt ehitatud, ja sinna koliti suvel keedunõudega, eriti neis taludes, kus keedupliit oli rehetarades. Rehepeksu ajal, ja ka muidu suvel, keedeti ja söödi harilikult kojast.

Lähenesime pimedas kojale, kobades jalgealust ja hiilides nagu vargad, et meid keegi ei kuuleks.

Koja seina pragude vahelt vilkus nõrka kollakat valgust, kuid koda ise näis olevat täiesti vaikne. See kõik aina tõstis meie uudishimu, kuigi Noorsusi esiotsa arvas, et vist on naised õhtul lambi põlema unustanud.

Meie jõudes üsna seina ligi, kostis kojast juba mingit häältki, ja kui me põnevuses kitsa seinaprao vahelt hakkasime sisse piiluma, nägime järgmist pilti: kuski koja suitsunud seinapalgi küljes asus tibatilluke tattnina-lamp, heites nõrka kollakat valgust üle ruumi. Keset koda asetseis suur laud, selle keskel suur savikauss ning kummalgi pool lauda istus habemik mees, kes mõlemad suurte puulusikatega vaikselt helpisid kausist süüa jahukörti. Puulusikad aina kolisesid vastu tühjenevat kaussi. Helpisid

suures rahus ja vaikuses, lausudes vahest tüki aja pärast teineteisele sõna, millest meie niipalju aru saime, et mehed olid tulnud Võru laadalt.

Silmitsesin erakorralise naudinguga huvitavat pilti ega pannud tähelegi, et Noorsusi oli minu kõrvalt juba jalga lasknud.

Äkitselt — põmm! käis hirmus raksatus ja pauk, koda võpatus ja näis kokku langevat. Hetkeks nägin, kuis habemikud pingilt selili prantsatasid ja karjusid kõigest jõust: „Ai Issand, ai Jumal, ai Jumal!“

Ehmusin, nii et nõtkusin esimese hooga kápuli maha, kuid kuperdasin silmapilk jälle jalule ja panin jooksu. Põrkusin pimeduses kuhugi vastu hoone seina, kobasin käega nurgani, leidsin aia, millest olin üle nagu välk, ja leidsin enda kapsaaia, kus püüdsin liduda edasi, kapsad aina ragisesid jalge all. Viimaks olin kuski lagedal maal ja jäin hinge kinni pidades hetkeks seisma. Talus ja ka naabruses olid virgunud koerad ja kähvisid ägedasti, koja poolt aga kostis meeste hädaldamine ja vandumine. Oli, nagu oleks äkki kõik kohad kisa ja kära täis, endal süda peksis hirmsasti ja kiirel sammul lasksin jalga kaugemale, kärast eemale. Kuski ronisin veel üle aia ja koerte haukumise järele orienteerudes arvasin, et olen hädaohtu piirkonnast väljas, lagedal küla nurmel. Jäin kuulata des seisma ning selgesti kostus ikka veel meeste vandumine talu pool pimedas. Oli esimene mõte: siit võimalikult ruttu eemale. Sammusin pimedas, ilma et isegi oleks teadnud, kuhu poole, kui korruga kuulsin üsna enese lähedal tasast vilistamist ning peagi ka Noorsoe tuttavat naerukihinat. Varsti leidsimegi teineteist pimedal nurmel, ja Noorsoe esimene küsimine oli: „Kas jäid kätte? Ei mõistnud aimatagi, et mürts nii kange tuli...“

„Kurat ja põrgu, sina, viimane vemmäl, mis sul pähe tuli!..“ Ja siis selgus tolle õudse mürtsu põhjus: sel hetkel, kui ma läbi koja seinaprao imelist pilti nautisin, oli Noorsusi juba tänavale tagasi läinud ja mind ootama jäänud. Arvates, et ei teeks paha mehi natuke kohutada ja ka mind tulema peletada, oli ta võtnud tugeva kivi ning mõelnud anda ühe mürtsu vastu koja seina. Kuid pimedas oli kivi lennanud kõrgemalt ja otse koja kõdunenud laastukatusele ning sealt ragnal otseteed kotta. — — — — —

Mõne päeva pärast levis külas jutt: K. talu kotta on visatud kivi just sel hetkel, kui peremees ja pops, kes Võru laadalt tulnud, laua ääres söönud. Kivi olnud nii hästi sihitud, et kukkunud otse kõrdikaussi ja pühkinud selle laualt kui peoga. Kört ja kausi tükiid lennanud meestele vastu silmi, ja mehed olnud ehmatuselt paar päeva uimased. Arvatavasti olnud viskajateks Kähri mõisapoisid.

„Nii, nii,“ muheles nende juttude kohta Noorsusi, „viimaks ometi karistas jumal neid sääraseid nosuninasid, kes muidu nii terased on arvustama, mis kooliõpetaja ehk see või teine teeb...“ — — — — —

Oli tõesti kummaline mürts, mis selgesti on püsinud meeles, kuid milles tänini võidi kahtlustada küll kõiki muid, kuid mitte noobleid kooliõpetajaid.

11. RÄNK VIHIM

Tulime kord sügisõhtul Noorsoega Kioma külast, kus olime käinud kauneid peretütred külastamas. Saime Lepa-Kolka, kus tee ääres asub rida popsimajakesi. Puhus kange tuul ja rebis puulehti. Kohises sügisöö oma kummalistes häältes. Ühes aknas vilkus veel tuli, muidu oli kõik pime. Noorsusi tõmbas mind varukast ja sõnas:

„Vaata pisut, mis nad põrgulised seal veel nii hilja teevad.“

Astusime onni akna alla ja piilusime sisse. Ei olnudki toas midagi erakorralist lahti, ainult taat ja eit valmistusid voodi heitma; väike lambike valgustas toakest. Tuul aga lõgistas ukse kallal ja sahistas katusel. Seal ütles Noorsusi:

„Pista pea vastu seina ja kuula, mis nad kõnelevad, ma lasen sadada tuule sekka ka pisut vihma..“

Sain kõrva vaevalt suruda vastu seina, kui Noorsusi lasigi veejoa lahti ja otse akna pihta.

Sel hetkel kuulsin, kuis toas räägiti:

„Kas kuulöd, Piitre, ku väläh sattas kah.“

„Sattas neh. Tulõ vasta aknat kui plakin. Säärane tuul no jääs ilma saolta..“

12. EIT JA KIRBUD

Sealsamas Kioma külas nägime Noorsoega teinekord veel kummalisemat nalja. Ka tookord märkasime neidude poolt tulles ühes aknas hilja öösel tuld, ja Noorsusi, oma kombe järele, ruttas kohe akna taha vaatama, mis seal lahti. Jäin tookord maanteele ootama, kuni Susi oma uudishimu rahuldab. Poiss aga ilmus ruttu tagasi ja teatas naeru kiskudes, et onnis olevat veider toiming käimas: eit otsib enne magamaminekut naljakalt kirpe!

No seda toimingut oli vaja tingimata näha.

Akna taha asudes võisime näha, kuidas keset tuba seisib särgiväel eit ja otsis pիրrutule abil nobedasti kirpe. Tõmbas oma pika, kodukoetud särgi kaela alt kaugele lahti, pistis väikse põleva pիրru särgi kaelusest sisse, ja, ühe käega särki ja pիրdu hoides, noppis teisega usinasti noid neetud mustanahalisi. Tükk aega vaadanud, kuidas eit pիրru ja särjiga pիրrles, pիրutas Noorsusi äkki rusikaga akna pihta, nii et klaasid tirisid, hoidis ise näo vastu akna klaasi ja naeris kõigest jõust. Vaene eit toas ehmus nii, et pիրd kukkus käest läbi särji pիրrandale, ise ta aga taipas ruttu ahju nurga taha hüpata, kust õudses kohkumises jäi akna poole vahtima, mille klaasi taga nägi kaht rängasti naervat nägu. Vahtis tardunud pilgul, silmad hirmu pärast suured, ega osanud midagi ette võtta. Siis korraga eit taipas, et pիրrujupp ikka veel pիրrandal põleb ja võimaldab meil teda näha. Ja äkki löi ta oma palja koiva ahju nurga tagant välja ning küünitas tule peale lüüa. Paari katse järele see tal õnnestuski.

Maanteele tagasi tulles hirnus Noorsusi taltsutamatu naeru ja kõneles:

„Vat, kurat! Hakka veel teeääres kirpe otsima ja — endal aken igale vaatamiseks lahti!“ — — —

13. TULEKAHI

Ühel kaunil augustikuu õhtul seadsime Noorsoega sammud Tännasilma koolimaja juurest Kähri kiriku poole. Jõudsime peagi kiriku-koolimaja juurde välja, kus elas „Otsa-Mikk“. Kümnekond sammu koolimajast eemal võtsime maast paraja kivi ja läkitasime järjetikku vastu koolimaja laudseina. Maja mürtsus oma paar korda — meie harilik tervitus Otsa Mikule, teadmiseks, et „vennad“ tulevad kahekesi. Maja aga jäi vaikseks, välja ei tulnud kedagi, tähendab Mikku pole kodus.

„No kus ta siis ikka on? Vast on preestrimajas midagi lahti?“

Kõndisime edasi preestrimaja poole, mis sealsamas, teinepool maanteed.

Kohale jõudes kuulsimegi preestri õunaaia käre ja lõõtspilli häält.

„Vaata sunnikuid, või jälle aiamaajakeses joomas! Seda ma arvasin, ega vana Mikk sealt ju ei puudu,“ kõneles Susi.

Läksime majast mööda, kuuskede taha, mis aeda ühest küljest piirasid, ja piilusime pöösaste vahelt aeda. Hämara! kuuvalgel polnud suuremat näha, kuid aiamaajakesest kostusid meile tuttavad häälled selgesti, mille sekka röögatas vahetevahel lõõtspill. Häälte järele otsustades oli aias järjekordne „võtmine“ lahti ja osalisteks „otets“ Nikanori vennad, Otsa Mikk ja paar võorast. Lasti ka pisut laulu, millest tundus, et meestel kõva aur sees. Kui sekka õllekorkide plaksatust kuuldus, limpsas Noorsusi keelt ja kirus:

„Vat, kurat, meie peame siin aia taga vahtima ja nemad muudkui prassivad. Ei lausunud meile varem sõnagi..“

Mis teha?

Siis järsku valmis Noorsoel mingi plaan. Ta kangutas paar aiapuud ettevaatlikult lahti ja kõneles:

„Katsu, kas pääsed august vabalt läbi.“

Katsusin ja leidsin, et läheb üsna libedasti.

Siis seletas Susi:

„Sina jääd siia valvele. Ma lähen pisut eemale, ja kui sa midagi näed, siis ole nobe, karga aeda ja välgukiirusel aiamaajakese juurde. Kui midagi leiad, kahma sülle ja too ära..“

Ütles ja kadus aia nurga taha maanteele. Istusin pöösa varjus ja ootasin. Aias kestis lärm omasoodu edasi.

Siis äkitselt löi preestrimaja külg maantee poolt valgeks ja maja nurga tagant, otse koolimaja kohal, löi kõrge hele leek üles, valgustades puid ja pöösaid. Loitis ja pragises tuli, oli minulegi nii ootamatu, et esimesel hetkel ehmusin.

„Põleb, põleb! Koolimaja põleb!“ karjatati aias korraga vene keeli. „Põleb, appi, appi!“ kuulsin selgesti Otsa Mikku hädaldavat häält.

Ja üle-pea-kaela jooksis kogu seltskond üle pöösaste ja puhmaste rüsinale tule suunas.

Kuid sel hetkel olin nobe: silmapilk kargasin aia-august sisse ja jooksin tühjaksjäänud aiamaajakese juurde. Siin oli pilt, nagu arvata võis: lõõtspill oli visatud rohtu nassu, maas vedelesid küljeli klaasid ja

HUGO TSAHKNA
PUULÕIGE

pudelid, aga sealsamas oli poolelijoodud õllekorv. Ühe naksuga oli korv mul süles ja tuhknai läks jooks kuuskede poole aia taha. Sikutasin õllekorvi õnnelikult läbi augu ja tõmbasin hinge tagasi.

Selle aja sees tulid aiasolijad juba kirudes tagasi: „Vat, kus juudad, need Tännasilma poisid! Panevad maanteele otse maja ukse ette kaerad põlema ja hirmutavad inimesi...“ Tulid tagasi oma majakese manu, et jätkata poolelijäänud võtmist.

Aga oh-oh! Vaata, kus vigur! Kuhu on jäänud õlu?

Ja läks kirumine uuesti lahti, kus üks ja teine püüdis seletada, et tulega olevat see kelmus tehtud: meelitatud inimesed aiaist välja ja selle aja sees varastatud õllekorv... Kas minna kelme taga ajama?

Selle aja sees oli Noorsusi juba tagasi, otsis karmelt oma alati kaasasoleva korgitõmbaja taskust ja sikutas pudeli plaksatades lahti. Lõime pudelid kõlinal

kokku ja hüüdsime vene keeles valjusti „proosit, terveiseks!“

„Kuulake, pistsid saatanad säälsamas jooma!“ hüüdis aias keegi ärevalt.

Veel kord kõlistasime pudeleid ja hüüdsime „proosit“.

„Aa!“ hüüdis juba rõõmsalt Otsa Mikk, „need on ju omad.“

Tuli Mikk kiiresti lähemale, tema kannul paar teist „rõõmust“ venda, ja silmapilk oli selge, kellega siin tegemist. Võtsime õllekorvi Mikku ja teiste juubeldusel õlale ja marssisime aeda, kus läks lahti ränk jooming, mis kestis laulu ja löötspilli muusika saatel teise hommikuni, kavalate vendade vahva vembu auks.

Ja „tulekahi“? See oli üsna lihtne: Noorsusi oli läinud põllule, kust võttis sületäie kaeru rõugust, viis maanteele preestrimaja ja koolimaja vahele ning pani tule otsa.

Järgneb

Arnold Meri

Mõtteid opositsioonist, intelligentsist, noorusest ja muust

1

VIIMASEL ajal on arvustus meil olnud selleks „pailapseks“, kellest kõige rohkem on tehtud juttu. Ometi on arvustus vaid üks kultuurilise elu avaldusi, mis selle üldilmega tihedamini seotud, kui vast miski muu. Nii: lähtudes arvustuse arvustamisest, peaksime võtma vaatlusele kogu me kultuurilise elu üldse. Mingi ülevaatlikkuse järele peaksime tundma siin vajadust, kui me ei taha kobada udus.

Mõned üksikud fragmendid, lausunud siin-seal ajakirjanduses, asjas kompetentsete isikute poolt, lasevad aimata, mis meil tõelikult sünnib: „Midagi on mäda Maarjamaal!“ (A. H. Tammsaare, *Päevaleht* nr. 343, l. a.) — „Elame oma kõhule ja tänasele päevale.“ (G. Naelapea, *Olion* nr. 1, k. a.) — „Meie iseseisvuse saavutamiseks on meie iseseisev mõte ja selle areng nii kängu jäänud, et oleme juba praegu märksa ette jõudnud selleski suhtes teistest väikerahvastest.“ (B. Linde, *Olion* nr. 2, k. a.). — Kahjuks, niisuguseid otsekohe-seid mõtteavaldusi leiame otse ebalooslikult vähesel arvul. Enamasti tehakse nägu, kui oleks kõik parimas korras. Pahede varjamisele pühendatakse võimalikult palju hoolt, ja nendesse suhtumine ei näigi olevat opositsiooniline.

Mitte et see sisetunde õiglus oleks läind kaduma, — meil lihtsalt ei julgeta küllalt otsekohelelt ja varjamatu-olt oma arvamus, mis kuidagi võiksid sattuda vastu-ollu kultuurielu valitsevate nähetega. On ka üsna mõistetavaid ja inimlikke põhjusi selleks. „Tasa ja targu võib ju nii omaette mõelda, sellest aga kirjutada, — see pole endale kasulik. Pole elutark. On vaenlastegi soetamine...“ (G. Naelapea, *Olion* nr. 1, k. a.). — Kas tohiksime kultuuriliste huvide taotlemisel leppida sellise vabandusega?

Vaatame, kuidas olid lood mõned ajad tagasi. Täp-salt kümne aasta eest, s. o. 1921. a. märtsis, hakkas meil ilmuma kirjanduslik-politiline kuukiri *Murrang*. Tuletagem meelde kas või sellele ajakirjale saateks kir-jutatud artiklis leiduvaid sõnu:

„Kuna ülekohus on vaikida, kui tunned ja tead, et pead võitlema toore kaukavõimu, tagurluse ja närususe vastu, kutsume kaastööle ja koostööle kõiki neid, kes meie jõhkra aja käiguga alla vett kaasa ei taha ujuda. Ainult surnukehad lähevad vooluga kaasa!“

See „koostöö ja kaastöö“ vaibus varsti, olgugi et ei vaibunud „toores kaukavõim, tagurlus ega närus.“ — *Murrangu*-aegsed probleemid pole meile kaugeltki vöö-rad. Me pole veel jõudnud välja samast murrangu-ajast, mille probleemide käsitlemise eelpool nimetatud kuukiri oli teind oma ülesandeks. Ent kuhu on jäänd niisugune julge opositsioon praegu?!

Me ei pea enam vaikimist ülekohtuks, me peame teda endale kasulikuks. Me peame endale kasulikuks, lasta end laipadena vedada alla vett aja jõhkral voolul. Aga mitte kultuurilised huvid pole need, mida me siin taotleme, kui me neid taotleme sel viisil!

Ei, meie vajame opositsiooni! Vajame tuuluta-mist, mis selgitaks ja värskendaks me sompund õhk-konda.

ARNOLD MERI

2

Väliselt ja pealiskaudselt vaadelduna avaldab me kultuuri- ja kunstielu küllaltki rahuldavat intensiivsust. Liikumist on siin näha. Asutatakse ühinguid ja peetakse kongresse, kirjutatakse raamatuid, korraldatakse näitusi ja referaate, polemiseeritakse ja arutatakse iga-suguseid küsimusi. — Aga kui võtaksime tõsisemale hindamisele selle intensiivsuse? See intensiivsus on võlts! Võrdluseks võiksim tuua viimaseil aastail moodi läind kirjandusvõistluste korraldamise. Saade-takse kokku ilmatu hulk käsikirju. Aga vaid mõne üksiku kirjutaja neist on püüdnud taotleda kunstilist tõe, enamiku eesmärgiks on olnud nende trükipoog-naile määratav auhind. Pegasust on raske ergutada õngeridva otsa riputatud heinatuustiga! Ja kunstilise loomingu eesmärgiks ei tohi olla temalt saadav hono-rar. Kunstilise loomise eesmärgiks peab olema kunst ise, või mingi idee, mille teenistuses ta võib seista. Ehk milles muidu kunstniku elukutse on erinev näit. vürts-poodniku omast?

Kahjuks meil sageli liiga vähe hoolitakse viimati-nimetatud erinevusest. Küllalt tihti kohtame kunsti, mille tekkimises on süüdi kõik muud põhjused peale kunstiliste. Seda arvesse võttes, ei peaks meid sugugi imestama laiema publiku ükskõiksus kunsti ja taotle-jate vastu.

Majandusliku kitsikusega püütakse meil viimasel ajal kõike vabandada, isegi me kultuurielu kriisi. Üks tegur on asund me ellu teisi vallutavale seisukohale. See tegur on: raha.

Juba kümne aasta eest hoiatas Johannes Semper: „Raha lööb pilgari püssitikkudega, raha kihutab suurtükke ja suurtükiliha inimese — vaenlase vastu minema. Kuid rahal on veel teised teed mürgitami-seks. Ta mürgitab oma vinguga elementaarseimadki kultuuri väärtused. Väärt on kõik, mis kasulik on.

Respekt on maja een, põlevkivi, heeringatünni ja suhkrutööstuse spetsialisti een. Raha on sümbol. See raha imbub tasapisi pääajju, sööbib vaimu ning hinge. — Kas me följetonide ohtrad kirjanikud äkki ei ole mõtlemata jäänd, et nad ajalehe omanikkude truud penid on, et nad oma vaimu prostitueerivad seda enam, mida rohkem nad marku saavad selle eest? Et see enese käidavaks muutmine, peeneks rahaks vahetamine on patt? Arvan, et seda nii mõnigi meie kirjanik tunneb. Aga jumal hoidku, kui asja pääle käega heita! Ei, tilgutagu see teadvus ainult sappi kõige selle orjastamise vastu, mis seob käsist ja jalust, mis ütti sööbib nagu peeneim udu!“ Kas suudame veel mõista seda hoiatust? Vaevast, et kuigi suurel määral, — seks oleme käsist ja jalust juba niivõrt seotud.

Ometi, et raha niisugusel määral on tungind me kultuuri- ja kunstielu, see on lubamatu. Kui mitte muu, siis selle lõhestamise pärast, mida ta kutsus esile, — intelligentsi hulgas vast isegi suuremal määral kui kusagil mujal. Raha võib tekitada arusaamatusi ja vaenu parimate sõprade vahel, ning ta tekitab seda. Aga lõhenend ja omavahel tülitsev intelligents ei suuda kuidagi täita neid ültsandeid, millede taotlemine talle peaks olema kohuseks.

Lõhenend intelligents kaotab rahva usalduse ja poolehoidu, mis omakorda tekitab kibedust ja soodustab pessimismi.

„Praegu ollakse jumala abiga juba nõnda kaugel, et rahvas on usalduse kaotand kõige ja kõigi vastu. Rahvas näeb igalpool vaid omakasu, sihilike isiklike huvide tagaajamist kuni suure ja väikse altkäemaksuni.“ (*Päevaleht*, L. K.).

Selle üle kaevatakse meil praegu: rahvas ei tundvat huvi kunsti ega kultuuri vastu, ta kalduvat madalamale lõbutsemisele. Ja üldine meeleolugi olevat niisugune ühepäevne, mis olevat vaenuline kõigele vaimsele.

Aga kui me kaebame kultuuri- ja kunstielu nigeluse üle, siis peame esijoonel süüdistama intelligentsi ennast; sest tema on see, kes peab andma rahva huvidel kultuurilise ilmingu.

Kahjuks, nagu juba tähendatud, praegusel kujul intelligents kuidagi ei suuda tõmmata kaasa laiemaid hulki. Või kas võimegi intelligentsiks nimetada neid ringkondi, kus võivad tulla ette Mart Raua ja Richard Rohu sarnased lood? Või kas võime nimetada intelligentsiks neid ringkondi, kus võib juhtuda niisuguseid asju, kui kirjutab B. Linde *Olioni* 2-ses numbris? Ei, intelligents peaks püüdma seista oma nime ja oma ülesannete kõrgusel; — vähe kahjuks leiame sellist püüdmist.

3

Muidugi, me praegust olukorda võib vaadelda ka üldisemalt seisukohalt. Kogu maailm põeb praegu depressiooni. Tšivilisatsioon, mehaaniline kultuur, on teind läbi otse pöörase arengu; vaimlise kultuuri areng pole jõudnud sellele järele, kui mitte öelda, et ta on langend tagasi, paljastades inimese nõrkusi ja madalusi. Meie oma vaevast üle miljoni ulatuva rahvaga oleme vaid naeruväärt väike osa sellest suurest, haigest organismist.

Aga kusagilt ometi peab algama paranemine!

Tahaks näha ärkavat suurt liikumist, mis oleks opositsiooniline praegu valitsevale pessimismistsemisele ja korralagedusele vaimlises ilmas; see peaks paisuma suureks ja haaravaks, ning just intelligentsi tahaks siin

näha algatajana. Eeldusi niisuguseks liikumiseks on olemas, laiad massid otse janunevad ta järele. (Näiteks kas või nõue positivismi järele me kirjanduses.)

Ent niisugune liikumine eeldab tugevalt organiseeritud intelligentsi. Üksikuil on siin raske, kui mitte võimatu, olla pioneerideks.

Võib-olla on veel vara teha sellest juttu. Aga organiseerimatu intelligentsi hävimine on paratamatu. Igasugune ebakultuuriline element avaldab kaugelt suuremat organiseerimisvõimet, ja — ühenduses on jõud.

Meil pole puudu igasuguste kultuuriliste organisatsioonide arvurikkusest. Ometi, intelligents on organiseerimatu. Tahaks näha ärkavat mingit uut noorecstilist liikumist, mis haaraks kõik me vaimlised ringkonnad ja annaks neile jõudu kultuuriliste huvide taotlemiseks. See liikumine peaks olema püsivam, süsisem ja sügavam, kui seni olnud.

Võib öelda: kogu praeguse Euroopa intelligentsi suurimaid nõrkusi on ta organiseerimatus. Ent kas igas asjas peame võtma eeskuju Lääne-Euroopast? — Noorecstlased ütlesid ju: viigem Eesti Euroopasse, kas peaksime ilma kriteeriumita järgnema sellele põhimõttele?

Ei! Kui see Lääne-Euroopa asub seal, kuhu poole me praegu tüürime, siis — meile pole tarvis niisugust Lääne-Euroopat!

4

Oodatakse missiooni nooremalt põlvelt. Aeg, inimesed ja nende ideaalid on olnud mitmekordselt segamini, — praegused inimesed ei suutvat enam olla küllalt stabiilsed, küllalt optimistlikud ja tulised, et luua uusi, püsivamate väärtustega ideaale vanade mõranenute asemele, aga küllap noored suutvat seda kindlasti! On vaid üksikuid, kes ütlevad endal olevat õiguse teisiti näha ja hinnata, kes ei looda suurt paranemist praegu kasvavast noorpõlvest. „Kui me (vaimliselt) pole kääbustund veel täielikult, siis tänu ainult asjaolule, et pole lahkund tegevusareenilt need, kes vaimselt ise on küpsend mineviku avaramates oludes ja aitavad ülal hoida seal toodud traditsioone.“ (B. Linde, *Olioni* nr. 2, k. a.) Käesoleva kirjutise autori arvukad kogemused, puutudes kokku meie ja mõne naaberriigi noorsooga, kahjuks ülimal määral kinnitavad eelpool nimetatud arvamust.

Praeguse noorsoo ülilm püüe seisab vaid lähene-mises sellele „euroopalikkusele“, millest kirjutab A. H. Tammsaare:

„...meie elame valgustatud ajajärgul, kus valitseb haridus ja kultuur, nii et kõik oskavad ennast värvida ja kõik mõistavad jalgpalli- ning võidujooksu-kunsti. Ja meie kõik armastame grammofoni ning harrastame raadiot, õppurid ja õpparid. Lihtsalt pöörane on mõelda, kui ruttu võib tänapäev euroopa kultuuri võita, otse tema tallermaaks saada. Lähed rätsepa juure, tuled välja ja oledki juba suur hulk kultuurilisem. Astud sisse, kus tehakse üks mõistlik soeng, käe- ja jalaküü-ring, ning kõik näevad, et tuled otseteed Euroopast. Sest meil on lääne orientatsioon.“ —

Üksikud noored, kelle sisetunne ei tahaks pooldada sellist „europaseerumist“, — nende ideaalid hävivad varsti alatise kokkupuutumise selle „euroopaliku“ maailmaga. Pealegi on selliseid noori niivõrt vähe, et neil raske on leida mõttekaaslasti.

Ja „euroopalikkus“ aina kestab edasi, ja süveneb.

Hugo Masing

Lõigend Araabiast

'Umar ibn'abī Rabi'a

MADALAL astmel seisvad inimesed, ütleks Lääne-Euroopa kasvatuse juurdunud inimene, kui keegi kõneleb araablasist. Paremalt juhul mõni võib lisada, et Kur'anis on lubatud mitmenaisepidamine, aga joomine keelatud, ja suudab vast sellest teha mingisuguse psühholoogilise järeldise. Või teab keegi mõne kaliifi või sultani nime, on kuulnud Hidžazist ja Irakist, sest haritud inimeselgi pole vaja rohkem teada ajast jäänud Idamaast. Võimalikult rohkesti sisutut tarkust kolatõbisest Läänest!

Ent Lääs on vaene võrreldes Idaga, eriti, kui minna elu sissu. Puudub Läänes hoogne ja elav elu, ja see on tingitud sellest, et indogermaanid ei suuda tungida ühegi asja sissu. Kui näiteks lugeda sama asja mõnest india muinasjutukogust, Boccacciost ja mõnest araabia versioonist, siis ilmneb vahe selgesti. Indogermaanlasil on ainult protokollid, semiitel mõistmine. Ei ole kusagil muinasjutulikumaid muinasjutte kui *Tuhande ja ühe öö* juttudes ning kusagil imelisemaid biograafiaid kui *Laulikute raamatus*.

Eestlasele on omasemad, lähedamad ja mõistetavamad mitte ainult araabia muinasjutud, mitte ainult pikaldases ja rütmilises rahus veervad laulud, — selleski võib olla kindel, et eestlane keskaegsest saksa müstikast mitte midagi ei taipu, aga islami müstikast peagi hakkab aru saama. Ja islami dogmaatika on lähemal kui kantinistlik liberalism — kümme rida al-Ghazalit on enam väärt kui sada lehekülge Ritschli. Ma arvan, et on aeg saada lahti surevast Läänest ja tema meile mitteolulisist probleemest ning selle asemel tutvuda enam Idaga (Süüria, Araabia, Pärsia), sest paljuski on Ida kaugemale jõudnud kui Lääs. Eestlased olla ja eurooplasteks saada tähendab surma, eestlased olla ja asiaatideks saada tähendab elu.

Järgnev kokkuvõte 'Umar ibn'abi Rabi'a biograafiast vaevalt annab kõige parema Araabiast, sest tal puudub selle heroiline rahu ja kindlus. Aga ta annab lõigendi siiski. Araabia biograafia koosneb tavaliselt üksikuist väikesist anekdootaalistest lugudest. Lääne arabistid on õnnetud selle üle, et nad ei saa neil andmeil anda „korralikku biograafiat“. Aga idamaalane annab ühe ainsa väikese jutuga edasi terve inimese nii plastilisena ja nähtavana, et õigusega võib küsida, kas kümnekõiteline Goethe biograafia parem ongi. Kindel on, et see, kes ühe sellise Ida loo on lugenud, teab, milline oli too

Mag. theol. HUGO MASING

inimene, aga ma kahtlen väga, kas see, kes mõne tüseda Lääne biograafia on lugenud, üldse tunneb kõne all olnud inimest. Läänlane unustab inimese uurides ta ümbruskonda, andes daatume, olenevusi teistest ja mõjutusi teistele, idamaalasele on aga inimene ise kõigepealt tähtsam.

'Umar ibn'abi Rabi'a (sünd. 644) on tuntumaid araabia armastuslaulikuid. Tal puudub veel küll hilisema aja peenus, on vähe ka alatisi kaebaid, mis hilisemad luuletajad meile toovad kuidagi lähemale. Ta seisab vahepeal vana beduiini lüürika (eriti seitse *mu'allakalaulikut*) ja hilisema suurnikkude õuelüürika vahel.

Isa on varandust kogunud igasuguste lõhnaohtude kauplemisega, millele Araabias on ikka olnud hea turg. Kuna ta on kuraišit, siis Muhammed teeb talt Lõuna-Araabia maavalitseja. Pojal pole kõigest sellest ei

Kurioosumina, mis võiks illustreerida eelpool nimetatut, võiksin mainida keskkooli lõpuklassi, mille õpilased hoopisid: neist polevatki keegi niivõrt karske, et poleks ööd magand arestimajas. Muidugi, elupõletajaid leidus küllalt varemategi põlvede nooruse hulgas, ent ikka leidus nende kõrval kenake ja organiseerunud hulk teisi, kes olid teissugusel arvamisel. Nüüd me kahjuks ei näe neid teisi. Elupõletamist organiseeritakse, joomaklubide asutamine võtab hoogu. Samuti õitsevad sportlikud organisatsioonid. Aga igasugune vaimline element kiratseb ja tõmbub kängu. Niipalju keskkoolide õppurkonnast. — Aga ega me üliõpilaskondki vääri kiitust, kui rääkida nende vaimlisest huvest ja ühisest väljaastumisest kultuuriliste küsimuste kaitseks.

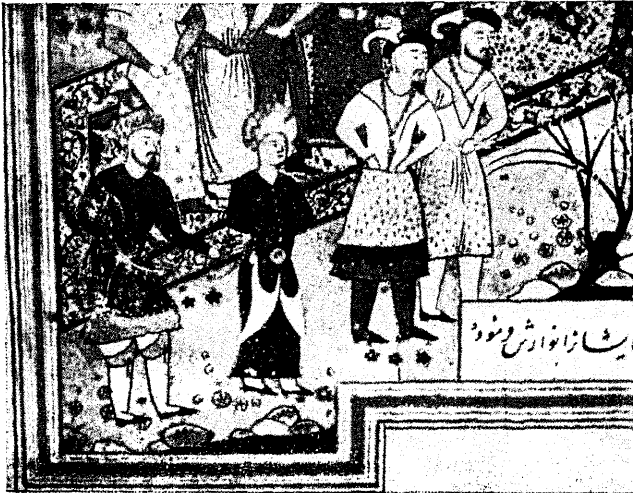
Raske, raske on niisugusest noorusest loota midagi, mis annaks me elule uuesti väärika sisu. Ei, initsiaatiiv paranemisele ses suhtes peab tulema praeguselt

põlvelt! Ei saagi ükski noorus luua midagi positiivset, kui selle idusid ei peitu juba eelmises generatsioonis. Neid idusid, neid algeid peame me endas kasvatama!

Praeguse põlve, praeguse intelligentsi otsustada on küsimus, kas organiseeruda ja hakata võitma tagasi kaotatud rahva usaldust, või: sammuda kõige kaduva teed. Selle küsimuse ette on asetatud kõik need, kellele on kallid mitte ainult kultuurilise Eesti, vaid kogu kultuurilise Euroopa tulevik.

Praeguse intelligentsi otsustada on, valida kahe tee vahel! Kas valime tee, mis läbi metsade, kuristikude ja rägastikkude tõuseb kõrgele mäele, kust võime näha hommikpäikese kevadist sädelust ja helkivate pilvede sära, või sammume alla orgu, mille kohal lasub raske udu, raske, tume nagu me tulevikki.

Arnold Meri

PÄRSIA KÄSIKIRI

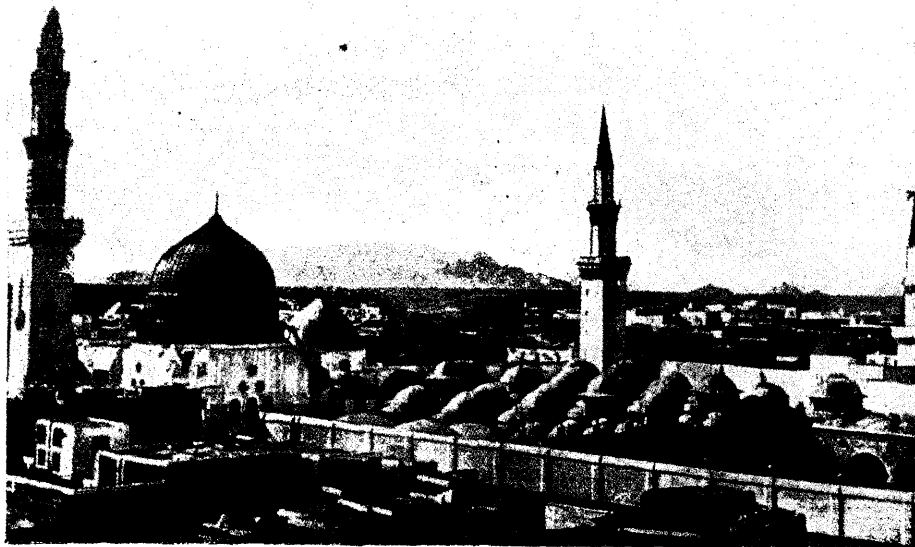
vihma ega päikest, sest teda ei huvita politika ega kauplemine ega röövretked oma kangelaslikkuse näitamiseks, vaid naised. Ja ometi ta hoopis nagu paljud enne teda teinud:

„Kui palju allikaid kesk kõrberohtu, mis ka suvekuumas inimestest puutumatu ning milledel on ämblikvõrke tihti nagu oleks rakmeil laotet mantel määrimatu, ma janus otsind üles teadmata: on's lõpul õõ või suurem pime alles möödumatu.“

Arvatavasti seisis, kui üldse midagi, siis sellise eluviisi taga 'Umar juures mõni naine. Vennad püüavad teda hoida selt kurjalt teelt: manitsevad, annavad talle raha, et ta oma värsitegemise naiste üle ometi jäta. 'Umar võtab küll raha, aga sõnapidamiseks tal pole jõudu, sest palverännu kuudel on Mekkas liiga palju ilusaid naisi ja 'Umar ise peen mees ning tuntud luuletaja — rohkem pole kunagi kusagil vaja olnud. Kaliifide ja nende ligikondsete naised ei eristu teistest. Tuleb korra keegi daam 'Umar juure, lobiseb ja läheb. Aga 'Umarile pole sellest küllalt, vaid ta näeb niikaua vaeva, kui teada saab ta nime. Ja kui ta teda jälle näeb, siis

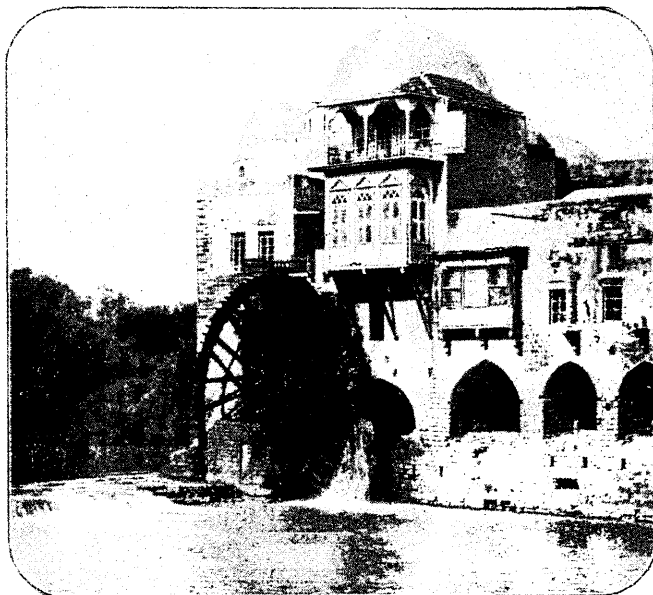
kõnetab teda nimepidi. Suurel daamil on muidugi hirm kompromiteerimise eest, palub teda vaikida ja annab selle eest sada kuldraha. Viisakas härra ostab selle eest riideid ja lõhnarohte, kui naine neid vastu ei taha võtta, siis ähvardab teda nimetada mõnes laulus. — Ent teinekord tuleb 'Umar juure kalleis rõivais naine, seob kiini ta silmad, lubades ta viia targa, õilsa ja haritud naise juure. Seal saab 'Umar oma irivoolsete laulude pärast noomida ning siis viiakse ta tagasi. Järgmisel päeval sünnib sama, ja 'Umar on juba ligi nutule. Kolmandal päeval ütleb naine, et ta teda poleks enam kutsunud, kui mitte lahkumisaeg poleks nii ligi ja igatsus nii suur. 'Umar saab loa lugeda oma värsse ja vesta jutte. Ja siis läheb naine ära, 'Umar näeb krookussalvi potti, kastab käe sellesse ja varjab käsesse. Kui ta seotud silmil viiakse välja, ta surub salvisse käe telgi seinale. Ning vabaks lasknud selle orja, kes talle selle telgi otsis üles, luusis ta kogu aja ringi kaliifi tütre telgi lähedal. Kui see hakkab minema, järgneb talle 'Umar oma toredate telkidega. Teel kaliifi tütar saab sellest teada ja noomib 'Umarit, kuna selline tegu talle võivat maksa elu. 'Umar lubab minna tagasi, kui kaliifi tütar talle annab oma särgi. Aga selle saanud, et mõtlegi 'Umar lubadusele, sest armastus on liiga suur, ja ta rändab hooliga karavanile järele, kuni paistma hakkab kaliifi residents — Damaskus, siis ta peab paremaks tagasi minna. Selline lugu oleks võinud juhtuda keskajal ka Euroopas.

'Umar suhted teiste luuletajatega on tavaliselt ikka kuidagi tingitud nende naistest. Korra ta leiab, et adh-Dhu'ali naine on päris ilus ja kõnetab teda. Naine kaebab mehele oma häda. Mees noomib 'Umarit, aga see salgab. Kordub sama, ja siis töötab 'Umar mehele, mitte ta naist tülitada oma kavalate sõnadega. Ta ei pea oma lubadust, nii et mees alati peab saatma naist, mõök vool. Selliseid asju juhtus Araabias harva, sest naise väärtus kadus islami tulekuga täiesti. Võib-olla et säärasel olukorral oli mõju ka adh-Dhu'ali lauludele. On säilinud Abu Bakr ibn Abd ar-Rahmani kohta lugu, mis näitab, et abielu Araabias polnud alati just selline nagu meil kujutellakse. Selle luuletaja naine oli rikas, aga mees ise vaene kaupleja. Korra sõitis mees Süüriasse. Teel hakkas ta mõtlema naisele ja sõitis tagasi, olgugi et Süüria oli lähemal kui Mekka. Kui ta naisele oma tagasituleku põhjuse kolme värsiga oli öelnud, vastas naine, et ta siis ka tegevat kõik mehe pärast, ja andis oma varanduse mehele.

MEDIINA

MUHAMMEDI HAUD

Süüria vesiveski Homs'is

'Umari harilik elu möödus Mekka naistega. Kõige rohkem on laule Hind bint al-Harithile, milliste põhitoon alati on kaebe, sest armastatu oli 'Umari arvates liiga tagasihoidlik ja ta võis sellepärast öelda:

„Oh, et Hind, mis ammu töötas, täidaks ju, haige hing, võib-olla, tervenevski siis.“

Korra tuleb 'Umari juure üks ta sõpru ja seletab talle, et Hind olevat teiste ilusate naistega kuhugi läinud ja soovitab 'Umarile pealt kuulata nende kõnelusi, ilma et nad teda ära tunda võiksid. 'Umar ei tea, kuidas seda teha. Ta ei leia viimaks muud nõu, kui riietub beduiinina, millise alanduse ta muidu vaevalt oleks võtnud ette, sest beduiin oli uhke linlase arvates umbes sama, mis meile räpane mustlane. 'Umar loeb daamidele kuulsamate luuletajate laule, vestab neile jutte, ja kuulajaid imestab beduiini intelligents. Aga viimaks Hind seletab talle, et nad väga hästi teadvat, et ta on 'Umar, ja nad olevat teda ainult tahtnud näha beduiini rõivais, ja ta sõbra abiga olevat katse õnnestunud. Selle kohta 'Umar ütleb:

„Ja kui me vahel veena vulas jutt ja paljastusid näod liiga säravad, et neile katet vaja, siis tasa naerdes teesklesid nad teadmatust ja ütlesid: „Ta võõras on.““

tõid armunööre vangile, kuid andes talle küünra tasuks vaksa, petsid teda, kes otsib ööseks maja, kogu aja.“

Samuti mängis temaga Thurajja bint-'Ali. Korra see inimene sõitis Mekkast Taifi suvitama. 'Umar oli muidugi õnnetu, ja ühel hommikul, kui ta jälle ratsutab Taifist tulevatele kaupmeestele vastu uudiseid pärima, ta kuuleb, et Thurajja on haigestunud. Mööduvad mõned päevad, ja kui ta ühel hommikul jälle pärrib uudiseid, seletab talle küsitu, et natuke aega enne ärasõitu ta kuulnud, et üks 'Umari enda suguharust naine on surnud, nime ta ei mäletavat, küll aga olevat see olnud mingi tähtkuju nimi. Ja kui 'Umar küsib, kas see polnud Thurajja (plejaadid), jaatab mees. 'Umar ratsutab kõige otsemat ja kõige raskemat teed Taifi ning leiab Thurajja tervena. Kõik vaid truuduse proovimine. Aga korra 'Umar luuletab laulu kellelegi teisele. Thurajja pahandub. 'Umar palub andeks ja lõppeks talle andestataksegi. Kuid Thurajja sugulasile ei meeldi kõik see

põrmugi ja, kui 'Umar on korra Jemenis, nad panevad Thurajja mehele ühele võõramaalasele Suhailile. Tagasi tulnud, ei jää 'Umaril muud öelda, kui et kuidas võivad saada kokku kunagi Thurajja ja Suhail (Kanoopus).

Zainabi ta armastas nii, et ütles:

„Pole naistele osakest enam minust, oli naljatus aina mu kõne nendest.“

Ta oleks meelsasti hävitanud oma senised laulud ja olematuks teinud kõik endise, aga see oli Araabias veel raskemini teostatav kui meie ajal. Viimaks nähtavasti Zainab lõpetas vahekorra, sest ta on ainus, kelle truudusetuse üle 'Umar kaebab.

Peale nende oli 'Umaril veel kaks naist, kellest esimene oli igatahes naine, kuigi tast pole muud midagi teada. Teine aga oli öelam kui kõrvedeemon. Alguses ta ei tahtnud 'Umarist midagi teada, peksis ja kägistas 'Umari saadetud käskjalge-orjatüdrukuid. Viimaks õnnestus sõnaviimine ühel neegritaril, kellele aga 'Umar tasuks oli töotanud vabaduse. Siis oli 'Umar kuu aega nii kadunud, et keegi tast ei teadnud midagi. Kui ta aga tahtis lahkuda naisest, ei leppinud too sellega ennemi, kui kutsuti kaadi ja sõlmiti abielu.

Luuletajad sallisid 'Umarit, peale mõne üksiku, samuti kõik kuulsad lauljad, kellede suhetest 'Umariga on mitu lõbusat lugu. Ent kaliifid ei kannatanud teda, võib-olla poliitilisil põhjuseil, vahest nad ei suutnud unustada 'Umari suhteid nende ringkonna naistega, ja mõnigi neist oli vagam kui Mekka inimesed ega suutnud taluda 'Umari laulude frivoolsust ja ta eluviise, kuigi teised poeedid ses suhtes polnud palju paremad. Viimaks tahtnud üks kaliif ta maalt välja saata, aga kui 'Umar töötanud, et ta enam ei tee selliseid laule, siis jäi see otsus siiski teostamata. 'Umar oli juba vana, ja nüüd käis ta jälle samu paiku mööda, kus ta nooruses hulkus naiste lähikonnas. Ent nüüd ta kahetses omi patte. Ta ei luuletanud enam ning lubas iga värssi eest, mille ta loob, lahti lasti ühe orja. Ning oligi nii. Neile, kes ta laule soovisid kuulda, ta andis mõne orja, kes ta laulud teadis peast, ise ta enam värse ei tagunud. Kuidas ta suri ja kuna ta suri, selle kohta on väga palju erinevaid jutte. Kindel on vaid, et ta suri 714. ja 724. a. vahel. Kõik see näitab, et ta pikkamisi unustati kui inimene. Teiste temataolistega sündis just samuti, eriti Mekkas ja hiljem mujal. *Jeunesse dorée* ning hiljem — patukahetsus.

Hendrik Adamson

Lage maailma päääl

Taevas olli tähelage,
mõts olli must ja lehelage,
süä olli sünk ja laululage,
ilm olli ümmer ilulage.

Uisa-päisä ullustuse',
tühjä-tähjä tallituse'
väsitive vaekaupa,
tõe' võtiv' tõekaupa.

Tähe kiss'tev' tähekaupa,
lehe' kisti lehekaupa,
laulu' kat'tev' laulukaua,
ilu' üte ilukaupa.

Vinta-väntä viletsuse',
kinta-köntä köveruse'
panniv' selgä pardikaupa,
tulliv' selgä tordikaupa.

Haksiv' sule' sulekaupa,
puhksiv' tule' tulekaupa,
ääle' vait jäiv' äälekaupa,
kisti kiili keelekaupa.

Sellest siib om sulelage,
sellest silm om tulelage,
äkki suu mul äälelage,
kenä kannel keelelage.

Nahkapant elu

Talu läits mul tõse nahka,
elu narri naise nahka,
tervise võtt's tüü nahka,
silmävalge vii nahka.

Latsepõlv läits pessu nahka,
nuurus mud'u mässu nahka,
nälg sei unenäo' nahka,
tühi kõtt pand's teo' nahka.

Süä süüdi sõbra nahka,
vihm leot' vil'länabra' nahka,
looma' lätsiv' soe nahka,
kaska'-särgi' koi nahka.

Kelmi' petiv' aru nahka,
ots'ma lätsi karunahka,
lassi nülgi ende nahka,
viimän' raas läits nende nahka.

Nüid viil kõlba surma nahka,
mahu musta mulla nahka,
nägu tüki' tule nahka,
üdsetüki' tuha nahka.

Suurem osa islami luulekriitikuid põlgas teda, sest nad leidsid, et millegagi pole Allahi vastu nii palju patustatud kui 'Umari luuletistega. Teised jälle austasid teda niivõrt, et alal on hoidunud terve ta luuletuskogu, araabia nimetusega *divan*. Kõigile araabia poeetidele pole osaks saanud see õnn või õnnetus, ja paljudelki on vaid üksikuid katkendeid. Kuid kõik polnud muidugi sellised inimesed. Seal on poolpimedana sündinud ja pärast pimestunud Abu'l'Ala' al-Ma'arri, kellelt pole säilinud üht ridagi armastuslaulu, kuigi nende tegemine oli kohustav haritlasele, ja kes oma hauale lasi kirjutada sõnad: „See on mu isa patt minu vastu, aga mina pole mitte kellegi vastu patustanud.“ On 'Umar ibn al-Farid, kelle laulude kommenteerimisega nägid vaeva paljud, sest oli teada, et neid müstilis-religioosselt tuleb võtta, ent kuidas? Iga haritud inimene oskas ju luuletada ja erilise kohus oli seda osata filosoofidel. Nende elu pole aga nii kirju kui beduiinidel. Kais ibn Dharich, kellel on mõned väga ilusad laulud, näeb üht naist ning tulemus — *wafi kalbihi min Lubna harrun* — „ja ta südames oli kuumus Lubnast.“ Ta abiellub viimaks temaga, kuigi kõik leiavad, et naine on liiga madalast soost. Emale ei meeldi aga põrmugi, et poeg unustab kõik muud asjad naise pärast. Ja kuna neil pole ka veel last, siis käib ta niikaua mehele peale, kuni see sunnib poja end lahutama naisest. Minu arvates on sellel mehel kõige ilusamad armastuslaulud, võib-olla ilusamad üldse maailmas. 'Urva ibn Chizāmi kohta kinnitatakse, et

ta olevat surmud armastusest. Araabias oli ka see võimalik. Ja nimetamisväärsed luuletajaid ei jõuagi loetella.

Lõppeks veel mõni sõna araabia värssi kohta. Tarvitusel on kuusteist värssimõõtu, enamasti jambide ja anapästide segu. Tõlkimisel ei teeks see veel raskusi, kuid võimatu on eesti keeles edasi anda rütmi, millel sageli alles iga nelja silbi järele tuleb rõhksilp, ja kuna kvantiteeriv meetrum meil puudub.

Ülaltoodud kahest üherealisest tõlkest on esimene meetris *Ramal* (— 0 2 — / 0 2 — / — 0 2 — / — 0 2 — / — 0 2 —), teine meetris *Chafif* (— 0 2 — / — 2 0 — / — 0 2 — / — 0 2 — / — 0 2 —). Need olen katsunud kuidagi anda edasi. Teistega, mis meetris *Tawil* (0 2 / 0 2 — / 0 2 — / 0 2 0 — / 0 2 — / 0 2 — / 0 2 0 —) ma seda ei katsunudki. Laulul (*kasiida*) esimeses reas riimivad mõlemad tsäsuuripoled, teistes ainult viimased. Tervel laulul, mis sageli ulatub poolteistsaja reani, peab aga olema sama riim, mis tavaliselt on võrdlemisi lihtis, viimane silp ühes eelneva vokaaliga. On muidugi palju igasuguseid kunsttükke, mis teistel maadel jäävad igavesti saavutamata. Ühest neist näitena järgmine värss:

„Oh, südame! vaba, oled liikuma pannud liigutamisega
[südame,
äraminekuga mu värisema pannud nagu maa, ja
[mõistus väringus kadus.“
ja *chalijjalbāli kād balbalta bilbalbali bāla*
binnalva zalzaltani wa'aklu fizzalzāli zala,

Elmar Fischer

Mälestusi Zarskoje Selost

Nagu seda kindlasti oleks olnud enamik endise Vene riigi alamatega, joovastas ka mind suur õnn, kui ma 1904. a. jaapani sõja aegu arstina keisrinna haavatud sõdurite laatsaretis *Zarskoje Selos* astusin esmakordselt ühendusse tsaari perekonnaga. Pidasin ju keisrit tema kõrges ja iseseisvas seisundis kõige selle ürgallikaks, mis maa peal üldse on head ja õilsat. Lähema tutvuse tulemus oli ent pettumus. Mulle näis, et keisril tema suure rikkuse ja võimu juures oleks olnud nii kerge vastata minu oodatud tingimustele, — selle asemel aga üldinimlikud puudused ja nõrkused, mis mõjusid seda pahematenä, et iga tema vigadest ja nõrkustest pääsis mõjule mitte ainult tema lähemas ümbruses, vaid et nende all kannatasid kogu Venemaa rahvad ja et nende tõttu lõppeks nii riik kui isevalitsus hukkusi. Kui hoopis teisuguseiks oleksid võinud kujuneda maailma saatused, kui Venemaa õigel ajal oleks saanud tõelise konstitutsiooni, rahvaesindajaile vastutava valitsuse! Kui palju tüsedaid töövõimelisi ja töötahtelisi inimesi on end tulutult kulutanud lootusetus võitluses provokatsiooni ja reaktsiooni vastu! Kui nende jõud oleks kasustatud riigi ülesehituseks, mida kõik siis sellega oleks võidud korda saata!

Koormatud mineviku eelarvamustega, köidetud traditsioonidega, haigestunud selleaja vaimust, ilma et ta seda aega oleks mõistnud ja temaga kaasa sammunud, mängukann raffineeritud intrigantide kätes (muustada), sealjuures ise intrigant, ilma sügavama ja seesmise hariduseta, esines Nikolai II harilikuna, igapäevsena, hellitatuna ja jonnakana omaaegse kaardiväehvitserina tema kehaliste ja hingeliste labaste huvidega. Väliselt kujult ega olemuselt eikuiski imponeeriv, püüab ta enda ja inimeste vahel, kes temaga kokku said, luua siiski teatud distantsi, nagu pea tagasitõmbamisega, sigareti süüta-

A. Veizenberg: Peeter I

misega jne. Alul küll võidi ta väljendeid uskuda, kuid peagi igäüht pidi valdama tunne, et tal on tegemist inimesega, keda ei või usaldada. Juba noorusest alates hellitatud, ümbritsejaist ikka vaid jumaldatud ja isegi veel maailmasõja ajal riigiduuma presidendi poolt kõnetatud „suure keisrina“, võis see igal juhul vaid keskpäraste annetega inimene endast mõelda, et ta on targem kui ta alamad, ja et kõik, mis ta teeb, on õige.

Hoopis teine oli keisrinna, keda kui inimest ja patienti tundma õppisin palju lähemalt.

Pikk, kaunikujuline, ilus naine, oli ta mind koheldes

Fot. G. Kirillov

Grupp ohvitseri Aleksandra Feodorovna laatsareti röödul Zarskoje Selos jaapani sõja ajal. Istuvad (paremalt paremale): dr. med. E. Fischer, õde, kindr.-pr. Saharova, Preisi prints Heinrichi abikaasa Irene, vanem õde, õuedaam Rosenbach, keisrinna Aleksandra Feodorovna, suurvürstinna Maria Pavlovna noorem. Keisrinna ees istub suurvürst Dmitrij Pavlovitš. Dr. F. taga seisab dr. Hack. Keskel (taga) kindr. Engalitšev, haigla ülem ja pärastine viimne Varšaväi kindral-kuberner.

Keiserlik magamistuba Aleksandri palees

JOHANN KÖLER:

ALEKSANDER III

alati lahke, loomulik ja lihtne. Jaapani sõja aegu mul oli juhust ta haiglas ta tähelepänu juhtida mõningatele vajadustele, ja leidsin talt alati oma esitistele täielikku arusaamist. Nii näit. ta haiglas oli palju raskestihaavatuid, kelle paranemine kestis kaua ja kes heast ravimisest ja sagedaist keiserlikest külastusist hoolimata oma tegevuseta oleku tõttu kippusid muutuma närvlikeks. Neil vaestel oli liialt palju aega seks, et mõelda omakseist kodus ja oma tulevikust invaliidina. Sõdurite hulgas oli rohkesti põlluharijaid, kes nüüd vigaseksjäämise tõttu muidugi ei saanud jätkata oma endist kutset. Paiukid aga olid nii väikesed, et oli võimatu elatuda neist üksi. Et nende inimeste meeoleu parandada, soovitasin keisrinnal haigla juure sisse seada käsitöökoolid, et haavatud, niikaua kui nad viibisid meie juures ja niipalju kui lubasid nende haavad, oleksid võinud õppida käsitööd, millega neil hiljem elus oleks avanenud võimalus oma paiukile teenida lisa. Keisrinna haaras otsekohe minu ideest kinni, ja juba õige pea meil oli haiglas rätsepa-, kingsepa-, puusepa ja punumistöötuba ning köitekoda tublide meistritega. Tööst võtsid samuti osa mõned ohvitserid, ja meie patsientide närvlikkus oli peagi kadunud. Nad töötasid ja õppisid meelsasti töötubades, valmistatud asjad müüdi ära ja müügist sissetulnud raha sai igauks haiglast lahkudes koju kaasa.

Ka muidu keisrinna näitas üles mõningaid huve, mis viitasid ta soovile, teha rahvale head. Peterburis kutsus tema algatusel prof. Ott ellu eeskujulise sünnitusasutise,

dr. Horn Pärnust ortopeedilise instituudi, kuna Zarskoje Selos asutati Olga nimeline kasvatusmaja ja väikelaste-hoidjannade kool.

Ühe ajajärgu keisrinna nõuandjaks ta heategevuses oli endine, haritud rahvakooliõpetaja Maksimov. See jutustas mulle ise, ta soovitanud kord keisrinnal asutada Peterburis heategevuse-palee, kuhu oleks võinud koonnada kogu riigi heategevuse. Keisrinna vastanud seepeale pisarsilmil: näite uskuvat, et võin läbi viia kõik, mis tahan; see ei ole nii, ma ei saa teha kõike, mis tahan.

Kasvatuse saanud ühe väikese saksa vürstiõue seisusetraditsioonis, oli keisrinna isiklikus elus lihtis ja vähenõudlik, leidis aga vene seltskonna kõrgemates ringides vähe arusaamist oma püüdudega kasvatuse ja heategevuse alal. Tema oli liialt tõsine, vene kõrgem seltskond aga lõbutses ja tahtis elu nautida põhjalikult, — kes ei teinud kaasa, seda ei nähtud meelsasti. Alul, kui Venemaa suhted Inglismaaga polnud kõige paremad, nimetati keisrinnat inglannaks, kuna ta oma mehega kõneles inglise keelt ja ta vanaema oli inglise kuningannaid. Hiljem, maailmasõja aegu, teda hüüti sakslannaks ja kahtlustati salakuulamise, kuna ta ka sõja ajal taotses saksa keelt kõnelda nende inimestega, kellega seda oli kõneldud varem.

Haiglasest müstitsismist ma ei märganud keisrinnal vähematki; pärast juhulikke raskeid elamusi ta kannatas küll raskeid hingelisi rusutisi, kuid ilma et sellel kuidagi oleks olnud ränga melankoolia tunnuseid. Ta vanem õde, suurvürstinna Elisabet, nimetas mulle ta silmapaistvamana iseloomuomadusena kohusetruudust ja väljaastumist tagakiusatute eest. — Nähtavasti nii juba kasvatatud, püüdis keisrinna väliselt varjata ja salata kõike, mis kuidagi oleks võinud varju heita ta intiimsemale perekonnelule. Kuna see aga õil kui päeval tuhandest silmast valvatuna ei olnud kerge teostada, siis sellega tohiks olla seletatav selle õnnetu perekonna saladus, kellel kindlasti oli varjata mõndagi, mis dünastiale poleks teinud au.

Keisrinna isiklik haigla Zarskoje Selos jaapani sõja ajal oli 100 haige jaoks. Meie sõjaväeline ülemus haiglas oli ihukaardihusaaride rügemendi ülem kindral vürst Engalitsev, arstlik ülemus aga tuntud Peterburi kirurg dr. med. Dombrovsky, kes elas Peterburis ja mõnikord nädalas meid külastas, kui oli tarvis suuremaid operatsioone ette võtta. Minu noor ametvend dr. Schack ja mina elasime laatsareti kõrvalmajas. Meil oli täielik sanitar- ja õdede-personal. Viimaste hulgas oli keisrinna õuedaam, vanem õde Lydia von Rosenbach Tallinnamaalt, ühe kindral-adjutandi tütar, kelle ülevaatusel allus kogu haigla majandus. Õdede hulgas töötas ka Ally Jakobsen, kes praegu veel Tartus elab ja kodumaal hästi tuntud, kuna ta on töötanud omal ajal Tartu ülikooli kliinikus prof. Dehio juures j. m. Sanitaridest paistis eriliselt silma Karl Löhmus, Sangastest, kes minu soovitusel haiglasse koha sai. Vaatamata sellele, et tema vene keele oskus oli väga puudulik, sai ta siiski peatselt oma tubliduse tõttu kõikide lemmikuks haiglas ning raskeid haiged nõudsid vaid tema abi. Praegu see hea ja tubli mees teenib kaitseväge velskerina Pärnus. Pärast seda kui mina Zarskoje Selosse sõjaväe haiglasse ametisse astusin (minu perekond jäi veel Peterburi), kutsus mind dr. med. S. Unterberger oma äia, keisri ihuarsti

*Nikolai II ja kindral Orlov, 1905. a. karistusekspe-
ditsiooni juhte Baltimaal, „Standart'i“ lael.*

*Pr. Anna Wõrubowa, kõige mõjukam isik Niko-
lai II ümbruskonnas viimase aastakümne jooksul enne
revolutsiooni, vene õuekleidis.*

dr. med. G. Hirschi, ravima. Dr. Unterbergerit olin omal ajal tundma õppinud Liivimaa arstidepäeval, ja meie ühine huvi tuberkuloosi küsimustes oli meid lähendanud. Dr. Hirsch oli tol ajal üle 75 aasta vana, pikk, kaunikujuuline, tark taat, kuid raskelt südamehaige, kes oskas ennast Aleksander III ja Nikolai II juures kõrgel kohal pidada. Vastava ravi kaudu õnnestus mul seda vanahärrat jalule aidata, ja mul on meeles, kuidas ta sel puhul rõõmustas, kui mina palusin teda osa võtta ühest suuremast dr. Dombrovsky poolt meie haiglas teostatud operatsioonist. Ta pani ette valge põlle ning assisteeris ühes dr. Schacki ja minuga dr. Dombrovsky operatsiooni kestel. Tema heasoovlus ja sõprus minu vastu oli suur. Minu käte vahel suri ta 1907. a. 79 a. vanuses. Sageli jutuajamisel temaga pöördus kõne poliitilistele probleemidele. Dr. G. Hirsch oli 1905. a. oktoobri-manifesti pooldaja, oli aga arvamusel, et ennem peab maa rahunema, siis alles võib reforme läbi viia. Ses küsimuses meie arvamisid läksid lahku, sest minu seisukoht oli, et riigis ei saabu rahu enne, kui reformid tõsiselt teostatud pole. Ent see lahkarvamine ei rikkunud isiklikku vahekorda.

Dr. Hirsch oli nagu ta eelkäija dr. Karell'gi eestlane ja viimase õepoeg. Tema isiklikud elukombed olid väga lihtsad. Lemmiktoiduks oli tal kodumaa mustleib, silgud ja hapupiim. Oma kõrge ameti tõttu oli ta satunud hopis teise seltskonna ringi ning seepärast oli tal vähe sidemeid tollaegse väikearvulise eesti intelligentsiga. Ta kuulus Peterburi saksa Peetri kiriku kogudusse ning oli ka ühtlasi eesti Jaani kiriku nõukogu esimeheks Peterburis, millisele kohale valiti peale tema surma ta tütremees dr. Unterberger.

Raffineeritud intriigid niisuguses ulatuses, millisest mina ei võinud enesele kujutlusigi teha, olid põhjuseks, et ma 1907. a. keisri viha alla langesin ja seetõttu oma vastaste tagakiusamiste all palju kannatada sain.

Rasputin'i afäärid, arvan, on suuremaid ajaloolisi šantaaže keisrinna teotamiseks ja mahategemiseks mitte ainult oma vene rahva, vaid ka kogu maailma silmis. Šantaaži põhjusi tuleb otsida keiserliku perekonna elust ja selleaegsest vene sise- kui ka suurest maailmapoliitikast.

Elmar Fischer

Ed. Visnapuu

Muusika tungist

Harmoonia

KAASKONDA sidestava elemendina muusikas esi-
neb rütmilisi impulsse valitsev mõõduline külg. See
puhtpraktiline nähis osutubki juureks, millest tunde-
sugemete liitmisel aegamisi võrsus kõrgeväärtuslik
kunstiala. Rütm ja kõla üksikuna on mõlemad ürgse
loomuga. Nende kahe elemendi kokkupuutumisel võib
hakata ilmuma esteetiliste momentide esilekerkimine,
nende äratundmine ja teadlik suhtumine. Läheneda
pinnana pakkus vastutulekut mäng ja töö. Inimese hääl
rütmide kuuldavaks tegijana ehitas silla üleminekuks
muusika maailmadesse.

Üksik isik looduses seisab eraldatuna oma tahtmis-
tega ja nende teostumisega. Perekond, hõimkond, ühis-
kond, inimeskond vastastikuseks suhtumiseks loovad
norme ning kasvatavad traditsioone, mille väärtusi oma-
kord aeg kinnitab või tühistab üldise kultuuri arengu
nimel. Püsima jääb vaid tasakaalu tõde, kuna ilmutused
elavad üle muutusi ruumis ja kujus.

Üksik mõte, üksik viisiline väljendis jääb poolikuks,
kui teda ei kajasta ümbrus. Seega kajastamine on lä-
hema teostamise, lõplikuma kujudamise aste. Meloodia
selgema ilme avaldamine nõuab harmoonilist ehk koos-
kõlalist tuge. Üht ja sama viisi võib harmoneerida
mitmeti, nagu üks mõte võib kajastuda ühiskonnas vari-
eeruvalt esinemisepaiga eritingimuste mõjul.

Harmoonia nimetust paljudel juhtumitel tarvitatakse
kõkkõla tähenduses. Siin aga tuleb mõista toonide
üheaegset helisemist, kuna vaheldumisi võivad esineda
kooskõlalised ja lahkõlalised sobitused.

Kuigi iga kuuldav toon sisaldab rea väliselt kuulma-
tuks jäävaid osahelisi, ometi nõudis see võrdlemisi hulk
aega, et meloodiale soetada harmoonilist lisandit. Kuna
inimeshääle jaguneb nais- ja meeshäälteks, siis kerkisid
viisi käsitlemisel esile kaks paralleelset häält oktavi vahe-
maaga. Siin igatahes peitub algelisem praktika võimal-
lus meloodiliste joonte rööbitamiseks. Hiljem signe-
sid uued paralleelid kooskõlalistes intervallides (kvint,
kvart, tert). Tänapäeval nii harrastatud tert omandas
tunnustuse alles 14. sajandil araablaste juures. Huvitav
on asjaolu, et tertsrööbikuid ja isegi ostinaatot (kor-
duvat saatefiguuri) leidub rahvaste ning rahvakihtide
hulgas, kellel arvatavasti põlnud kokkupuuteid vastava
kultuuriga.

Mitmehääle muusika kujunemist soodustasid instru-
mentide areng ja kohase noodikirja leidmine, kuna muidu
oli raskendatud katsetus ning sobituste meelespidamine.
Ajajärku 9-dast 12-da sajandini võime pidada tähtsamaks
eelsammude poolest harmoonilise muusika sihis. Kuigi
alates 12. s. mitmehäälsus tegi suurt edukäiku, saame
ometi harmooniast tänapäeva mõistes kõnelda esmakord-
selt 18. sajandi muusika juures. Selle ajani oli mitme-
häälsust käsitletud enam praktiliste kogemuste varal ho-
risontaalselt — viis viisi mannu, kuna alles nüüd kind-
lustati teadusliku teoreetilise vaatluse alused — verti-
kaalne kooskõlade hindamine. Alates 18. sajandist ongi
harmoonia kasvanud oma suuruses ja laiendab kestva
hooga piire tänapäeva tungide kohaselt.

Harmoonilise muusika primitiivne kujud on homo-
foonia: üks häältest esitab meloodia, teised temale lii-
kumises alluvalt lisavad juure ainult saateakordi. Siin
paistab kunstiski silma vabaduse ühekülgne jaotus. Ho-
mofoonia langeb veelgi kahte liiki meloodilise hääle
rütmilises ilmes. Ühel puhul kõik hääled liiguvad akor-
didena võrdsetes völdetes, mida võib panna tähele eri-
ti vaimuliku muusika juures, kus fanaatilisel hüljatakse
rütm (koraal). Teine liik annab valitsevale meloodiale
lisaks rütmilise vabaduse, suurendades seega üleolu kont-
raste tunduvalt; see käsitlus väljendub päämiselt ilma-
likus muusikas (tantsud jne.).

Polifoonilisele stiilile langevad tõsisemad ja raske-
mad ülesanded: iga hääl harmoonilises tervikus on õi-

guslik meloodia kandja. Vastavalt enda positsioonile,
nad võtavad ühiselt osa helitöö arendamisest, ilma et
kaotaksid iseolemise tungi. Muusika sisemiste nõuete
määritlusel tõusevad hääled vaheldumisi esikohale ja
annavad teineteisele maad. Polifoonilise muusika väärtus
ning elu peitub tema üksikosa iseseisvas väljenda-
vas jõus.

Kunstipärasem polifooniline käsitlus tingib kuulami-
sel teritatud tähelepanu, arenenumat maitset ja üldise-
maidki eelteadmisi, nagu demokraatia seab üles suuremad
nõuded kodanikele.

Helitööd, kus kasutatakse kõrvuti homofooniat ja
polifooniat, esitavad n. n. segastiili.

Harmoonia aluseks on akord, tertsisuhteline verti-
kaalne kõlarühm. Akord mahutab eneses kolm, neli, viis
jne. tooni ning kannab arvu vastavat nime (näit. kolm-
kõla, nelikõla). Ainult kolmkõlale jääb omadus toonide
täielise vastastikuse sobivuse ilmutamiseks. Akordide
laienedes tekib üksikute helide vahel ka enam lahkõla.
Teiste sõnadega: mida suurem pere, seda erinevamad
tahtmised. Järelikult akordidki sisaldavad konsoneeriva
põhiolemuse juures dissoneerivat elementi. Disso-
nants teravneb või pehmeneb vastavalt toonide ruumili-
sele kaugusele. Seega maksab põhimõte, et lai maa lepi-
tab ja vahe võibda vaenu.

Elulises harmoonias kujuneb arusaadavaks, isegi
nõuetavaks dissonantside ilmumine, kuna meil on tegu
isiku ja ühiskonna hingeliste avaldistega ning mitmeke-
siste nähiste stilisatsiooniga. Ainult puhta kõla kasuta-
mine ei lase vaadata kuigi kaugale. Samas aga avaneb
tõde, et muusikale läheneda ja selle hindamine nõuab
päälle ürgkalduvuse ka teadlikku seisukohta.

Harmoonia hoiab ühtlust üksikute kõlaliste tegurite
vahel, ometi ei pääse mööda lahkmomentidest. Disso-
nantsi võime jagada tahtlikuks ja tingimuslikuks. Esi-
mene nendest püüab hävitada kooskõla, teine vaid teki-
tab ülemineku vastolusid, liikudes möödunud olukorrast
uude. Tahtlik dissonants on teravalt häiriv, tingimuslik
aga pehmendatud kõrvalkohalise tähenduse tõttu. Taht-
lik dissonants purustab, tingimuslik ergutab ja kujundab.
Seepärast võime helitöö noodistuses märkida rea lahk-
kõlalisi hetki, mis kuulamisel ilmutavad vähe esiletun-
gimise tahet. Põhjuseks on nende vältus ning loobumine
valitsevast rõhust. Pääle muu nõrgendab dissonantside
teravust häälte aktiivsuse ja passiivsuse vahekord. Kui
mõninga aja kestel üks osa häälte rühmast esitab väl-
japeetud toone, teine aga avaldab liikuvust, siis aktiiv-
sed hääled pärivad tähelepanu ülekaalu ning lahkõlad
passiivsete suhtes taanduvad varjulisele kohale. Üldse
dissonants kõlalistes sobitustes on vältimatu nähis ja
tema tunnustamine oleneb samuti harjumusest kui
teadvusest.

Helitöö ettekande aparaadid jagunevad kaheks tüü-
biks: vokaalne ja instrumentaalne. Vokaalne üksus
ehk koor on võrdlemisi piiratud võimetega. Nais- ja
meeshääle ulatust kokku tohime arvestada pisut üle
kolme oktavi; ka kõlakombinatsioonides ei suuda laul
pakkuda küllaldast mitmekesisust. Seepärast vokaal-
muusika looming peab piirduma kitsamate raamidega.
Veel suuremate raskustega võitleb toodang ekvaalsetele
kooridele, nais- ja meeshäälele eraldi, kus ulatus muu-
tub oktavi võrra kitsamaks. Vokaalmuusikas aga leiab
väljendus tuge tekstilt ja omandab hingelist soojust
inimeshääle tämbri. Mis puutub paraku tekstidesse, siis
sageli hoolitakse vähe selle kunstipärase ilu tähtsusest.

Et ekvaalsete ja segakooride literatuur pole vastas-
tikku kasutatav, tuleb laule tarvitamiseks sellekohaselt
ümber töötada. Ülekandeid eriti ekvaalsetele kooridele
harva võib väärtuselt kõrvutada originaalidega ning tu-
leb piinlikult siin hoiduda kuritarvitustest. Vokaal-
tööde kohta olgu veel tähendatud, et üksikute häälte

ED. AHAS

JUHAN SIMM'i PORTREE

ÄRNO VIHVELIN

RAIMOND KULL'i PORTREE

loomupärasem viisilisus aitab võita ka enam intonatsiooniraskusi.

Instrumentaalkmuusika omab kõlaliste sobituste käsitamises märksa avaramaid võimalusi. Üksikutest pillidest esikohal seisab orel. Tehniliste kombinatsioonide ja erikõlaliste registrite rikkus ühes ületamatu ulatusega (umbes 9. okt.) loovad täiuslikuma instrumendi teiste seas. Harmoonium orelil kõrval esitab vaid väikest väljavõtet suurest aparaadist. Ulatuselt jääb klaver orelist maha kahe oktava võrra; pedaalavastiku (jalgadeklaviatuuri) ja terrass-manuaali (kohastikku asetatud käteklaviatuuri) puudumine ei võimalda ka nii laia akordide haarangut. Värvil mõttes klaver on muutmatu ja omab avaramat valikut vaid lööginüanssides. Mitmehäälsuse instrumentidest tuleb arvestada veel harfi, mis ulatuse läbimõõdu poolest osutub pisut väiksemaks klaverist ja võib panna koos helisema umbes samapalju toone (klaveril aitab kõlasobitusi laiendada harfile võrdvalt tuttipeadal).

Kõige väarikamaks ettekande üksuseks paljuhäälsuses jääb ikkagi orkester, mis hingelisuses, värvikuses ja kõlarühmituste ülesehituses ei tunne võistlejat; ainult vähetähtsusega ulatuses suudab orel enam. Mitmehäälsuse instrumentide juures puudub kindel häältejaotus; horisontaalne meloodilisus kaotab osa enda tähendusest ning asemele astub ühele keskkohale alluv vertikaalne. Orkester oma rikkalikkude harmooniliste võimaluste juures säilitab kestva viisilise joone ülesehituses, kuna partituur jaguneb mängijate vahel individuaalseteks alüksusteks. Orkestrite, kooride ja mitmekesiste ansambelite muusikas tabame harmoonia elulise mõtte ning sisu; mitmehäälsuse instrumentide juures duaalne käsitus nõrgeneb, väljaarvatud mõningad polifoonilised vormid. Viimasena nimetatud ettekande üksused seega sihivad mehhaniseeritud avaldusetungile ja kõlarühmituste despotismile meloodia üle.

Erilise tüübi muusikas tekitab soolo saatega. Soolohäälele kahtlemata on lubatud kõik võimalused vabaks mõjulepääsuks individuaaljoontega. Vastavad soolovirtuosid loojatena sageli annavad saatele liiga primitiivse

ja tagasihoidliku kuju, mis üldmuusikaliselt seisukohalt mõjub kahjustavalt. Täiuslik helilooming tõstab aga ka saateaparaadi väärtuslikule astmele, moodustades sisuliselt tasakaaluka sobituse.

Harmooniliste võtete uuenemisetendentsi ja valitseva mitmekesisuse juures on spetsialistide vahelgi lahk-
arvamised möödapääsmatud. Mis ühele õigustatud, paistab teisele mõttetu uuditsemisena; mis täna absurdne, võib tulevikus olla loomulik ja vältimatu. Otsimiste tung siiski jääb inimesvaimu lunastajaks seisuevee lämmatuse ohtudest. Iga tundevalgatus, iga väljenduseidee, iga assotsiatsioon leiab enesele paiga suures kujundamise protsessis.

Eduard Visnapuu

Kontserte

VALENTINE RIIVSE KONTSERT *Vanemuises* 27. aprillil. Kontsertant osutub tegevamaks pianistik oma iseseisvate esinemiste rohkuse poolest. Mängu väline tehniline külg ilmutab mõneski sihis tähelepanuväärivaid võimeid ja arenevat tendentsi. Tõlgitsus aga pole tehnika kõrgusel, milline asjaolu tunduvalt määrab kontserdi ilmet. Õnnestunumate palade kõrval võivad teosed kujuneda interpretatsioonilt vasturääkivateks (näit. Schuberti sonaat). Kontsertandi seesmine kujunemine on möödapääsmatu küpseteks saavutusteks.

SOOME ÜLIÖPILASKONNA ORKESTRIKONTSERT *Vanemuises* 4. mail. Igatahes meie akadeemilisele noorsoole eeskujupakkuv esinemine. Siin ei tule mitte rääkida ainult ideest, vaid ka silmapaistvalt põhjalikust ning püsivast tööst. Kontserdi edu kindlustas jõukohaste teoste valik ja süvenenud tõlgitsemine. Sümfoonilises koosseisus puhkpillide vähesus paiguti kaandas mõju. Võrdlus kutselise orkestriga (nagu loeme eeskava lisast) oleks siiski palju öeldud. Suures osas hea kordamineku eest orkester võlgneb tänu juhatajale T. Haapasele. Solistina klaveril esines edukalt K. Walldén.

RUDOLF REIMAN

Rudolf Reiman

Teri

1

Aastaga päikene uuesti sünnib ja äratab ilma:
inimvaim hiiglane-nõid, hetkega seda kõik võid!

2

Kastetilk pisimgi hetke kajasta kogu võib ilma:
liha ja vere mu voog, teie mis mahutab hoog!

3

Lummatud tähtede särast, surnud aadete pärast
võitled ja kannatad, vend, hävitad teisi ja end, —
kaitse inimverd sooja, nende igavest loojat,
purusta tõdede kett, need meie needus ja pett.

4

Võitleja, ilu kui ihkad, südamest armasta, vihka;
tõde kui puhtamat otsid, kannata, loobu ja trotsi;
igatsed õnne ka veel, üksinda käi oma teel!

Nii nad seletavad

John E. Andrus, kaheksakümne-aastane New Yorgi miljonär, kes ometi allmaaraudteed edasiliikumiseks kasutab (auto asemel): „Mulle näib, et naiste mõtlemine on edenemas kiiremalt kui meeste. Nende otsustusvõime äriasjades on tihti parem. Ainus mees, kes mind eales pettis, oli see, kelle eest mind mu naine oli hoiatanud. Hiljem kuulasin ma alati tema nõu.“

Charles Dawes, Ühendriikide saadik Londonis: „Diplomaatia polegi väga raske ajudele, küll aga varvastele.“

Allister G. MacDonald, Inglise peaministri poeg, andes omi esimesi muljeid New Yorgist: „Ehitisi siin ju õieti ei näegi. Tuleb minna üles kolmekümnendale korrale, et nendest muljet saada.“

Ameen Rihani, süüria kirjamees ja luuletaja, toob araabia hobuseid Ameerikasse: „Vastupidavus on araabia hobuse silmapaistvamaid jooni. Araabia vars, kümme päeva vana, võib kõndida viisteistkümmend miili oma ema taga. Elu pehmelt võtmine ei kuulu araabia sõnas-tikku.“

Prof. James Moffat (Union Theological Seminarist): „Tagajärjekuse suurimad vaenlased on: ebatäpsate isikute ootamine, inimeste kuulamine, kellel midagi öelda pole, ja pehmus; lasta inimestel seletada kümne minuti kestel seda, mida võiks öelda kahe minutiga.“

St. John Ervine, inglise näitekirjanik, leiab, et sõna *mutt* (tohupea) on tuletatud sõnast *muttonhead* (lamba-pea): „On tõesti sama palju *mutte* intelligentide kui ebaintelligentsete isikute hulgas.“

Boston Transcript (ajaleht): „Kui moodne tüdruk on ostmas lõngakera, siis ei tähenda see tingimata seda, et ta midagi nõeluda tahab, — ta ehk vajab uut paela oma riiete riputamiseks.“

Elsie Mc Cormick, New York „World'i“ kolumnist: „Kutsenõuandebüroodel näib olevat mingi mõistmatu ja põhjendamatu arvamine, et igaüks meist oma aja kasulikult tarvitada tahab. Sellega on kogunisti kahesilma-vahale jäetud see osa rahvast, kelle eriliseks anniks on ajaraiskamine.“

Dr. Katharine Jeanne Gallagher, ajaloo professor, Goucher College, Baltimore: „Mitte haridus ei tee naisi vähem koduarmastajateks, vaid rikkus.“

Lewis E. Lawes, Sing Singi vangla ülem: „Haridus on sama tõsiseks kuritegevusprobleemiks kui on seda harimatus; — haritud roimar on vahest veelgi hädaoh-likum kui harimatu. Ei ole omaette vooruseks olla õpetatu.“

Viisakus äri-elus

Ühes Ameerika kaubamajas on tehtud proovi, mil-
list tooni äris eelistavad ostjad, kas viisakust (kompli-
mendid, eriti ostjannadele, kohaste adjektiivide kuhjad
ja kummardusi) või asjalikkust lihtsa tõsiasjade kinnita-
misega, seletamisega. Ühe päeva jooksul oldi viisakas,
teisel päeval asjalik, ja nii selgus, et viisaka päeva läbi-
müük oli 200% kõrgem kui asjalikul päeval. „Uuel
asjalikkusel“ pole niisiis kaubanduslikus elus veel palju
šansse.

Jooni Tartu teatriajaloost

Cand. JOSEF ZMIGRODZKI

Kuni 1802. a. oli näitlejate rändtruppidel õigus anda teatrietendusi Tartus igal aastaajal*). Seks otstarbekas linna arhitekt Baeuerle XVIII sajandi lõpul koguni korraldas vastavalt temale kuulunud nüüdsel Aleksandri tänaval ehitise (kr. nr. 108, maja nr. 33, kus asus P. Redlich & Ko mineraaljookide tehas). Saalil oli parkettpõrand ja loožid ning mahutas arvatavasti mitte üle 200 inimese.

Kui avati Tartus ülikool, keelati teatrietendused. Siiski, kuni 1812. a., harva esinevad mainitud majas saksa näitlejad, ülikoolitöö vaheajal. Aastal 1812 sünnivad teatris mürglid ning järgneva 55 a. kestel on keisri korraldusel keelatud professionaalide etendused linna piirides. Ainult 1867. a. on linnas uuesti lubatud avalikud teatriettekanded. 1870. a. asutatakse saksa ettekanneks *Handwerker-Vereini* aias n. n. *Sommertheater* 800 pealtvaatajale. Ent isegi pärast 1870. a. peab saksa publik kevadel, sügisel ja talvel leppima vaid asjaarmastajate etendustega. Vene publik pidi veel kauemini piirduma säärase etenduste nautimisega, sest elukutselised vene näitlejad, nii palju kui teada, ilmusid Tartu alles 1890. a. Esimesteks vene asjaarmastajateks teatri alal olid üliõpilased, ohvitserid-topograafid ja kohaliku vene kaupmeeskonna esindajad.

Teatrietendusi võimaldas ka saksa selts *Ressource*, kes asendas 1835. a. *Alte Musse* ehk *Grosse Musse* seltsi (Suurturg nr. 13). Siin 50-dail aastail anti väike etendus ülemises saalis. 18—20 a. jooksul esinesid siin aegajalt saksa ja vene draamakunsti asjaarmastajad. Saal ühes rõduga mahutas umb. 200 inimest.

Etendusi on veel antud *Turnhalle's* (Kompani tänaval), võimlemissaalis, mis 1890. a. linna politseivalitsuse jaoks ümber ehitati, j. t.

1791. a. asutatud ja kuni 1814. a. üürikortereid pidanud *Bürgermusse* seltsis, kes 1814. a. ostis parun v. Wolff'ilt kivimaja praegusel Uueturu tän. (varemalt hüüti teda Vene turuks), võimaldas ka aeg-ajalt mõningate etenduste andmise. 1880. a. vana maja ehitati ümber põhjalikult, kusjuures saali suurendati, nii et ta mahutas juba ühes rõduga 400 inimest. Esimese avaliku teatrietenduse andsid siin nähtavasti vene üliõpilased

*) Kirjutus on koostatud J. Zmigrodzki 7. aprilli 1902. a. doklaadi andmeil: I. I. Смигродский: Гоголь на сценахъ города Юрьева Лифляндской губернии. Изъ Сборника Учено-Литературнаго Общества при Императорскомъ Юрьевскомъ Университетѣ. Т. VI. Юрьевъ. Типографія К. Маттисена. 1902.

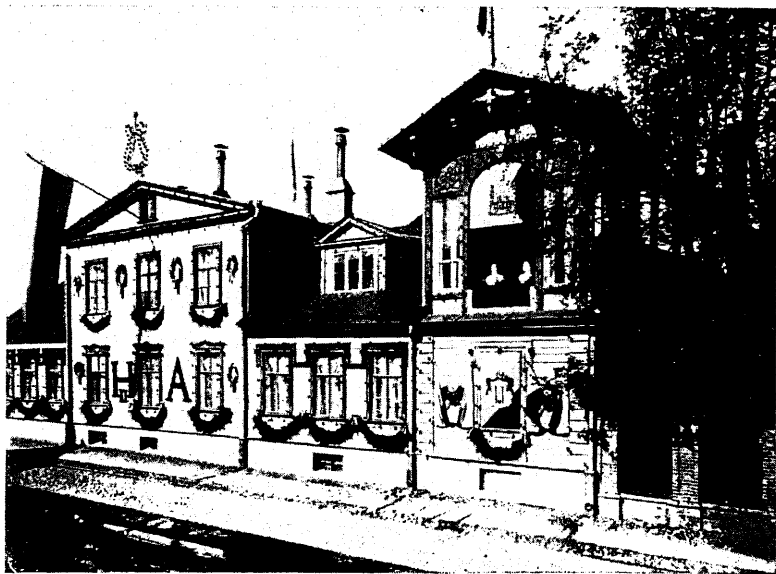
(1882. a.), kuna varemalt etendused olid vaid seltsiliikmeile ning nende külalistele mõeldud. Saksa üliõpilased mängisid kas *Ressource's* või peamiselt *Academische Musse's*. Kasutati aga ka ülikooli aktusesaali. Kui viimast hiljem enam välja ei üüritud ja kui suleti *Academische Musse*, sai saksa seltskonnakihtide kontserdi-, palli- ja teatrietenduste armastatud kohaks *Bürgermusse*. Venelastelt võeti tantsuta teatrietenduste puhul üüri *Bürgermusse* saali eest 80-te aastate lõpul juba kuni 75 r.

1886. a. asutati vene õpetajate perekondlik ring *Rodnik*. Esimene etendus ning nimelt Gogoli *Revident* tuli siin ettekandele 1887. a.

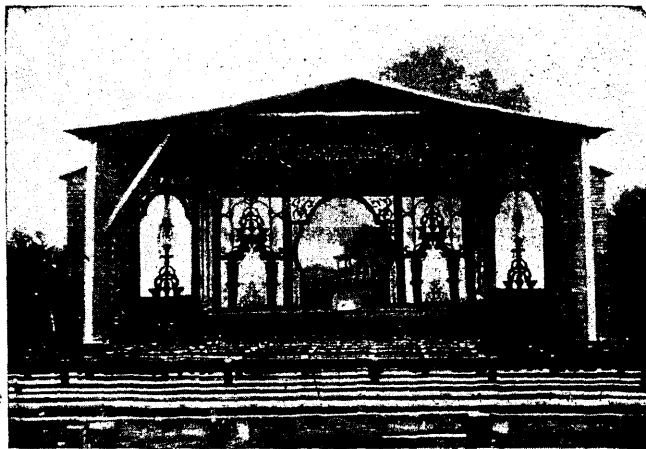
1892. a. ehitas Josef Zmigrodzki Karlova tänavale (praegu nr. 24, kus asub Tartumaa maleva staap) kontsert-teatrimaja *Uus teater*. Plaani ja ehituse Z-i enese juhatusel teostas ülikooli arhitekt R. Guleke. Lava ja dekoratsioonid valmistas kunstnik K. Rosenberg, kes juba 1891. a. töötas *Bürgermusses*. Uues kolmekordses teatrimajas oli peale saali ja lava 14 ruumi. Eesruum koosnes 7 toast puumajas kivivundamendil; see maja liitus kiviehitisega ja tema omanikuks oli 60-ndail ja 70-ndail aastail tuntud vene kirjanik krahv V. Sologub. Ruume valgustas gaas. Kõeti maja osalt koksiga, osalt puudega. Saal (umb. 40 r.-s. 23²/₃ j. kõrguse juures) väikese rõduga mahutas 350 inimest. Laval (25 r.-s., kõrgus 5 s.) oli 2 eesriiet ja umb. 40 dekoratsiooni.

Uue teatri eesmärgiks oli — kõigile näitlejatele ning asjaarmastajatele võimaluse andmine igal aastaajal odava ning kõigile ühtlase tasu eest kasutada soodsat ning nii teatrietenduste kui kontsertide ja õhtute korraldamisel vastavat ehitist.

Huvitav oleks veel märkida, et kui Tartu linna piirides olid teatrietendused keelatud, siis (1857. a. suve kestel) teatrimajaks kasutati (direktor Nielitz'i poolt) väljaspool linna asuvat Tähtvere mõisa kõrtsi *Valget ruuna* (*Zum weissen Ross*) ehk üliõpilaste nimega — *Novum*). Kõrtsi „saal“ oli 16¹/₂ r.-s., kõrgus 13 j. Järgmisel aastal ehitas Reinhold Umbliia mõisniku käsul kõrtsi kõrvale „suveteatri“ 600 inimese jaoks. Olgu tähendatud, et ehitisel puudus isegi vundament. Ent ta teotses tervelt 12 aastat (müüdi ära vedamiseks 1874. a. 180 r. eest) ning ta meelitas külatajaks linlasi kokku suurel arvul. Kanti ette farsse, komöödiad, draamasid, tragöödiad ning isegi operette ja oopereid, kusjuures

J. Zmigrodzki Uus teater Tartus. Avati Nikolai II kroonimise päeval 1896

Vanemuise aia-näitelava Jaama tän. 14

teatrijõududena teda mõnikord toetasid esmajärgulised jõud Peterburi keiserlikust saksa teatrist. Selle teatri vääras *Neue Dörptsche Zeitung* andmeil „paar patriooti Nicolai v. Oettingeniga eesotsas“, kes asutasid Käsitöölise Seltsi aias suveteatri, milline valminud „ahvikiirusel“ (mit affenähnlicher Geschwindigkeit) ning kus esimene etendus anti 21. juunil 1870. Saksa lehe teatel oli see „ein neues Novum, erweitert und verbessert“. Etendused siin muudeti avalikeks alates 1877. a. See teater põles ära 15. VII 1895.

Kuis arenes teatriküsimus Tartus edaspidiselt, see on tihedalt seotud *Vanemuise* käekäiguga ja juba omaette eri peatükk. Olgu vaid tähendatud niipalju, et *Vanemuise* selts asutati 1865. a. 1870. a. alates on seltsil oma maja**) ja selle saalis teostus 24. juunil 1870 esimene eesti teatrietendus *Eesti Postimehe* toimetaja J. W. Jannseni korraldusel. Läks Koidula poolt eesti oludesse kohandatud Körneri *Der Vetter aus Bremen — Saaremaa onupoeg*. Samal aastal mängiti Koidula (esimene eesti algupärane näidend) *Maret ja Miina ehk kosjakased*. Esinesid Jannseni pojad ja üks „sõber-üliõpilane“. 1874. a. kujundati komitee, kes hakkas korraldike lavastusi teostama, kusjuures naisosi kandsid suuremalt jaolt veel mehed. Komitee eesotsas seisis kuni 1890. a. fotograaf R. Sachker, kes oli ühtlasi esimesi ning parimaid näitlejaid. 1874—1890 lavastati peamiselt komöödiaid ja draamasid, nii kohalikust eesti elust kui ka tõlgete kujul. Viimaste hulka kuulus ka Voltaire'i *Muhamed* ja Shakespeare'i *Venedigu linna kaupmees*. 1890. a. sai teatrijuhiks Wiera, kes „kõrgemalt poolt saanud loa anda iseseisvalt eesti teatrietendusi“. Wiera oli juba komitee tegevuspäevil lavastanud paar näidendit lauluga (nii näit. 1878 *Preciosa* ja 1887. a. *Fatinitza* j. t.). Sajandi lõpul ta lavastas *Joosep Egiptuses*.

8. sept. 1902. a. lavastatakse Saksa Käsitöölise Seltsi Suveteatris, Tiigi tänaval, Ansomardi *Murueide tütar*, millele „muusika seadnud“ Miina Hermann. See on suursündmus Eesti elus. Piletite hinnad on: esim. rida: 1 r. 30 k., II, III ja IV r.: 1 r. 10 k., parkett 80 k., II parkett 50 k., III — 30 k. Rõdu: 55 k. Esimesed

**) *Vanemuise selts* (v. *Vanemuine 1865—1925*, *Vanemuise kirjastus 1925*) on asunud 1866. a. Herne t. 15, a. 1866—67 Jaani ja Laia t. nurgal, 1867. a. Tähe t. 28. Kui 31. V 1873 G. Roger'ilt Jaama t. 14 ostetud maja 1903. a. ära põles, omandati Aia tän. nr. 6 krunt 16.954 r. eest. Kuni uue, praeguse *Vanemuise* hoone valmimiseni siin — avati 12. aug. 1906 — oli seltsi asukohaks (1903—1906) Suurturg 15.

Miina Hermann'i laulukoor.

Sükapäeval, 8. septembril f. a.

Jurjewis, Saksa Käsitöölise Seltsi suveteatris, Tiigi uulitsal
(Handwerker-Verein)

etendatakse linna orkestri kaastegewusel

„Murueide tütar“

Algupäraline rahwaluulelik näitemäng 6 waatuses lauludega, rahwamängudega ja tantsudega kirj. Ansomardi. Rahwawiiside põhjal muusika seadnud Miina Hermann.

loožid: 3 r. 30 k., järgmised 2 r. 40 k. „Hakatus“ kell 6 õ. Nähtavasti on aga algus tunni võrra viibinud, sest J. Zmigrodzki on oma kaval „6“ kustutanud ning asemele kirjutanud „7“.

Praegune suur Saksa teater Aia tänaval vastu Zoooloogia-instituuti on ehitatud 1914—1918.

G. N.

Weizenberg'i Hämarik Vanemuise trepikojas

Gustav Vilberg

J. H. Rosenplänter taimeeadlasena

Dr. phil. G. Vilberg

Rosenplänteri tegevus eesti keele rikastamisel on üldiselt tuntud. Ta juhib erilist tähelepanu keele murakuile ja vanemaile sõnavormele, sest just eestlase suust loodab ta saada eesti keele, mis omane selle rahva keelele. Iga töö ja tegevuse, iga asja ja olendi kirjeldamisel püütakse saada just neid sõnu, mida tarvitavad eestlased, olgugi küll vaid üksikuis murdeis, sest kogu Eestis ei nimetata veel praegugi üht ja sama asja alati ühe nimega, rääkimata veel siis 19. sajandi algupoolel, kus puudusid keeleühtlustajana sellised tegurid, nagu on seda kool ja kirjandus, eriti ajakirjandus.

Rosenplänteril ei võinud tundmatuks jääda eestikeelset taimenimed, mis ühel või teisel juhul temale teatavaks said. Neid nimetusi pidas ta tarvilikuks koguda, korraldada ning üldiseks tarvitamiseks kindlaks määrata. Rosenplänteril endal ei hää küll olevat kindlaid botaanilisi teadmisi, aga tal oli hea tahtmine ja armastus taimede vastu. Tema ajakirja *Beiträge zur genaueren Kenntniss der estnischen Sprache* kaastööliste hulgas on paar kirikuõpetajat, kes vähemalt üldiseid Eestis kasvavaid taimi tunnevad. Juba *Beiträge* esimeses andes toob Luce¹⁾ muude Saaremaa sõnade hulgas üle 50 taimenimetuse vastavate ladinakeelsete nimetustega. Järgmisel aastal toob samas keegi nimetu autor ligi poolsada taimenime Rõuge kihelkonnast²⁾, kuna paar aastat hiljem Knüppfer³⁾ annab Põhja-Eestist üle 160 taimenime. Peale nende tähtsamate on veel teisteltki üksikuid nimetusi taimede kohta, mida siin või seal kohalikus murdes tuntakse. Need taimenimed, materjali olemasolu tõendused, pidid nagu peale sundima Rosenplänterile mingisuguse mooduse, viisi, kuidas taimede tundmist elustada ja taimenimed enam-vähem kindlaks määrata. Selleks näis tal kõige otstarbekohasem olevat taimetegu, herbariumi soetamine kodumaa taimedest. Ja selleks kogutigi aastate viisi taimi, päriti ühe ja teise käest seletusi taimede üle, soetati kaastöölisi oma õpilaste hulgas ja ka kaugemalt ning alati herbariumi koostamist, mis kestnud mitmed aastad. Ning *Beiträge*'de viimases andes (20) lk. 29 on tähendatud teiste eestikeelsete raamatute hulgas juba selle herbariumi olemist („XX. Botanik. *Flora esthonica* etc. Centurienweise gesammelt von d. H. 1827“).

Sellest herbariumist ei olnud mitmeid kümneid aastaid midagi teada, sest peale Rosenplänteri surma sattus see, nagu teisedki järelejäänud paberid *Eesti Õpetatud Seltsi* raamatukokku, kus see unustusse jäi, sest et sel on võrdlemisi väike botaaniline väärtus. Selle vastu osutub ta keeleteaduslikult kaunis tähtsaks, vaid ent eestlasele. Eesti Vabariigi alguaastail anti herbarium tähendatud

seltsi poolt ülikooli Botaanika Instituudile, kokku 8 mappi, kuna 3 mappi (1, 6, 8) puudusid. Allakirjutanu töötas ta siis juba korralikult läbi, kuid üksikute osade puudumine takistas tarvilikku ülevaadet. Praegu on kõik 11 mappi üles leitud, mispärast herbariumi iseloom enam-vähem selge.

Nagu joonisest näha, on herbariumi pealkirjaks: *Flora esthonica*, das ist: Blüthen aller in Esthland wachsenden Bäume, Sträucher und Pflanzen, mit ihren esthnischen Namen, nebst einem Anhang von Blüthen und Blumen ausländischer Gewächse. Centurienweise gesammelt, und nach dem Linnéschen Systeme bestimmt von Joh. Heinr. Rosenplänter. ... Centurie. Pernau 1831. (Eesti taimestik, s. o.: kõigi Eestimaal kasvavate puude, põõsaste ja taimede õied, nende eestikeelsete nimedega, sekka lisa välismaa kasvude õite ja lillede üle. Sadadeviisi kogutud ja Linné süsteemi järele määratud Joh. Heinr. Rosenplänter'ilt. ... sada. Pärnu 1831).

Herbariumi mappidest on kõige täielikum esimene, milles esinevad taimed on peaaegu kõik kaunis hästi kuivatatud, olgugi et mõni eksemplar on võrdlemisi fragmentaarne. Üldine töökava on olnud järgmine: hariliku herbariumi ümbrikul on esimesel küljel taimenumber, sellele järgneb saksakeelne nimi, mille all vene-, läti- ja prantsuskeelne nimetus. Ümbriku teisel küljel on taimesüsteemaatiline asetus Linné järele, siis ladinakeelne perekonna nimetus ühes eesti- ja saksakeelse nimega; sellele järgneb liigi ladinakeelne nimi ning siis kõik eesti-

FLORA ESTHONICA,

das ist:

Blüthen aller in Esthland wachsenden Bäume, Sträucher und Pflanzen, mit ihren esthnischen Namen,

nebst einem

Anhang

von Blüthen und Blumen ausländischer Gewächse.

Centurienweise gesammelt, und nach dem linnéschen Systeme bestimmt

von

Joh. Heinr. Rosenplänter.

Centurie.

Pernau 1831.

¹⁾ Luce, J. W. L., *Neue Wörter und Redensarten*. Erster Beitrag von esthnischen Wörtern und Redensarten wie sie auf der Insel Oesel gebräuchlich sind. *Beiträge* etc. I, lk. 24—53.

²⁾ *Namen etlichen Gewächse*, wie sie im Dörptschen Dialekt, sonderlich in der Gegend des Kirchspiels Rauga gewöhnlich sind. *Seals*. III (1814), lk. 131—134.

³⁾ Knüppfer, A. *Elfte Beitrag von esthnischen Wörtern und Redensarten*, zu Hupels esthnischem Wörterbuche. *Beiträge* V (1816), lk. 89—131; IX (1817), lk. 33—141, kus eriti sõna „rohhi“ all (lk. 90—98) on loeteldud hulk taimenimesid vastavate ladinakeelsete nimetustega.

keelsed nimed. Paremaks arusaamiseks toome näitena esimese taimelhe:

Nr. 1.

Johanniskraut.

Ruśj.:

Let.: Jahnu jahles; Raggana kauli.

Franz.: Wille=pertuis.

Teisel leheküljel on kirjutatud:

Polyadelphia.

Cl. XVIII viele Stf.

Hypericum; Jani-rohhi; Gartheu.

Hypericum perforatum

Wina=ill, wina=puna, naeste punne, ollanfad, emmase rohhi, Jani-rohhi.

Säärane on olnud töökava, kuid seda ei ole suudetud järjekindlalt läbi viia. Esimeses sajas on vaid alguses kõik tarvilikud andmed olemas, aga varsti puudub juba üks, siis teine nimi. Suuremal osal on ikka saksakeelne ning enamikult ka eestikeelne nimetus antud. Vene- ja prantsuskeelne nimetus on vaid üksikuil; lätikeelne nimi esineb sagedamini. Alul on Rosenplänter ise taimed määratud, neile ladinakeelse nime juurde kirjutatud, kuid lõpupoole, samuti ka teistes sadades, on keegi teine taimi määratud. Ühelgi taimel ei ole märgitud juurde leiu-kohti, mis vähendab selle kogu botaanilise väärtuse, olgugi et oletada võib, et neid taimi on Rosenplänter Pärnu ümbrusest korjanud.

Teine sada on peaaegu veel täielik, kuigi sageli liiga fragmentaarne. Metsikult kasvavate taimede hulgas leidub palju aiataimi, üksikud taimed korduvad. Ladinakeelsed nimed on peaaegu kõigil, mille hulgas ebatäpsalt määratud, kuna eestikeelsed puuduvad kaugel suuremal osal. Üksikutel taimedel on juures lahtiseid lehti, millele kirjutatud eesti keeles märkmeid. Kolmas tsentuurium on katkendline. Siin on palju tühje lehti, hulk aiataimi, millest suurem osa määrata. Samas on ka 4—5 pakki, milles kõrrelised ning muudki taimed kellelki teiselt, käekirja järele samalt isikult, kes eelmised sajad määratud. Järgmised sajad on kõik katkendlikud ja puudulikud. Esinevad metsikud ja kultuurtaimed. Ühel kohal lehe vahel on saksakeelne märkus: „Aiataimed. Et mul ainult raamatud on metsikultkasvavate taimede kohta, pole mul praegu võimalik kõiki aiataimi täpsalt määrata.“ (IX tsent.). Samuti leidub ka mõningaid märkmeid taimede määramise kohta. Teisel leidub jälle tähendus, et taime on võimalik vaid värskelt kindlaks määrata (IV tsent.).

Peale nende 11 mapi leidus ühes mapis veel poogitud paksust kuivatuspaberist suuremas kaustas raamat, mis on nähtavasti Rosenplänteri tööraamat, mille vahel ta kuivatas taimi. Ka siin on veel taimi vahel ning iga taime juures lahtine sedel, millele kirjutatud mitmesuguseid tähendusi taime kohta. Need märkmed ongi, mis annavad väärtuse sellele kogule, sest siin on antud hulk eestikeelseid taimenimesid, samuti ka selleaegseid arvamisi taimede üle. Suurem osa näikse olevat kirjutatud Rosenplänteri enese poolt; ainult üksikud on teise käekirjaga kirjutatud, arvatavasti vist Luce'lt. Peaaegu kõik taimed on ainult eestikeelsete nimedega.

Need lahtised lehed esitavad arvamisi selleaegsetelt inimestelt. Seetõttu nad pakuvad teatud määral folkloorilist huvi. Kõiki neid arvamisi siin esitada oleks raske. — neid on ligi 70, — kuid juba mõned üksikud suudavad küllalt nende iseloomu tõendada. Olgu sellepärast siin näiteina (ladinakeelsed nimed on siin minu poolt juurde lisatud herbariumis oleva taime järele):

Ruśje Kaid (Lycopodium clavatum), need kasvavad niisuguste metsa põnga ja kõrge ma peäl wägga mitme arroline ja normaalne möda maad, offad on pehmemad kui kuśel. Rohheline on temma kui kui talwe majale tedda ei pruğita, kui jaksad liina illo pärašt.

Umha wallu rohhi (Hieracium praealtum). Temma kasvab kõrge selja maade peäl. Kui innimesjel sedda juhtub et ambad wallutawad, wõtku temma siis sedda rohto, ja lasko tedda ni kaua kuiwa kui tädä wõib purruksõeruda, ja põlletaggo piipus, kui se uff weel ei aitaks, siis wõib ka muudo sedda rohto amba peal hoida.

Särja pea (Brunella vulgaris). Temma kasvab kõbba, ehk arru made peäl. temma õidseb Jani kuus. temma õied on sinised, ja lehhed on libbetad ja laiad. temmašt muud ühtigi ei tea.

Ruu pea rohi (Melampyrum nemorosum). Temma kasvab kõrge ma ja metsade all, ta õidseb Juni kuus. temma lehhed on, kitsad ja pifferkusjed, sest tedda kuu pea rohhuks hütakse, et temma õied nenda wälja näitawad, kui olleks kuu walguse modi ollewad.

Ma=aliluse rohhe (Solanum dulcamara). Kui innimesel ma=allsjed külgis on, siis kedetakse sedda rohto, ja selle wega pestakse, siis kadduwad need ma=allsjed ärra.

Metskannep (Lysimachia vulgaris), temma on ka ühhetš lilletš lodud.

Rawtsjär (Platanthera bifolia), temma kasvab niisuguse kõwwa ma peäl. Maast ajades on temma säär sõnni kui pea õideni pişjut mitme kandilene. Lehhed on kitsad ja wahhedad, latwas on walged õied, mis Juni=kuus õitšeb; agga isši wägga kenna ašoga õitšemise ajal.

Orrashein (? Triticum repens), Summal on tedda lonud lomade jõma=aeakš.

Punnase Rosi rohhe (Centaurea jacea). Temma kasvab kõbba ehk arru made peäl. temma õidseb Jani kuus. sest siis tedda punase rosi rohhuks hütakse, kui punane woos ihhu peale aiab, et siis tedda õsttakse, ja sinna peale pannakse, ja se siis peab tewečš teggema. Sest rosid nimmetatakse kolme nimmega. üks on punnane, ja teine walge, ja kolmas sinnine.

Suhkro=ilil (Geranium palustre) temma kasvab arro ma peäl põõsaste aeres ja ka oja põhjas mis kui kuitwad on temmal on karrune säär ja ka karrused lehhed temma ajab esšimešt õit Juni=kuu lõppul mis wägga kenna on.

Wigi leht (Convallaria majalis). Temma kasvab metsa ehk lane made peäl. Temmašt ei tea ühtigi.

Rarikarad (Anthemis tinctoria) need kasvawad kumwise made sees ja ka põld=made sees kaunis pitkaks, üllemelt lähheb mitme arroliseks, ofšas on üks kol(t)ne õis, mis lõigo=kuu algus õitšma hakkab lehhed on tal küneliseš temma koltšest õidest saab kollast lõnga wärwitud.

Sipšhein (Sesleria coerulea) on orrase lehhe wişi rohhi, on kõwwa nita, et wikkati ees ei tahha mahha minna, waid nõrkuda annab ja wikkati alt läbbi poeb. 1842.

Oskar Rütli

India

Järg

Olen Tanjores — Lõuna-Indias — hindude parimas linnas terve päeva viibinud. Kell on pool kuus. Päike on loojumas. Maa hõõgab kuumust, ja taimestik nagu ootab päikese kiirte vähenemist, mis halastamatult on terve päeva nende lehtedes pidutsenud.

Istun veel Tanjore juures oleval kaljul ja vaatan viimast korda alla linnale. Ümbrus on täiesti lage. Lähedal, kuid mitte nähtaval, kuum Bengal oma lainetusega ja kuum hinge-õhuga. Kuigi penikoormate kaugusel, ent tundub ta nagu mäejalal. Aiman ta loksuvaid, rütmis tõusvaid ja langevaid laineid ja ta leilitaolisi väikesi tuulepuhanguid...

Linn asub suuremalt osalt palmide varjus, ent lähemalt silmitsedes näed majade ridu, tänavaid, ja valitsev toon kõiges on teine-teise kõrval, üksikult ja koguni gruppides asetunud templid. Eriti palju on neid mäejalal. Igaüks neist on erinev, ise stiilis, nende tornidel, gopurail ja kuplitel näib palju musti punkte. Need on — Indias harilik nähe — kaarnad, kelle kraaksumine õhku täidab ja nagu tasase põrinana ka mäele kuulub. Nad valvavad ja varitsevad saaki, mida leiavad küllaldaselt kitsastel, räpastel uulitsatel.

Vaikselt, majasteelikult tõttavad brahmaanid templitesse, ja uulitsatel voogavad rahvahulgad, kes samuti ruttavad palvetama. Kõikjal tundub midagi müstilist, nagu valitsevat Brahma või Vishnu hinge. Siin ja seal näed uulitsatel ka elevant. Isegi mitmed muhamediusuliste hindude mošeed on mäe läheduses, ja nende minarettides hüüab mullah „Allah on suur“. Päike — ise üsna punane — olgugi et veereb juba poolest saadik horisondi taha, pillub veelgi kiiri, mis õige palavatena tunduvad. Laskuva hämariku mõjul kõik nagu rauged ja nagu ootab võimast püha vaikust. Istun veel ja mõtlen ning vajun unistusse, kõrvus sumisemas otsekui terve maailma sümfoonia-kontsert. Pool tundi pärast päikese loojakut on saabunud täieline öö, ja tähed siravad mustas sügavuses... Teekond jätkub nüüd põhja poole. Palmid, templid, majad — kõik on pimedusse rullunud, ja peauulitsaid näitavad elektrilampide read. Head tervit, Tanjore! palmide, templite, brahmaanide ja Lõuna-India hindude teaduse ja tarkuse keskus! Edasi Madras'i ja Kalkutta poole, Briti-India võimu keskustesse.

Raudteejaama platvormil postide küljes keerlevad suured elektrilehvitajad ei suuda reisijatele muretseda küllaldaselt värskendust ja jahutust. Vaatan vaguniküljel olevalt nimekaardilt, kus minu koht asub, astun sisse ja laskun sohvale. Sumadanid ja palitu on teenri poolt ilusasti kohale asetatud ja magamisase valmis korraldatud, sest öö läbi tuleb sõita. Teekond Tanjorest Madrasi kestab umbes 12 tundi. Vaevalt on rong liikvel, kui vagunisse tuleb rongijuht, muidugi inglane, ja paneb elektri tuulelehvitajad käima, korraldab veel magamiskohta, küsib lahkesti üht ja teist, vaatab siis sõidupiletit — uurib seda kaua ning lööb siis pileti peale hieroglüüfisarname kirjaga templi, naeratab ja ütleb: „Teil on homme Madras'is „passieksam“ — „Passexami-

Adv. OSKAR RÜTLI

nation“. — „Tean, tean“, vastan hooletumalt, kuna aga mõtlen, et on teil küll siin järelvalvekord isesugune. Igal on silmad ja kõrvad võõraste jaoks. Hakkan juttu ajama, mis kaldub India julgeoleku ning lõppeks kuritegevuse peale jne. Mis ma kuulsin, huvitas mind väga, sest kõneleja oli eurooplane.

„Indias on roima, s. o. röövimisi ja tapmisi õieti vähe, ja kui neid juhtubki, siis on toimepanijad peaaugjalikult võõrad. Kuriteo jäljed kaotatakse aga hoolega ära, nõnda et raske on midagi leida. Ja kes võibki Indias palju avalikuks teha, sest inimese kadumisele ei panda suurt rõhku, kui otsekohe midagi kahtlast teada pole. Mõrtsukad ei või oma ohvrit maa sisse matta ega laipa kuskile visata, sest n. n. „surnumatjad“ — ka kaarnataolised linnud — on kohe kannul ja tõstavad suurt kisa. Laip, mis kõrvaldada tuleb, põletatakse harilikult ehk uputatakse raskuste abil merre. On juhtumeid, kus rongil tapetud reisija on ära põletatud sama rongi veduri ahjus. Hindude omavahelistest tapmistest ei tehta palju kära, kuna valge tapmist peetakse juba silmas ja süüdlasi karistatakse valjult, iseäranis veel siis, kui hindud roima toime on pannud. Hindude relv ei ole mitte nuga, nagu hiinlastel ja malailastel, vaid mürk, — väikesed mürgised maod, kobra ja viper, ja isegi suured püthon-maod, keda nälgida lastakse ja siis öösel vaenlase majja toimetatakse. Ka kägistamine on väga moes. „Ärge teie öösel kedagi vagunisse laske, vaid hoidke hoolega ukseid kinni,“ seletatakse. Ei olnud jutt kõige armsam reisijale, tulid meele kodumaaolud, ent vaid hetkeks, sest India nõuab täit tähelepanu ka rongis.

Lamasin akna ääres sohval, mis täitis ka voodi aset, ja vaatlesin, kuidas aknast vilksatasid mööda riisiväljad, põlised džunglid, korraldatud palmimetsad, viletsad pärismaalaste külad, suuremad alevimoodi asulad ja väi-

kesed raudteejaamad. Üle kõige valitseb rammestav india öö. Tähed sirasid üsna mustal taevavõlvil nagu põhjatus sügavuses, ja kuu vaatas — nagu peaaegu horisontaalselt — alla ja valgustas üsna selgesti maastikku, nii et jaamades oli võimalik läbi akna hästi näha inimeste liikumist.

Rong peatus sageli põlistes metsades väikeste jaamade juures. Kuna minul vagunis tuli põles ja akna eesriided kõrvale olid tõmmatud, siis vaatasid metsikud mustad näod läbi akna sisse. Kui aga end liigutasin, kadusid nad jälle. Lamedate hoonete katustel ja palmidel mehkeldasid ahvid, ja nende kära ja kisa kostus üle inimeste häälekõmina.

Ühes jaamas, kui rong oli jäänud seisma, ronis suur ahv katusele alla, hüppas kiiresti vaguni koridori ning põrnitses läbi klaasukse tükk aega minu ruumi. Kuigi üks polnud lukustatud, et teinud ta sissetungimise katset, vaid pöördus ümber ning astus vastasoleva vaguni ossa viivast uksest sisse, enne ka selle ukse taga vahetides, kas vagunis kedagi on. Varsti tuli ta jälle vagunist välja ja hüples mängides ühe värvilise kaelasidemega, mis ta oli reisija väljasolekul vagunist võtnud. Reisija tuli aga varsti tagasi ning nagu näha tundis ta india kombeid, sest ruttu jooksis ta välja ahvile järele, kuid see oli juba katusel, kepsles mängides kaelasidemega edasi ja irvitas reisija poole alla, ning mees pidi hea näo tegema ja rongi astuma, et mitte maha jääda. Üldse leidus teel erilisel palju pärdikuid, viib ju tee kuni Madras'ini läbi paljude madal-džunglite, millised iseäranis soodsad on ahvide elukohaks, ja maa-koht olevat võrdlemisi eritiselt soe. Pealegi on ahvid Indias pühad ja neid palju ei tülitata, sellepärast on nad ka üsna pealetikkuvad kõikjal. Pärismaalased isegi austavad neid, neil on oma kultus, ja ahvi ei tohi üldse keegi tappa. Inglased jälle on küllalt taktilised, et mitte pärismaalaste usulisi tundeid haavata.

See öine sõit Lõuna-Indias on minule unustamatult meele jäänud. Unest ei olnud sel ööl juttugi, liiga ruttu hakkas idas taevaserv valgema muutumata, ja varsti tõusis päike — jälle punasena, nagu ta õhtul oli loojunud, ning otsekohe hakkasid ta kiired läbi akna oma ürgjõulist mõju avaldama. Veel umbes 1½ tundi kestis sõit, ja kell 7.35 jõudis rong Madras'i Egmore vaksali.

Vagunist väljudes tundus juba suurlinna õhku — enam euroopalikku, ja oli märgata, et olen suuremas inglise võimu keskus. Näha oli inglise sõdureid, politsei-ohvitseri ja isegi teisi erarõivais inglasi. Hotellide teenrid ründasid igat reisijat nagu Euroopaski. Valisin ühe hotelli, mis Cook'i reisibüroo poolt oli soovitatud, ja sõit läks võõrastemajja. Sain end vaevalt pesta ja riietuda, kui tuli teener ja teatas, et all saalis ootab politseinik ja tahab mr. Rütli'ga rääkida. — „Passexamination ja oluline jälgimine“ — mulle otsekohe meelus. Läksin alla saali, arvates, et see on ju väga lihtne ja viisakas, kui politseinik tuleb ise koju. Aga minu illusioon lõppes varsti: politseinik, pikk tõmmu muhamedi-usku hindu, tervitas viisakalt, aga vormilikult ja, nagu ametnik, võttis mapist ühe pika lehe, tunnistas esiteks lehel leiduvat pilti, siis mind ja küsis lõppeks: „Kas teie olete mr. Johan Oskar Rütli?“ Jaatava vastuse saanud, vaatas veel mind hetkeks riivava pilguga ja pani paberi kokku, öeldes: „Teid palutakse politseipresidenti juure-

tulla passiksamile.“ — „Kunas?“ küsisin. „Otsekohe, auto on ukse ees.“ Ja minu vastust ootamata, astus ta ukse poole. Mina järgnesin, sest see palve oli öieti käsk, mis tuli täita. Politseisse jõudnud, anti mind ühe valge politseiohvitseri hoolde, see viis mind läbi mitmete ruumide, milledes ametnikud töötasid, ja viimaks keset suurt saali viivast trepist üles teisele korrale, ukse juure, millel oli siilt „Politseipresident“, ja andis mind uksele seisva ohvitseri hoolde, ulatades viimasele ka ühtlasi paberi, mida võõrastemajas käinud politseiniku käes juba nägin. Jälle küsis minult ohvitser, kas olen mr. Rütli, vaatas paberil olevat ülesvõtet, ning, jaatava vastuse saanud, viis mind veel läbi kahe toa. Palus mind viimaks istuda ja läks ise edasi. Vähe aja pärast tuli tagasi ja näitas mulle käega, et tuleb presidenti juure minna. Saalitaolise ruumi keskel, suure laua taga istuv umbes 55—60-aastane teravate näojoontega, kuid sümpaatse ilmega mees — president — viipas käega toolile, et istuksin, ja vaatles siis vähe enese ees olevat paberite rida ning küsis jälle, kas mina olen mr. Rütli. Ise vaatles seejuures mind ja pabereil olevaid ülesvõtteid. Nüüd sai mulle selgeks, et politsei poolt oli mind alati valvatud ning mind isegi minu teadmata mitu korda pildistatud. Järgnesid viisakad küsimused Esthonia üle, ja siis, mispärast ma reisin, millisesse erakonda kuulun ja kui palju sidemeid või ühendust on meil veel Venemaaga. Esthonia täieliku iseseisvuse mõte ei tundunud seal veel küllalt selge. Iga saadud vastuse üle mees mõtles viivukese aega ja küsis lõppeks: „Teie olete ameti poolest advokaat, aga mis suguses järgus?“ Kuuldes, et minu ametala vastab sellele, mis barrister'i-ala inglise keeles, muutus ta üsna sõbralikuks. See vastus näis teda rahuldavat, ta tõusis püsti, andis mulle kätt ja ütles, ma võivat nüüd igal pool Indias reisida, järeelvalve minu üle olevat kaotatud ja passi minult enam kuskil ei nõutavat. Andis veel mitmesuguseid häid näpunäiteid reisimiseks ja vahekordade üle pärismaalastega. Minu tähenduse peale, kuidas nendel järeelvalve sisse seatud, naeratas ta ja ütles: „Peame võõraste suhtes väga ettevaatlikud olema. Juba kui Ceylonis maale astusite, oli meil varsti teada, et tulete Indiassa, ja ka teilt ülesvõte.“ Raputas veel kord kätt, soovides head reisi ja häid mälestusi Indiast.

Niisugune oli siis „Passexamination“, lihtne, õiglane ja küllalt põhjalik.

Edaspidi Indias liikudes ei märganud ma enam kunagi järeelvalve jälgi. Passi minult kuskil ei küsitud, isegi mitte Indiast lahkudes.

Hotelli tagasi jõudes tundsin end palju vabamana, ja ikka enam selgus minule, kui hoolas ja korralik ning järjekindel oma sihtides on inglise valitsus Indias.

Otsustasin Madras'i jääda mõneks päevaks, et linna ja selle ümbrust vaadata. On ju see linn kõige vanem inglise vaimu keskus Indias, tema mõjustab kogu Lõuna- ja Kesk-Indiat ning ta on nendele India osadele värvaks mere poolt idas, vastates Bombay'le läänes.

Madras on rahva arvu poolest — 550.000 — kolmas linn Indias (Kalkutta ja Bombay). On samanimelise provintsi pealinn, ja temas asub kuberner, kes valitseb 45.000.000 elanikuga maakonda. Kliima poolest kuulub Madrasi asukoht kuumemate kohtade hulka Indias, sest läänes on kõrgustikud tuulte voolul ees ja madalavõitu Bengali lahe äär laialdaste liivarannikutega hõõ-

Kinost ja vaatleja psühhomehaanikast

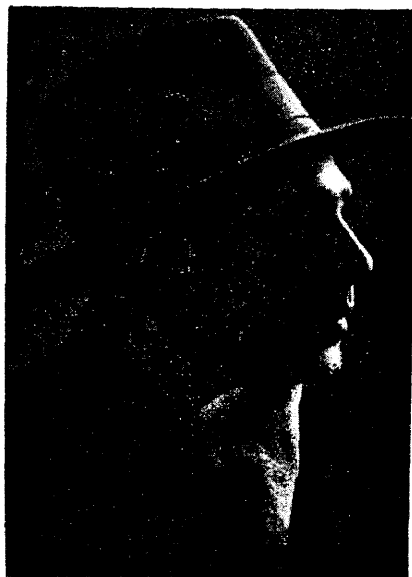
ON välja kujunenud terve leksikon elementaarseid miimilisi väljendeid, millede kuuluvus osutub üldiseks. Üldiseks selles mõttes, et nad on arusaadavad nii inimestele kui loomadele. Äkitselt tõstetud käsi kutsub esile igas olendis, kes lõögile tundlik, reflektorse kokkutõmbe. Ka näit, mäest allaveerev kivi ei tööta kellelegi head, ja olgu see elevant, inimene või hiir, — kõik mõistavad seda looduse „miimikat“ ning põgenevad eemale.

Meeltes asub mõjude ja mälestuste varakamber. Need võivad äratatud saada kas tuntud või neile sarnanevate nähete kaudu. Meie psühholoogia on kord juba nii, et me tundmatuis asjus enda orienteerimiseks tuntut otsime, ja selle tuntu leidmine tekitab meis rahulolu tunde. Inimesel on see omadus eriti hästi arenenud. Ta võib lugeda kaasinimese liigutust, näoväljendeist, isiku psüühilist seisukorda, tundeid, mõtteid.

Kino peegeldab elu, kõiki nüansse, meie elu psühholoogilisi situatsioone. Kinost kõnelevad olendite loomulikud liigutised ja vastolud. Mitte lava žestid. Kinost valitseb looduse „miimika“. Silm tunneb kõik ära, mis võltsitud selles miimikas, nagu eluski. Kunstilised kõrgused saavutab ainult see, kes mitte „mängida“, vaid „olla“ oskab, s. t. tunda end täielikult olukorras, tuua väljendile teatavaid kõiki detaile teravamalt kui inimese silm, teiseks on näitleja nägu suurendatud ekraanil mitmekordselt (suurülesvõtetel 17—20 korda). Järelikult pealtvaataja kinost asub näitlejale palju ligemal kui teatris. Seepärast mõjuvad lapsed ja loomad filmis nii selgelt ja meeldivalt, et nad absoluutselt ei „mängi“ ja seetõttu enda miimilise keele iseäranis võltsimatult esile toovad.

Kõige elementaarsem looma liigutus, käik, sammumine, annab üksi meile selge pildi ta psüühilisest seisukorrast. Saame kohe aru, kas on tal soov edasi liikuda, tahab ta kavalalt kedagi üllatada või kavatseb avalikku võitluse astuda.

Jälgigem iseend: võime kergesti kindlaks määrata, et iga sisemine ärritus meie juures milgi viisil ühes liigutuses väljendub. See on looduse seadus, et iga energia, kui ta teatava põnevuse astme saavutanud, end tingimata katsub ühte teise asendada. Mida suurem põnevus, sel määral selgem ja vormilisem ümbermuutmise protsess. Sagedasti näeme tänaval kõndivaid inimesi, kes iseendaga kõnelevad. Nende liigutustest tunneme, et nad on ärritatud. Sisemine põnevus ei avaldu üksi sõnades ja liigutustes, vaid ka näos. Sama otsuse teeme inimese äkilisest kahvatusest või punastusest. Igapäevne elu toob sellest tuhandeid näiteid, et enesevalitsemise surve all sisemine põnevus teatava piirini jõuab, mille juures psüühiline energia end sõnades, näos, žestides ja isegi hüsteerias võib väljendada. Psüühiline energia asendub siin mehaanilisse liigutusse. On võimalus neid väljendusi nii „läbi tunda“, et vaatleja nende allub. Ei tarvitse korraga näidata tervet liigutust, jätkub vaid juhtimisest

Alfred Rütli

sellele, mida inimene enda arenemise kestel juba mitmel korral näinud ja läbi elanud. Silm mõistab hinnata liigutuse kõige peenemat nüanssi. Nägemisprotsess kannab silma mõju sügavale meie psüühilisse aparati ning mälestus muretseb varakambrist alateadvuses terve rea kogemusi ja tähelepanekuid. Õieti võtetooduna mõjub ta õieti ning haarab meid kaasa. Tasakaalu kaotamine ja võitlus selle saavutamiseks on ühe (kaasa) haarava vaatlemiskujude harmoonilist vaheldumist. Soovime sulgeda kõrvu, et täielikult anduda vaatlemistunnetele.

Tänapäeva kino on veel palju mõjustatud teatrist, ehkki piüütakse leida uusi „elulisi“ väljendusviise. Praegustest heli- ja kõnefilmidest on kahtlematult väärtuslikum helifilm, s. t. muusikaline film. Orkester on olnud alati tumma kunsti heaks saatjaks, tema abi on suur. Ta kriipsutab alla ja oskab väljendada seda, mida mõeldakse, lõpetada alatud lauset. Muusika mõistab anda tähendust pilgule ja naeratussele.

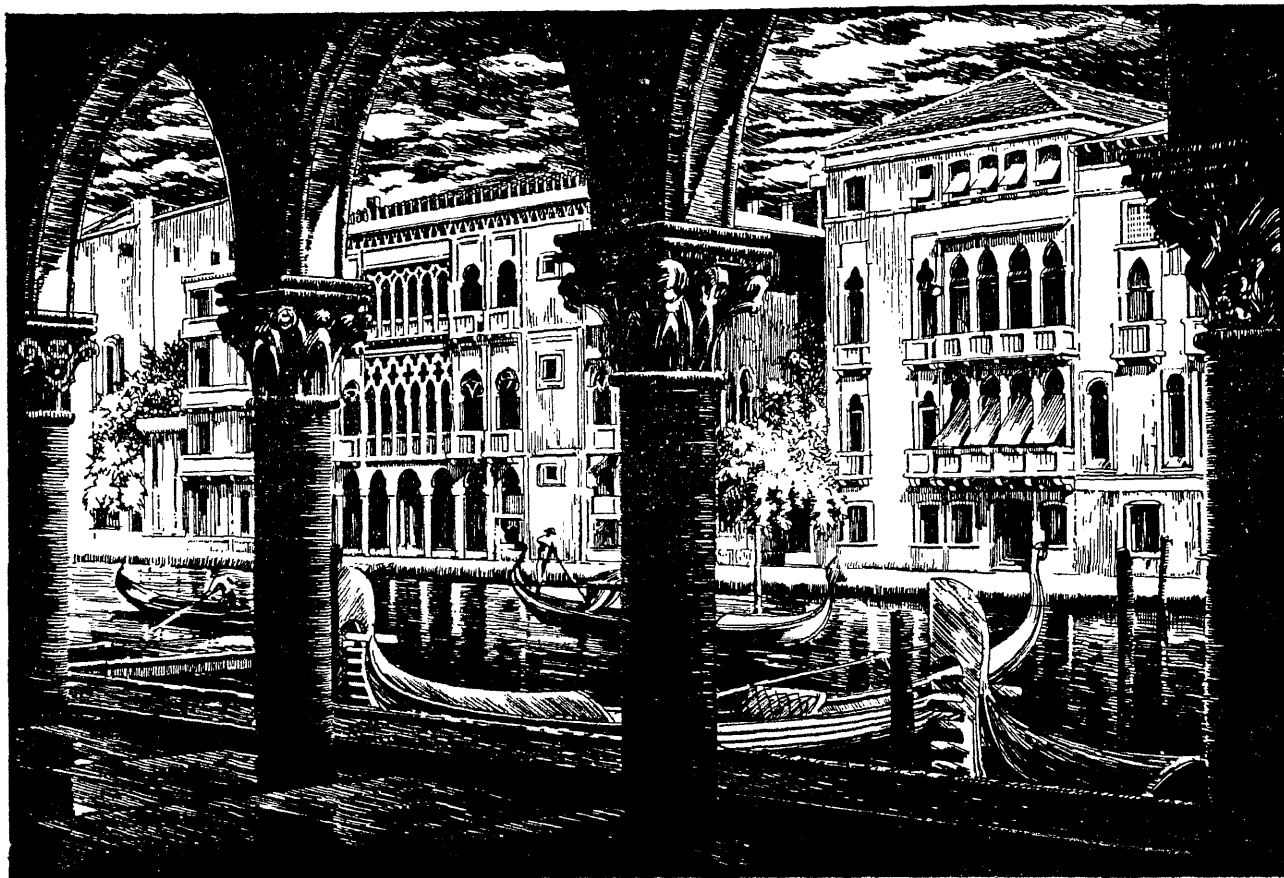
Kõnefilmides valitseb praegu läbielamissüsteem, mis saanud alguse teatrist ja peamiselt Moskva Kunstiteatrist. See „sisima“ süsteem nõuab ehtsaid, võltsimatuid näitleja elamusi, iga liigutuse sügavat psühholoogilist analüüsi. Selle „süsteemi“ töid kõnefilmi näitlejad teatrist, kuid ühes sellega töid kaasa ka kõik selle, mis kuulub sinna juure, s. t. mis pole vastuvõetav kinematograafilisest vaatepunktist. Sagedasti võime nüüd märgata kõne- ja laulufilmides utreeritud teatraalset miimikat, mis silmale ebaloosuliku tunded. Näib aga, et see on paratamatult, sest näitleja kõnefilmis peab nüüd alla kriipsutama kõne selgust, diktsiooni: ta kõneleb nüüd nii silmale kui ka kõrvale.

Alfred Rütli

gab kuumust, sest kaugus ekvaatorist on väike, ja päike paistab aprilli ja juuli lõpupeole otse pistloes maapinnale. Linn avaldab sama muljet nagu kõik Hommiku-maa linnad. On laialdase pindalaga, umbes 15—16 kilomeetrit pikk ja umbes 6 kilomeetrit lai. Peatänav Mount Road on 11 kilomeetrit pikk, mille veerel ja läheduses on kõik tähtsamad asutised ja võrasterajad. Linna

lähbistab Cooumi jõgi, moodustades kesk linna suure saare. Linnas on hulk parke, botaanika-aed ja palju jalutus- ja lõbustuskohti. Mereääres on kolme kilomeetri pikkune n. n. Marina puistee ja jalutuspark, milles õhtuti võib näha tervet Madras'i kõrgemat kihti. On midagi Bois de Boulogne'i või Tallinna Kadrioru taolist.

Järgneb

HUGO BLAUBRÜCK

VENEETSIA SUUR KANAL

Hugo Blaublick

Aadria kuldses kurus

VENEETSIA JAAMAESISEL

ON masendavalt võõrastav harjuda uue olukorraga — lämmatatud vaikusega. Ainult kerge sumin kui teatris, kus on juhtunud arusaamatus. Ja tööpoolest, ei saa võtta jaamaesist tänavana; liiga vähe ruumi, üsna kitsalt taevast, harjumata perspektiivid. Peaaegu ei teegi vahet, kus lõpeb hoone ja algab arvatav taevast. Liiga ehtsalt liidab eetri ja kivimassi ühiseks võlviks kollakas elekter. Miski ei kiirga, ei helenda, ainult hõõgub. On venivalt palav ning haisevalt lääge peale 16-tunnilise mäestiku puhtuse.

Võõrastemaja koppinud õhk ei paranda midagi, küll aga tõestab, et itaallane koorib puhtamalt kui juut, kuid hoolib sinust vähem kui juut.

VENEETSIA ENNELÖUNAT

Võrreldes Veneetsia augustikuu ööd sametnustaga, on päev pimestavalt valge. Mitte ainult sellepärast, et päike hõõgub jõulisemalt, vaid sellepärast, et teda on kõikjal ja igal ajal, alates hommiku udude pärlmutriga, lõppedes õhtu lõõmava kullaga. Ei pilve ega niisugust varju, mida meie põhjamaal jahedana ning sinisena tunneme, peaaegu ainena, millel kõik ruumilised omadused, eriti aga tihedus. Veneetsia on mahlakate, toonirikaste, täiesti läbipaistvate varjude ja värvide kodumaa. Iga niisugune laik on kuum kui keris ja kütab halastamata välist luitunud nahka, veel enam aga habrast, külmaga

paaritatud sisemist mina. Kogu linn on tõeline akvarell kaitseprillideta silmale. Itaallane naudib ka ise oma päikest klaasita, ehkki sulleb päevaks aknad raskete luukidega ja müüb kaitseprille võõrastele, keda selle märgi järele hulgalised tänavakaupmehed kestvalt tülitada ning kasutada võivad. Muidu aga võib põhjalikult sulada sipelgadena sõeluva massiga, kaduda kitsastesse tänavatesse, valguda platsilt platsile, et sekund hiljem ristelda üle küürakate sildade, trepilt trepile, värviliselt marmorilt valgele ja kuulatada. Siis polegi Veneetsia nii vaikne kui tundub rongilt tules. Orgaaniline lärm valitseb siin, mida mujal ülekõneleb tehnika, inimese hääl, mis kaunimalt laulda, ka kohe röökida võib, häbenemata manguda ja kerjates jõhkramalt söimata, kui oled kestvalt vaadanud üle ta räpase käe. Kuulatades seda enne lõunat, kas *Merceria's*, Veneetsia elavamas ja täielikummas kaubahoovis või vanalinna *Chetto* räpasemas urkas, ikka on see tenor, bariton, bass — ainult mehe ürgav dissonants vehklevate käte rütmis. Naist nagu ei olegi, vähemalt niisugust, keda oleme harjunud nägema teiste linnade tänavate palistusena, õigemini tikandusena. Olen kui möödunud sajandis, kus mees tundis häbi naisega liikudes. Selle järele, milliseid ülesandeid lahendab naine, tahaksin uskuda, et praegugi nähakse abielus lihtsat vormilist korraldust, mis vasematel meestel võimaldab kuidagi kergemalt ära elada nagu vanasti. Nähes aga, millise häbematusena mitu meest kohtlevd ühte naist, oled kindel, et tänagi pannakse kolme-nelja-kaupa rahasid kokku ja os-

tetakse neiu salakavalalt tädilt või rahaahnelts emalt nagu kunagi varem. Nii ei teagi naine, kellele ta kuulub ning ei ilmu tänavale.

Vaatlen ka meest mineviku peeglika, kuid tema ei näi sarnanevat esivanemate vahvate tegudega. Siin lamab ta sammastiku varjus kui isade kätksis, suu ümber sumisemas kärbsed.

Läheneb valepärl ja koralliga kaupleja, tore poiss, kuid suur logard, just nagu mineviku seaduslik naise austaja abielulepingust.

Hiilin sellest mööda, kuid tuleb juba teine naerusuil kui vana tuttav.

„Missugune Casanova lehekül on täna lahti su voodipadja peal, sa piltpostkaardiga angeldaja,“ mõtlen. Ah sul on ka teisi pilte? Koguni aadresse! Kuid kahjuks minu maitsele on nad liiga napilt riides ja haiglase, raiatud väsimusega. Tahan näha neid nagu vanasti Veneetsia pitsis, hõbedas ja pärlis.“

Ja paljugi muid, kes siin tahavad elada ainult esiisade armust ja võoraste taskust.

Olen pettunud Veneetsia tänases mehes. Möödunud aegade nauding on nõrgendanud nende teguvõimet, vähendanud loomingu, närtsitanud ka ilu mõiste, kuid õnneks üks pole hävitanud teist. Mõlemad kunagi ühinedes, võivad uuesti moodustada paraaja õhkkonna, milles kristalliseeruda suudab uus Veneetsia kunst.

VENEETSIA LÖUNAAJAL

Kuulatan Veneetsiat keskpäeval, kui kõik on kadunud tänavalt ja seedivad oma kehva toitu. Siis on ta vaikne kui lõhkitallatud põis, mille kest kisub kokku valguse ja varju kõrvetavas kägistuses. Sel ajal on ta veel väiksem ja muutub vastikumaks kõigist itaalia linnadest. Nõuab julma enesevalitsust, vaadata näkku igal sammul kääriavale jätiste hunnikutele. Ka natuke taevast tänavate kohal pole kindel. Tuhanded hilbud, valged ja värvilised, kuivad ja tilkuvad kahtlasest loputusveest, tuuldud majadevahelistel nõöridel. See baldahiin oleks ainuke hea vari, kui harjumatus jüdinad ei kiirustaks samme.

Ja vesi, mis muul ajal Veneetsias kunagi ei tüüta, on lõuna paiku laisk ja veniv, pleekunud ookri värvi, kohati punakas-pruun, heidete niresid enesesse neelates. Äärmiselt kitsastes kanalites tundub ta klaasi alla peidetud limana, taevasina peegelduse korral koguni poleeritud ainena. Kui aga kusagil kõrval kanal is aknast midagi alla pladiseb ja laisk laine enese välja sirutab piku kanalit, siis rõhitseb ta müüride vettinud rohelistes urgudes kui halvastitoidetud lojus ning loksus kui lakkega nuumatud kõhus. Siis elab kanal silmapilgu, teise. Maja peegeldus vennastub naabriga, äratab kolmanda. Rõdude metallist mustrilised võred värisevad kui saagist rappuvad ämblikuvõrgud ja gooti akende sammaste profiilid matsutavad pikalt kui kõdunenud hammastega suud. Veel sirutub kaugemal sillakaar unise määrdundu kassina. Siis on jälle kõik vait nagu kinniste luukide

taga. Ainult ülalt vajub suurt kuuma valgust, mikroobe sigitavat õnnistust ja vetikad kohendavad õndsalt omi juhulikult sasitud tüserohelisi krinoliine.

Neil tundidel kaob söögiisu; näed igas pakutavas palas samajoulist lagunemise algust ja nende lõhnaski juba aimad ette Veneetsia 150 soolika (kanali) mürgist haisu.

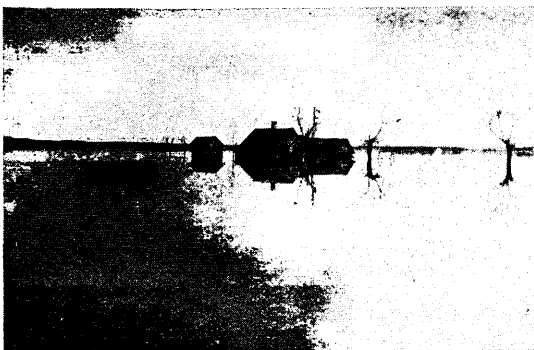
Instinktiivselt lohistuvad jalad kuhugi mujale, kus jälkuse lammutada võiks. Tahtmata satun *Suure Kanali* juure, ainukesse kohta, kus leib näib luusse jäävat tema 70-meetrilise laiuse tõttu.

Mitmekesisus, mis mõlemalt kaldalt külg küljega tihedaltliitunud ehitistes silmi hellitab kõigi 12.—18. sajandi ehitusviisidega, sunnib 3-kilomeetrilisele veeribale teisiti vaatama. Miski ei sega silma selles palisuses, kuigi see osa on aegade ettekavatsemata sünnitis, ehkki romaani tõsine vorm on kõrvu renässansiga või gooti askeetlik marmoripitsilikku vennastub kirglikult väänleva barokiga.

See on ka ainuke koht, kus seisad mõistatuse ees, mida lahendada ei julge naudingu paatosega ega meeltega. Siin rabab endise, kalaga kaupleja külakese tahe, ehitada maata, metsata, kivita laguuni vedelale mudale. Liiga rikutud on tänapäeva korraldustest meie hing, et mõista puhtalt ja täielikult seda jõudu, mis sundis tegevusele kodulinna pärast iga rakukest. Meie aga oleme oma kodulinna valitseda annud ning loodame, et meie eest hoolitsetakse. Ei oska või ei viitsi linna au kodaniku auna võtta. Veneetslane aga teadis, et iga pragu on ühine haav ja iga rõõmu keskel on ta ise. Ainult niisugune ühise jõu mõistmine ja lugupidamine võis sünnitada väärtusi nagu on kanali paremal kaldal *S. Maria della Salute* ning pahemal *Palazzo ducale*, ainuke omapärane looming maailmas. Juba ainult nende pärast tasub Veneetsiasse sõita.

See pehmenab, peaaegu kaotab kõik pahed ja kihutab nälgunud silmad uute tunnete otsimisele ning osasaamisele.

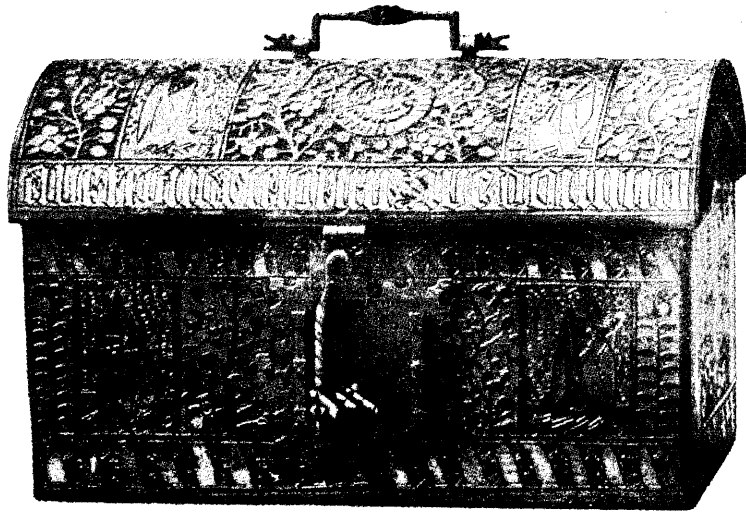
Lähem *P. Markuse kiriku*, kuigi tean mõndagi kesk-aegse arhitekti kõikumatest usulistest tunnetest. *P. Markuse* kondid toodi Aleksandriast. See vabandab. Süüria lõunamaine elurõõm ei saanud maha jääda. Mõistus alistus tundele, tahtis näidata suurt usku, uhket ning ülekeevat ja valas bütsantsi basiilika, muhamedi mošee ebahütlasse, keeruliselt mitmepalgelisse kapriislikku vormi, niisugusesse nagu sulatada võib ainult ohjeldamatu tundlikkus unenäos, kärsitult aovalgust oodates, et rakendada tehniliselt võimas käsi korraldama tooreid masse, hoolimata üksiku ilust, veel vähem individualiteedist, ja rabada rahvast, pimedat ning vaest. See õnnestus kiriku sisemuses ääretu perspektiividega, põhjustamata joonte, pöörete ja tarbetute võlvidega. Pimestas värviliste marmorite ja kullaseoga, nõidus hõõguma väheses valguses punase ja roheline koospaiste, jõu, mis kirglikult masendab, ei luba häälitseta, kuid kiuslikult sunnib mõistuse pähe suruma mütsi, ja sama barbaarse liigtusega, nagu siin on voolanud veneetslase looming.

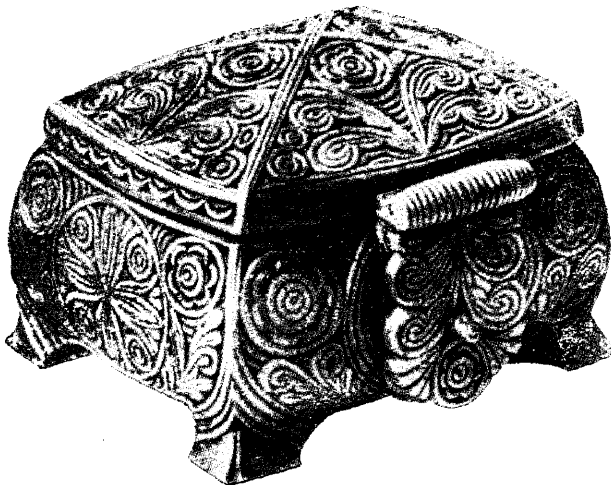
Eesti Veneetsia: Suurvesi Emajões

Jääminek Pedja jõel

Nahaga kaetud laegas, ühe XV sajandist pärit oleva prantsuse tarbe jäljend. Originaal Hamburgi Kunsti ja Tööstuse Muuseumis. E. N. P. R. töö

Szalmásy Sándor

Nikerdatud puutoosid

Vaatlen seda teatraalsust, kuid mõtlen *I Frari* kirikule. Vähe usku sealgi, koormatust ja tungi võimu näidata, kuid seal on head maali, ilusat puulõiget, on suurt valgust, mis kunagi tunglaks võib kujuneda suurtele tegudele. Seal on magus seista Canova hauakambri ees. Tiziani mausoleumi kõrval. Seal ei märka aega. Nagu alles eile nad läksid, et tulla jälle täna värsketena ja ausatena.

Seda ausust aga ei levita P. Markus. Koguni kleepub külge oma esiküljega. Avalikud rippuvate rindadega Eevad, naiivilt häbematud, kõhnad ja kurnatud Aadamad, linnud, lehed, ristid, lõvid ja kogu tuvide parvedest roojastatud front seisab veel kaua.

Imelik, miks just seda inetust suurendavad linnud, kuna tihedalt kirikuga liituv doozide palee on täiesti rüvetamata, mõtlen ja tõusen mõnekümne meetri kaugusel seisvasse lihtsasse kandilisse kellatorni.

On õnn, et siit ligi sajameetrilisest kõrgusest ei näe Püha Markuse viit madalat sibulakuplit ega nelja Istambulist röövitud pronksratsut, vaid ainult avarat veevälja, mille kaudu levis endise vabariigi hiilgus ning võim. Liigagi hea on siin võimsate kellade all jaheda tuule käes vabastada silma punase-rohelise kiirgavusest kas Alpidel lumisel, sinisel, hõbedasel foonil või Aadria akvamariinsel glasuuril. Tasa ja läbipaistvalt rullub ta üle põhja värvilise mosaiigi, üle ookri,

üle pruuni, punakas-kollase. Ei mitte kui vesi. Ennem tundub ta voldilise emailina, mida mööda libistatakse uhkeid musti linde, viis hõbekirvekujulist nokka puhtas kõrges kaelas, et lükkida neid pärlitena *Piazetta* kriitvalgest marmorist randa ja piki *Riva degli Schiavoni* poolekilomeetrilist külge. Ja Theodor oma krokodilliga, Püha Markus lendava lõviga, kaks linna kaitsejumalate sümboliga naeratavad kõrgetel graniitsammastel, andes uusi lootusi, uusi värinaid saabuvalle õhtule.

Miski ei näi siin vananevat — kõik endine. Ja purigi pruun punakas-kollane ning kolmenurgeline, nagu vanasti, öötsub moodsa auriku kõrval *Lido* poole. Poole, kes torni külastavad, vahivad *Lido* poole. Pikk-silmgi on suunatud sinna. Tegelikult pole aga seal midagi erilist, ehkki *Lidot* peetakse Itaalia elegantsemaks ja külastatavamaks kuurordiks.

Pikk, ahtake riba maad kaitseb Veneetsiat lahtise mere eest. Viljapuuaiad, küla, kirik, puiestik tolmune kui läbitallatud laadaplats. Tuleb õhtuti külastada seda kohta, kui merelt hoovab veel värvivat kristalset valgust; siis helendavad vaid majad ja kõik soovimatu, räbalduv muutub kõlaks hämaruse laia pintsli all. Just sama ilusaks kui linn siit tornikõrgusest, tundudes värviküllaste, rütmiliselt laotud mängukannidena rikka baby parketil.

Ida Erlemann'i õpilas-tantsuetendus

STUDIE

PAULA LINDENAU

Õpilasõhtutele ei minda suurte pretensioonidega. Seda rõõmustavam aga, kui nad ootusi ületavad.

Prl. Erlemann on Tartus töötanud kauemat aega plastika-õpetajana ja omal alal tunnustust leidnud. Ning seda õigusega, sest tema koolis on tõsist suhtumist ülesannetele, vabadust isikupärale. Grupi esinemine 22. apr. *Vanemuises* jättis kõigiti sümpaatse mulje: õpilased täitsid oma ülesandeid võrdlemisi puhtalt, kava oli mitmekesine, kostüümid maitsekad. Kaunis mulk õnnestunud

numbreid ei lasknud vaatelejat väsida. Juba algus, mudilaste lihtne, kuid graatsiline *Pallimäng*, häälestas vaatleja heasoovlikuks. Effektnel kaksiktants *Valgus ja vari* rõõmustas iluga, kuigi ehk vari valgust eksaktselt oleks jälgima pidanud. Meeleolukalt mõjus *Hauasammas*, elavalt *Hullumeelsus* ja eksootilise värvingu andis tantsija *Tangole*. Kava lõppes harmoonilise *Mäng* saatusega, mis otse labanlikku ilmet kandis.

A. N.

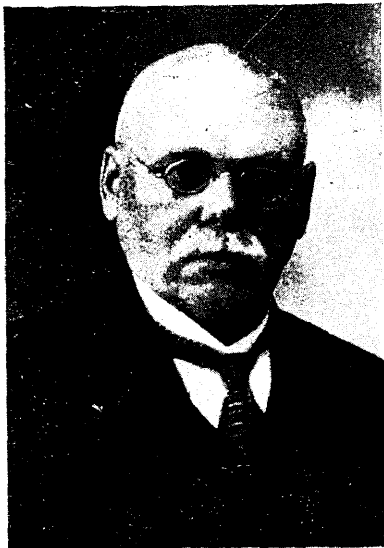

COQUETTERIE

ERNA PUUSEMP

W. G. Aleksejeff

Esteetika või logistika?

Prof. dr. W. G. ALEKSEJEFF

Enne maailmasõda kindlat pinda leidnud mehaanilis-materialistlik kultuur on meid oma vägevusega ja hiilgusega pimestanud seevõrt, et oleme üsna unustanud vana-kreeka piiritud vaimusügavuste varad. Valmistas ju tema tee ristiusu-kultuuri selle olulisemale elemendile — vabale estetismile, mis värskendas Vana-Testamendi kirjatarkade kõlblusseaduste varemate, kuivade, surnud vormide käsitust. Uue-Testamendi õpetaja tõrjus kategooriliselt tagasi kogu selle Vana-Testamendi kuivanud, surnud logistika, tähenärimise ja kõlblusseaduste sundusliku järgimise. Oma tähendussõnade võluvate, elavate kujudega ta arendas oma jüngerite maitset, nende igatsust kõige ilusa ja hea järele. Igauks ta kuulajaist võis seega, vastavalt oma individuaalsetele omadustele, vabalt, ilma pealesunnitult tõendusteta võraste loogiliste tõendite ja motiivide abil, iseseisvalt tunnetada kõlblaid harjumusi ja kalduvusi. Nimelt selles mõttes saavad meile käsitatavaiks Jeesuse Kristuse sõnad (Joann. 1, 17): „Kuigi seadus on antud Moosese läbi, sai jumalaarm ja tõde meile osaks Jeesuse Kristuse läbi.“

Kuigi läbielatud maailmasõja katastroof näitas meile, et ei ole püsiv see mehaanilis-materialistlik kultuur, ei saa inimeskond lakata kummardamast 19. sajandi väärjumalaid, kes võimaldasid meile küll piirilt ainult mõnu ja elumugavusi, kuid, asjale sügavamalt vaadates, ära hävitasid nii üksikute inimeste kui terve rahvaste kõlbluse alused.

Rooma dogmatismist ja absolutismist läbikäinud Lääne-Euroopa kristianism kaotas oma estetismi ja teatavas mõttes pöördus tagasi Vana-Testamendi kirjatarkade surnud logistika ja doktrinarismi juure. Lutheri suurte reformide tõttu lääne kristianism vabanes vaid osaliselt Rooma dogmatismist ja absolutismist, kuid langes äärmisse ratsionalismi, mille aluse moodustas sama logistika. Kuid Lutheri enda poolt kirikule appi kutsutud kool pani, kuigi alles kolmesaja aasta pärast, tänu Goethe, Schilleri ja Herbarti teostele Lääne-Euroopa kultuuris uuesti maksma vaba estetismi.

Kogu inimeskonna õnnetuseks terve see kombinatoorne esteetiline vool, mis nii kindlasti oli juurdunud saksa rahvakoolis, ei tunginud peaaegu sugugi kõrgemasse teaduslikesse sfääresse, mis enamuses truuks jäid mehaanilis-materialistlikule väärjumalale. Sellepärast

ta ei saanud püsida ka saksa rahvakoolides. Pärast 1870./71. a. algas saksa rahvakooli kavakindel allaheitmine üldisele teaduslikule, s. o. mehaanilis-materialistlikule voolule. Moodi läks eksperimentaalne pedagoogika.

Ainult Jeenas jäi ülikooli pedagoogika instituudi juure alale eeskujulik rahvakool endiseil, kuid siiski pisut uuendatud aluseil. Selle eeskuju järele professor Findlay asutas kooli Manchesteris. Viimase aja suurpedagoogil Wilhelm Reinil, kes 1929. aastal (19. veebr.) suri 82-aastasena, õnnestus Jeenas seda tõelise ristiusu-kultuuri kollet alal hoida.

Võib öelda, et Rein langes Saksamaal asetleidnud ja veel praegugi kestvas ägedas lahingus, kaitstes kangelaslikult ristiusu algeid rahvakoolis.

See terav võitlus lõppes Saksamaal 1928. a. riigipäeva laialisaatmisega ja puhkeb peagi uuesti.

Auguste Comte'i *Positiivse filosoofia* ja Quetelet' *Sotsiaalse füüsika* jäme-füüsiline ühiskondlikkude nähete tunnetus olid ümbritsetud kogu haritud seltskonna kõrge, määrimatu aupaistega. Nii arenes Moskvas minu enda silma all äge võitlus nende lääne surnud logistika väärteaduslikkude viljade vastu. Algas see võitlus täppisteaduste areenil, kuid tema juur, nagu mulle see praegu näib, on kahe kultuuri vahelises sügavas kuristikus: ühel pool ristiusu kultuur oma vaba estetismi ja vaimse sügavusega, ja teiselpool surnud logistikale ja doktrinarismile rajatud ladina kultuur oma hukutava ilukõnega.

Võitluse alustas minu õpetaja professor V. J. Zinger 1874. a.: oma hiilgavas aktusekõnes Moskva ülikooli aastaaktusel ta tõestas ümberlükkamatult Auguste Comte'i ja tema järelkäija J. S. Milli (*Historie of Civilization in England*) võlskuse ja vale kogu täppisteaduste vassingu pseudo-filosoofilises õpetuses. See kõne, nagu ütleb filosoofia professor L. M. Lopatin, kutsus esile vapustava mõju — kui palju tema üle vaieldi ja kui tuliselt süüdistati tema autorit tema käre arvustuse pärast. Sama aasta lõpul Vladimir Solovjev kaitses oma positivismi filosoofilisele arvustusele pühendatud väitekirja.

Minu teise õpetaja mitte vähem julge väljaaste uue sajandi alul „suurte arvude seaduse“ kitsas-materialistliku seletuse vastu Quetelet' poolt kutsus Peterburi akadeemia ringkondades esile täieliku tormi. Eriti suurenes akadeemikute ärevus, kui Nekrassov esines kavandiga, keskkooli kursuses läbi viia tõenäosuse teooria.

Tartu professor Alexander v. Oettingen võttis oma kuulsas teoses *Moralstatistik* (832 CI II lhk., Erlangen, 1882) kuritarvituse „suurte arvude seaduse“ suhtes samuti halastamatu arvustuse alla.

Mitte nii teravasti kui Zinger ja Nekrassov, kuid visalt ja järjekindlalt võitles minu kolmas õpetaja, aritmooloog N. W. Bugajew füüsika monotoonsete, alati seaduspärase vägivaldse ühenduse vastu sotsiaalse nähtega.

Üks nende võitlejate õpilastest, P. Florensky, läbi võttes täppisteaduste ja filoloogia kursust, lõpetas samuti Moskva vaimuliku akadeemia kursuse, kus ta oli professoriks. 1914. a. ta andis välja kapitaalsete teoste „Столпъ и утверждение истины“ (812 lhk.), mis on vaid sissejuhatuse laialiselt kavatsatud teosele „Философия прерывности“. 1929. aastal ilmus Florensky teos Berliinis kahes väljaandes — väljaandja vene juut J. S. Weizmann, mis on auks ja kuulsuseks väljaandja kõrgele kultuurilisele erkusele. See teos peaks tee leidma iga pedagoogi ja koguni iga haritud inimese juure.

Eelmised read joonistavad kurva pildi sellest, millise raskusega, millise visa võitlusega tõde peab enesele teed rajama jumalamaailma. Kuna see kõik 200 aasta eest — vene hariduse koidikul — oli nii arusaadav, nii selge!

Sergiusz Kulakowski

Professor Tadeusz Zielinski

Eesti õpetlaste ja kirjandusliikkudes ringides on elavalt meeles professor Tadeusz Zielinski külaskäik Tartu. Aulik õpetlane sai 1929. a. sügisel 70-aastaseks, kuna järgmise aasta kevadel Varssavis pidulikult pühitseti ta teadusliku tegevuse viiekümne aasta juubelit. Paljude euroopa ülikoolide audoktor, vene klassilise filoloogia doktor, mitmete teaduste akadeemiate liige, professor Zielinski on selle kultuuriilma venduse tõeline esindaja, mida asjata pole nimetatud „Universitas'eks“. Professor Zielinski teaduslikkude tööde arv mitmes, peamiselt vene ja poola keeles, ulatub kaheksasajani.

Suurema osa oma elust professor Zielinski pühendas Peterburi ülikoolile, kus ta alates 1884. aastast oli dotsendiks, 1887. aastast aga professoriks. 1922. aastal professor Zielinski asus Varssavi ülikooli juure. Tema õpilasi on palju mitte ainult Venemaal, vaid ka Ameerikas ja Lääne-Euroopas. Samuti leidub neid läti ja eesti ülikoolis (viimases dr. Haliste).

Professor Zielinski esines oma loengutel alati täiskilutud auditooriumi ees. Mitmesuguste teaduskondade üliõpilased kogunesid tema loengutele ja viisid sealt lahkudes oma hinges kaasa tuld, mis leekis selle tähelepanuvääriva lektori südames, kes avastas sügavad sideimed vanaaja ja meie ajastiku vahel. Neid sidemeid professor Zielinski leidis samuti paljudes keeltes ja raamatutes, ja tema sule all antiik-aeg elunes uuesti, sai meile lähiseks, käsitatavaks. Mõistagi etendas suurt osa tema teoste väline külg. Ja olgem siirad: professor Zielinski annab meile elava näite sellest, kuidas inimese hinges üks and loomingu peab alistuma teisele. Poet Zielinski alistus õpetlasele Zielinskile. Kuid poeedi and ometi kõikjal elab kaasa õpetlasele. Seda tõendab suur hulk tõlkeid vene keelde, suurepäraseid Ovidiuse laulud, näit. Sophoklese pidulik kõne (kelle draamade kogutõlge ilmus Zielinski sulest, samuti Zielinski kadunud sõbra, poeedi ja teadlase Innocentius Annenski Euripidesi draamade tõlke ümbertöötus), — need kõik ei ole vaid filoloogi, vaid on samuti poeedi tööd.

Professor Zielinski eritise kuulsuse saladus seisab samuti ta tavatult tervikilises ja sügavas ilmavaates. Maailmas on palju teadlasi, kes ei küündi väljaspoole teatud ideederangi ja — ütleksin — piiratud alal oma tööst saavutavad ülisuuri tulemusi. Professor Zielinski aga, tema hingele omase tulega, oskas minna inimeste juure uue sõnaga — ja elava sõnaga. See — on vaid väheste osa.

Iga inimene püüab oma elu lõpul teha kokkuvõtte sellest, mis ta on kunagi korda saatnud. Niisuguse ülesande asetase endale 15 aasta eest samuti prof. Zielinski ja juba loomuldasa kavatses teostada sügava mõtte: anda ülevaade antiikilma usundlikust ilmavaatest ühenduses varase ristiusu ilmavaatega. Materjal osutus tarvilikuks jaotada kuude köitesse: „Vana-Greeka usund“, „Hellenismi usund“, „Hellenism ja judaism“, „Keiserliku Rooma usundid“, „Varane ristiusk“. Esimesed anded on juba

kirjutatud ja välja antud. 1918. a. ilmus esimene osa vene (siis poola, prantsuse ja inglise) keeles, 1922. vene (sellejärele poola), kolmas osa 1927. a. poola keeles. Mis puutub ülejäänuisse, siis loodame, et helleeni „Moira“, tavaliselt väga karm nii inimestele kui jumalatele, lubab aulikul autoril elada veel kaua aastaid, lõpetada see töö ja teostada samuti teisedki üritused. Muide, võrreldes selle ülisuure tööga teisi (näit. läinud aastal väljaantud „Muinasloolist antiikaega“), neid võib pidada vähemtähtsaks.

Milles seisab siis prof. Zielinski kontseptsioonide olulisus?

Ta jälgib helleenide usundliku ilmavaate tekkimist, siis hellenistlikku mõtte oma — enne ristiusku, kusjuures eraldab juudiusu õpetuse ristiusust, pidades hellenismi tõeliseks Vanaks Testamendiks, võrreldes Uue Testamendiga.

Helleenil jumalus elab looduses ja on inimese sõber. Jumal väljendub ilus: poeedid, kunstnikud, muusikud — need on jumaliku olemuse nähete tüübid. Kodukolle, riik, rahvuslikkus on ühte sulatud ainuma jumaluse tunnudega maailmas, mis järeldeb inimessoo üksainsuse tunnustuse, erinevalt juudi fetišismist ja rahvuslusest. Jumal väljendub samuti heas, millele inimene läheneb palves ja harduses, milliseist viimaseist tuletub enesetäienduse ja heroilise alge idee elus. Lõpuks jumal väljendub tões, millest ennustajad, õpetlased ja filosoofid püüavad leida jumalikkuse olemust. Judaism ei suutnud kristianismile anda mõistet jumala ilmnemisest ilus — heas — tões, vaid see mõiste siirdus ristiusku hellenismi ajastiku kaudu Hellasest.

Kristuse õpetus oli protest Vana Testamendi doktriinaarsusele; tema avastas armastuse jumala; sest tähtis ja esimene, mis selles õpetuses inimeskonnale avanes uut, oli väljendatud kõlblas nõudmises, et inimene teist inimest armastaks samuti nagu isennast.

Ühendades helleeni maailma ida omaga, Aleksander Suur avastas sellega laialise rahvusvahelise ühenduse võimalused. Moodustus neli, Hellast sõõrina ümbritsevat hellenistlikku riiki: Makedoonia, Pergamo, Süüria, Egiptus. Sellel pinnal tärkas kogu inimeskonnale ühise usundi idee.

Sellejuures niisugune ühinemine oli kasulik samuti Hellasele, kes taas omakord avaldas esmajärgulist kultuurimõju neile uutele riikidele. Nii, Eleusise Demeteri-Maa-Ema — kultus oli levinud Väike-Aasiasse ja liitus seal Aasia Cybele — jumalate-ema — kultusega, Egiptuses aga Isise — jumalaema — kultusega. Edasi — helleeni Adonise kuju, Väike-Aasia Addis, Egiptuse — Osiris liitused ühiseks kannatava jumala kujuks. Süüria Astarte ja Adonise kultused mõjustasid helleeni Aphrodite kultust. Sellega tungisid ida mõjul hellenistlikku ilmavaatesse uued mõisted. Üks neist oli usundi valituse mõiste teiste kultuuriväärtuste üle. Saladuste mõiste löi mõiste hinge päästmisest, usundi jumalannast-emast

Tõepoolest, L. F. Magnitzki teoses (Moskva 1703. a.), mille materjal on ammutatud mitmes keeles kirjutatud teoseist, nagu sellest kõneldakse eessõnas, leiame sissejuhatuses filosoofilisi arutlusi eetikast, riigi-, era- ja ühiskonnaõigusest. Siis selle teose kahe osa nimetused lahendavad korraga küsimuse, mille pärast 19. sajandi „hiiglaste“ vahel käis mainitud visa võitlus. Esimene osa kannab tiitlit „Арифметика-Политика, или гражданская теина „Арифметика-Логистика — къ движению небесных круговъ приложимая“.

Niisiis eraldatakse valjult surnud looduse uurimise meetoditest täpsad meetodid, mis on kõlvulised ühiskondlikkude nähete uurimiseks — need on Magnitzkii

kombinatoorsed võtted ja „ennustamise“ (s. o. tõenäosuste) seadused.

Nüüd on täiesti arusaadav ja selge, kui palju kurja töid inimeskonnale Auguste Comte'i *Positiivne Filosoofia* ja Quetelet' *Sotsiaalne füüsika*, tungides kooliõpetuse kõikidesse teadustesse.

Niisuguse kuiva ja tapva logistikaga äravaevatud hinge pidi muidugi igasugusteks röömustavateks elamusteks pidama kadunuks, — kadunuks seks, et vaimustuda kõlblast eneseohverdusest ligemise kasuks, mis ehitab üles ja kaitseb kõiki elulendeid materia hävitavate jõudude eest.

V. G. Aleksejeff

Dr. jur. LOUIS VILLECOURT (†)
Oli prantsuse k. lektoriks

Prof. dr. A. STENDER-PETERSEN
Slaavi fil. Läheb tagasi Daani

Prof. dr. med. ALEKSANDER PALDROCK
Pühitses 35 a. tead. töö juubelit ja 60 a. sünnipäeva

Prof. dr. EINO AKSELI KUUSI
Lahkub Tartust

Professor Tadeusz Zielinski

ja jumalast-pojast, hauataguse maailma (põrgu, puhastustuli, paradiis) kolmekordse mõiste ja usu jumaluse kehastusse.

Nii valmistus ette ristiusu ilmavaade, uus ajastik üld-euroopa kultuuris.

Hoopis vastupidine oli judaismi ilmavaade. Karmi ja halastamatu Jehoova mõistes ei olnud head. Tõde on jumalik, teda jutlustavad prohvetid, sageli ta ei teostunud, muutus valeks (Jeremias, Eseekeel). Judaism tõukas ilu ära, keelates teda austada looduses või kujutada kunstiteoseis. Nii lõi judaism kurja ja hirmsa jumaluse usundi.

Võrreldes helleeni universalismiga, judaism on materialistlik ja rahvuslik kuni eäatoloogiliste usunditeni. Helleenide eetika on vastupidine juudiusu pimedale alistumisele jumalale, helleeni jumal-inimene (Apollo, He-

raklides) oli jumala poeg, samal ajal kui juutide Messias peab olema Taaveti soo esindaja.

Tähendab, kui teoreetiliselt kristianismis domineeris judaism, siis tegelikult triumfeeris hellenism, ja eelistanati päiksepaistel Helikoni kõuepilvedesse kadunud Horebile.

Sellistele tulemustele on meid viinud prof. Zielinski ilmavaate alused ta teose kolmes esimeses köites.

Meie romantikast näivalt nii kauges ajastikus niisugune ilmavaade lohutab ja julgustab. Kes teab aga, kas ei seisa juba meiegi uue ajastiku lävel? Kes teab, kas ei ole õigus prof. Zielinskil, kes küllaltki sageli on kinnitanud, et pärast maailma uuestisündi (niinimetatud uue Euroopa ajaloo lävel) ja germaani renässanssi peab saabuma slaavi renässanss. Tahaksin tarvitada prof. Zielinski kohta sõnu, mis ta kaksikümmend aastat tagasi ütles oma sõbrast Innocentius Annenskist: „Kui oodatav uus renässanss saabub, siis ta nimi, nagu mõne pühaku oma, särab uues hiilguses“.

H. B. Rahamägi

Tartu Ülikooli Koguduse Eesti Pihtkond 1921—1931

Ülikooli kogudusel on teineteise järel mitu suuremat tähtpäeva olnud.

2. dets. m. a. sai kogudus 75-aastaseks. Ülikooli kogudus kasvas välja tolekordsetest akadeemilistest jumalateenistustest. 1855. a. rajati iseseisev kogudus.

Ülikooli kirik sai aga möödunud aastal 70-aastaseks. Ta pühitseti 12. veebr. 1860. a.

Seaduste Kogus XI a. I j. § 565 on väljendatud koguduse kui ka kiriku olemasolu õiguslikult nii: „Ülikoolil on oma evangeeliumi usu kirik kogudusega, mis koosneb peaasjalikult ülikooli liikmetest.“

Kuni Eesti ajani oli kogudus saksakeelne. Eesti ülikooliga tekkis kõigepealt ülikooli kiriku edaspidise kasutamise küsimus. Olevat hääli kuulda olnud, mis soovitanud kiriku hoonet kasutada mõneks instituudiks. Kuid arvan, et seda mõtet ei ole iialgi tõsiselt võetud. Ja ei võinudki niisugusena võtta. Küll tekkis kohe alul juba tõsine tahe kasutada Ülikooli kirikut ka evangeelsete eesti ülikooli liikmetele usulisteks otstarveteks. Selles mõttes hakati korraldama usuteaduskonna poolt kõigepealt akadeemilisi eestikeelseid jumalateenistusi.

Esimene niisugune jumalateenistus oli 6. veebr. 1921. a. Üldse oli neid tol semestril 17. Akadeemiliste jumalateenistuste korraldamine tehti Usuteaduskonna poolt allakirjutatule ülesandeks.

Vahepeal aga oli tarvidus ülikooli liikmete ringe kuskile kogudusse astuda, ametitalitusi lasta toimetada, konfirmeerida lapsi. Loomulik, et liituda tuli Ülikooli kogudusega. Ülikooli senine saksakeelne kogudus tuli nõnda ümber korraldada, et igast rahvusest liikmete usulised huvid võisid rahuldatud saada. See sündis sel teel, et koguduse konstruktsioon autonoomsetele pihtkondadele rajati. Vastavalt sellele seati kokku ülikooli koguduse põhikiri, kiideti heaks ülikooli valitsuse, haridusministri ja konsistooriumi poolt — ning oligi antud vastavalt uutele oludele ja muutunud seisukorra nõuetele kogudusele uus juriidiline struktuur. Tollekordne rektor, prof. dr. med. H. Koppel aitas siin palju nõuga ja oma seisukoha tähtsusega kaasa.

Eesti pihtkond korraldas ennast esmakordselt 8. mail 1921. a. Seda päeva loetakse eesti pihtkonna asutamispäevaks. Sellega on seotud koguduse elus kolmas tähtpäev: Eesti pihtkond sai tänavu 10-aastaseks.

Eesti pihtkonna kindlustamiseks on palju kaasa aidanud prof. dr. P. Põld, kes juba 1921. a. sai koguduse nõukogu ja pihtkonna komitee esimeheks ja kandis neid kohustusi surmani, 1. sept. 1930. Praegu on nõukogu esimeheks prof. J. Uluots, eesti pihtkonna komitee esimeheks aga dir. W. Tubin. Nii nõukogu kui ka pihtkonna komitee koosneb 12 liikmest; nõukogu liikmetest on pooled eesti, pooled saksa pihtkonnast. Eesti pihtkond on ametlik pihtkond, samuti nagu selle pihtkonna õpetaja, kes peab olema usuteaduskonna-liige. 1922. a. 29. okt. tutvustas piiskop Kukk allakirjutatu Ülikooli koguduse ja eesti pihtkonna ametlikuks õpetajaks. Praegu töötab kogudus põhikirja alusel, mis registreeritud siseministeeriumis 3. juulil 1926. a. nr. 21 all.

Eesti pihtkonna juures asub pihtkonna lauluselts *Cantate Domino* (as. 1927. a.), mis õieti võrsus H. Valk'i juhatusel 1924. a. alates teotsenud segakoorist. Peale selle on „C. D.“ lastekoor, praegu saajapäine. Lauluseltsi segakoori juhatab pihtkonna organist, helikunstnik A. Karafin, lastekoori — stud. theol. Hugo Pärn. Samuti asub pihtkonna juures Hoolekande

Prof. dr. theol. H. B. RAHAMÄGI

Ring — toetuse andmiseks häda puhul pihtkonna liikmetele.

Pihtkond korraldab harilikke jumalateenistusi pühapäeviti, kuid ka pidulikke iseäralikeil juhtudel, samuti lastejumalateenistusi, perekonnaõhtuid, vespereid, liturgilisi jumalateenistusi jne. Ka on algus tehtud „lahatise kirikuga“, andes võimalust inimestele vaiksesse kiriku tulla ka argipäivil.

Pihtkond on energiliselt aidanud muretseda uut orelit (pühitseti 1926. a.), mis maksma läks 1½ miljonit senti ja millel on 3 mak., 52 reg. ja 3041 vilet. Ka on muretsedud hõbedast ametitalituste riistad ja muud inventari. Paljud kog. liikmed on helde käega annetusi kokku kannud.

Esimese 1921. aasta lõpuks, kui pihtkond asutati, oli pihtkonda astunud 56 m. ja 76 n., kokku 132 liiget. 1925. a. oli juba liikmete arv: 240 + 276 = 516 ja 1930. a. 31. detsembriks: 348 m. + 454 n. = 802. Üldse on pihtkonnas sündinud 10 aasta jooksul (pihtkonna liikmete lapsi) 54 p. + 58 t. = 112 last; surma läbi on lahkunud: 24 m. + 15 n. = 39. Sündinute arv on kaugelt surnute arvu ületanud. Surnute hulgas on kauaaegne esimees — prof. P. Põld ning laekahoidja C. H. Niggol.

Oma kümnendat aastapäeva pühitses pihtkond 10. mail 1931. a., mil puhul kõneles piiskop J. Kukk, kellele kogudus otsekohe allub. Sel puhul muretseti pihtkonna poolt hõbedast kunstipärane armulaua

ÜLIKOOLI KIRIK

kann, külaliste raamat, prof. P. Põllu pilt. Peale selle pandi alus kapitalile, mille protsendid lähevad toetuseks puudustkannatavatele pihtkonna liikmetele. Keegi pihtkonna asutajatest oli esimese kivi annetanud. Teisi tuli juure.

Kes tartlastest ei peaks tundma sõbralikku, väikest, kuid vaikset ülikooli kirikut! Pihtkond on oma jumalateenistusel nii palju külalisi näinud ja rõõmustub sellest. Sageli antakse jumalateenistused edasi raadio teel.

H. B. Rahamägi

ÜLIKOOLI KOGUDUSE NÕUKOGU

AUGUSTE GAUVAIN (†)

Prantsuse vanim ja tuntuim poliitiline ajakirjanik, suri 17. aprillil peale mõnekuise põdemise. Sündinud 1861, oli tema lühikest aega advokaat, siis *Journal des Débats* toimetuse liige, diplomaat, kuni ta 1908. a. astus uuesti ja lõplikult *Journal des Débats* toimetuse välispoliitika osakonna juhatajaks; 1922. aastast saadik prantsuse kõlblus- ja poliitiliste teaduste akadeemia liige. Surmateade jõudis akadeemiasse just selle istangu ajal. Kohe võttis sõna juhataja Alexandre Millerand ja tuletas meelde, kuidas iga päev, 22 aasta kestel, oodati Gauvaini artiklit, mis oli alati iseseisev, asjatundlik ja kaugelenägev. Gauvaini arvamistega võis olla mitte päri, tema aususes aga ei kahelnud keegi. Mõne aasta eest anti välja tema artiklite kogu, mis moodustab mitu tuhat lehekülge ja mis osundatakse tihti kui dokumente. Millerand tuletas ka meelde, et tema on vabariigi presidendina, see on 3½ aastat, iga nädal kord vastu võtnud Gauvaini ja teda konsulteerinud välispoliitika küsimustes.

Auguste Gauvain oli kümme aastat Euroopa Donau komisjoni sekretär, tundis eriti hästi endise Austria-Ungari slaavi rahvaste soove ja kaitses neid kogu oma mõjuga. Ka oli tema tuntud Vene sõber. Kui aga 1918. aasta maikuu saabusid Pariisi Eesti Maanõukogu ja ajutise valitsuse esindajad Pusta ja Virgo, otsis Gauvain nad üles kolmandal päeval ja oli esimene nimekas prantsuse ajakirjanik, kes tervitas nende tulekut. Ta ei salanud, et temal kui prantslasel ja Vene sõbral on raske leppida mõttega, et Vene riigi küljest langevad ära selle tervemad ja kultuurilisemad osad. Kuid ta lisis juure: „Meil on siin tegemist ühe aruka ja vaba rahva tahteavaldusega ja peame seda respektseerima“. Gauvain jäi Eesti ja teiste balti riikide sõbraks oma surmani ja väljendas seda sõprust oma kirjutistes ja kõnedes. Ta oli Prantsuse-Eesti komitee juhatusel liige ja Eesti vabadusristi kavaler.

Journal des Débats, mis asutati 143 aasta eest, on intelligentsi ja diplomaatide leht, parempoolse suunaga, kes suhtus Rahvasteliitu ja Briandi euroopa poliitikkasse väga ettevaatlikult ehk eitavalt. Gauvain läks Genfi ja temast sai soojem Rahvasteliidu pooldaja, kes ei puudunud üheltki koosolekult: ta tahtis kuulda ja näha, millises õhkkonnas ja kuidas kandsid ette riikide delegaadid oma deklaratsioone. Tema Genfi artiklid olid lühikesed, selged ja tabasid alati õieti meeleolu. „Saksa-Austria“ ja „Saksa-Turaani“ hädaohtu hakkas Gauvain kuulutama 1908. aastast ja Briandi kaemuslikku ja impulsiivset välispoliitikat kohtles ta teatud

tagasihoiuga. Vaba igasugusest erakondlikust kaalutlusest ja rippumatu oma arvamistes, toetas aga Gauvain tihti mõjukalt prantsuse välisministri aktsiooni ja tekitab tema surm parempoolses „arvamuse pressis“ raskelt-täidetava tühja koha.

Eestil on põhjust leinata Auguste Gauvaini kui head ja otsekohest sõpra.

C. R. P.

SOOME-UGRI KEELTE JA KULTUURI ÕPPETOOL

Prantsuse senat on ratifitseerinud soome-ugri keelte ja kultuuri õppetooli krediidi. Ettepaneku algatajaid oli prof. Paul Boyer j. t. Õppetool asutatakse Pariisi idakeelte instituudi juure, professoriks kutsutakse M. Sauvageot, kes tunneb ungari ja osalt soome keelt. Loodetakse, et Eesti ja Soome valitsused aitavad kaasa eesti ja soome keelte lektoraatide asutamisele õppetooli juures.

C. R. P.

Prof. dr. theol. ED. TENNMANN
Kaitses edukalt oma väitekirja „G. Teichmüllers Philosophie des Christentums“

Rasmus Kangro-Pool

Eesti Noorte Punase Risti nahatööd

Huvi kauni käsitöö vastu on viimasel ajal väga elav olnud. Me näeme seda hooguvõtvast naiste käsitööst väljaõmbluste alal, käsitöö tundide arendamisest koolides, vaipade valmistamise armastusest, mitmesuguste nukkude kultiveerimises, keraamikast jne. Erilise innuga on meil harrastatud ka kunstimaitselist karpide valmistamist, üldse papptööd, ja nahatööd mappide, kirjataskute, albumite jne. kujul. Kunstimaitselise ja praktilisus on siin käsikäes, ja see kokku võimaldab sellele turu.

Hiljuti oli mul juhus käia *Eesti Noorte Punase Risti* nahatöökodades ja lähemalt tutvuda nende töötamisega ja produktioonis. See kaunis ja otstarvet taotlev ala väärrib rohkem tähelepanu, ja sellepärast olgu sellele pühendatud need read.

Nahatööd, mapid, albumid, kallid köited, rahataskud, naiste käsitaskud on viimaseil aastail eriliselt arenenud kunstilise maitse ja originaalsuse suunas. Seltskond ei taha mitte, et need esemed täidaks ainult oma ülesannet hästi, vaid peale selle nõutakse nende esemete ilulise külje head kunstipärasust.

Nahk on otse üllatavaks materjaliks, mille pehmus ja soliidsus võimaldavad imesid, kui arenenud maitse ja käed neid imesid mõistavad kujundada. Seda nahka väärtust tundsid meie eelkäijad juba õige vanal ajal, ja nii pole meie moodne nahatöö mitte meie aegade uueks alaks, vaid arenenuks järelsammuks selle ajaloolisele arengule.

Olgu siin mainitud, et juba üsna hallis minevikus mõisteti nahatöö väga mitmesuguseid tehnikaid. Mitu tuhat aastat tagasi hiinlased harrastasid innukalt seda ala, ja samuti olid egiptlased nahatööde head meistrid. Hiljemast nahatööst annavad elavat ja väärtuslikku tunnetust keskaegsed raamatuköited, mida tehti kloostrites ja mis kunstikäsitöö esemetena on kõrgeväärtuslikud. 12. s. eriliselt hoogne käsitöö arenemine tõi sellele uut hoogu ja ülesannete peensust juurde. Samuti ristisõjad andsid õhtumaile palju uut juurde sellest värskest, mida ristisõitjad omandasid hommikupoolseilt rahvalt.

Renässansi päevil näeme, kuidas kunstiline nahatöö voolimise kujul kõrgereljeefina eeskujud võtab peenest kunstilisest metallitööst.

Hiljem aga näeme kõige muu languse kõrval ka nahatöö langust, mis oli tingitud sõdade läbi arenenud vaesusest.

Uus elevus, hoog ja armastus nahatöö vastu tõusis jälle läinud sajandi viimasel poolel, kus Hamburgi raamatuköitja *Georg Hulbe* elevat huvi taotleb vana nahatöö arendamisele. Me näeme, et see huvi leiab vastukaja ka publikus, ja Hulbe võib anduda kogu oma tööjõuga nahatööde tehnikale. Renässansiline nahalõige ja voolimine leiavad erilist pooldamist. Kuid peagi Inglismaal elustunud kunstikäsitöö uus mõte tõi selles töös lõpu vanade vormide järeleaimamisele, ja nahatöö nüüd oma rikkalike võimalustega sammub käsikäes uueaegse kunstimaitsesega.

Nahatöö on saanud nüüd huviküllasemaks kunstiliseks käsitöökaks, ja uued tehnilised võimalused koos moodsa vormide ja värvide kujundusvõimega teevad selle produktiooni väga ihatavaks.

Meil Eestis ei ole see ala moodsal kujul kuigi vana. Tuntud raamatuköitja *E. D. Taska*, kes oma käsitöö kõrval sai ka küllaldaselt vajalise kunstilise hariduse, on meie juures selle ala esimesi arendajaid. Tema juhatusel seda tööd *Tallinna riigikunsttööstuskoolis* ja andis paljudele oskuse ja armastuse selle töö vastu ka oma eritöökogas. Nüüd teevad nahatööd mitmed töökodad ja nende hulgas ka *Eesti Noorte Punase Risti nahatöökoda*.

Keegi, nagu nägime, ei ole sellega algatanud siin mõnd uut ideed, vaid ajalugu on selle meile toonud ja meie usinad käsitööarmastajad arendavad seda nüüd edasi ning pakuvad ostjaskonnale igauks oma paremat.

Eesti Punase Risti noorte osakond algas seda tööd väikesel kujul juba 1923. a., mil ameeriklaste poolt soovitati noortele asutada käsitöökodasid ja milleks anti meile ka vastav ühekordne toetussumma.

Hiljem korraldati lühiajalised kursused ümber, ja nüüd noored õppijad selles töökogas omandavad oskuse kolmeaastase õppimise järele. Praegu töökogas töötab üldse 21 inimest, nende hulgas ka õppijad. Kool uuel kujul töötab 1927. a. saadik. Töökoda võimaldab tööd *P. Risti* lastekodude lastele ellu astumiseks.

Kui vaatleme lähemalt moodsat nahatööd, siis näeme seal mitmesuguseid tehnikaid.

Kõige kallim, mõjult suursugusem ja töölt kõige lähemal puhtkunstilisele loomingle seisab kahtlemata n. n. naha voolimise tehnika. Selle tehnikaga valmistatakse peamiselt kallihinnalised albumid, mapid ja muud esemed, mis peavad imponeerima soliidide nahareljeefidega. Siin on võimalik tarvitada vabalt kõiksuguseid ornamentide kombinatsioone ja saab käsitleda ka igasugust dekoratiivset figuraalkompositsiooni.

Meil peamiselt tarvitatakse seda tööd kingitusteks, juubeliteks, aadressideks ja kõikjal, kus esinemine taotleb pidulikust, või kus jõukus tahab käsikäes sammuda luksusliku maitsega.

Teine tehnika — tasane lõige, võimaldab pindade värvimängu teravalt eraldatud kontuuridega. Siin on ornamendiks peamiselt geomeetiline figuur, ja juba selle loomuga on ta tunduvas sidemes moodsa kunstimaitsesega. See tehnika oli juba väga vanasti heas kuulsuses ja võib ka nüüd palju südameid. Ta jätab pinnad enam-vähem siledaks, ja nii on see otstarbekohane paberossi-toosidel, rahataskutel, mitmesugustel mappidel jne. Vahelduvaid värvitoone võib siin võtta mitmesuguseis eretuse ühele ja samale mustrile. Selle tehnikaga töid on võimalik odavamini valmistada ja sellepärast on just need kõige rohkem leidnud teed rahva hulka.

Kolmanda tehnikana koolis on tarvitusel naha pressimine. Kliše abil pressitakse nahasse missugune tahes pilt ja koloreeritakse siis vastavate nõuete kohaselt. Eriti turismiesemed vajavad seda tehnikat, sest nahasse võib jäädvustada kliše abil igasuguseid vaatamisväärseid kohti.

Väärtuslikuks uudeks tehnikaks osutub naha pinna marmoreerimine, mille abil naha pinda võib värvida mitmesuguste värvitoonidega tasastes üleminekutes.

E. Punase Risti noorte osakonna nahatöö osakonna produktioon on lühikese aja kestes arenenud tähelepanuväärivalt mitte üksnes moodsa kunstimaitselise kujunemise seisukohalt, vaid ka oskuslikus teostamises. Hea kunstilise ülesande kõrval kunstikäsitöö nõuab äärmist täpsust, joonte ja toonide puhtust. Osakonna tööd ongi juba mitmel näitusel sellelt seisukohalt hindamist leidnud ja auhindu saanud. Aga sellega veel kaugeltki ei rahulduta, sest me teame, et meisterlikkus kasvab püsivas töös ja võistlevas töös. Seegi töökoda on paratamatus võistleluses, ja vajaline progress on endastmõistetav.

Meie elu teeb praegu suuri samme maitsete ja nõuete kujunemises. Noored *Punases Ristis* oma nahatöoga aitavad sümpaatlikult rahuldada neid soove, mis meie eneste elamute kaunimaks ehtimiseks ja mugavuseks ning otstarbekohasuseks vajame.

Rasmus Kangro-Pool

KARL LAAGUS

KURDID JA NENDE ELAMU

Karl Laagus

Rahvas Ararati jalal

PIIBLILOOLINE Ararati mägi, mille alatise jää ja lumekrooniga kaetud latv õhu nägematuise kõrgustesse sööstub ja mida ümbritsevad udu ning legend Noa laevast, oli enne maailmasõda nagu tohutusuureks kupitsaks Pärsia, Türgi ja Vene piiride nurgal. Nüüd on Vene bolševism pidanud teatava osa omast Taga-Kaukasusest ühes meilgi rahvalaulu kaudu „kuulsaks“ saanud Kars'i kindlusega Türgi poolkuule tagasi andma.

Nagu poolakad enne maailmasõda, nii olid ka kurdi rahvas ja Kurdistan kolme riigi vahel — Vene, Pärsia ja Türgi — jaotatud ja lõhestatud. Nendest püüdis igaüks midugi oma retsepti järele kurde valitseda ja neile „kultuuri“ pakkuda.

Kurdistani ehk maa-ala suurust, kus kurdid elavad, arvatakse 150.000 klm. peale. See algab Armeenia kõrgustiku lõunapoolsest kallakust ja ulatub lõunasse kuni Eufrati ja Tigriise jõgedeni.

Kurdid on tüübiline mägirahvas, kes oma vabadust, eriti nomaadidele omast liikumise vabadust kohast kohta ja mäest mäele kõrgelt hindab ja seda ühegi kirjutatud seaduse või püstitatud riigi piirimärgiga kitsendada ei lase.

Ajalooliselt loetakse kurde Kurdistani põliseiks elanikeks. Nii kreeka ajaloolased, Xenofontos j. t. nimetavad oma kirjeldistes Kurdistani toleaeegseid elanikke *kardus'*ideks, *kordie'*deks ja *gordia'*nideks. Kurdi esivanemateks peetakse sõjakat mägirahvast, nimega *Gutu*, kes esineb juba vanades kiilkirjades ühes Süüria, Hitti ja teiste rahvustega.

Nagu praegused kurdid kellegi ees ei taha paenduda, nii ei olevat ka gutud tahtnud alistuda Assüüria võimule.

Samuti räägivad ka vanemad allikad kurdi võitlustest araablaste vastu. Kui viimased kord oma võimu tipul olid ja ka Pärsia vallutasid, olevat araablattel alati peavalu ja võitlusi „mässuliste“ kurdidena olnud, kes kaliifide vastu kuigi suurt lugupidamist ei avaldanud ega sõna kuulnud.

Kurdidel ei ole kunagi iseseisvat riigikorda olnud. Nad on alati naabritele käest kätte käinud. Kuid nad ei ole lasknud end ühelgi võimul orjastada. Iga valitsusega on kurdid visa ja verist sissisõda pidanud, kui too nende iseolemist ja eluviise kitsendada ja kurdi veres kasvanud röövretki vähendada või takistada on püüdnud.

Nagu kurdi eluviise tundjad tõendavad, ei olevat kurdid oma röövkäikudel mitte verejänused. Nad võtvat oma ohvrilt vaid vara, sageli kuni viimase hilbuni, ja laskvat siis tal rahulikult minna, kui ohver mitte vastu ei hakka.

Veri nõuab verehinda — see on kurdi kõlbluse põhimõtteid. Ja seda verist kättemaksu kardavad eriti nende keskel ja läheduses elavad sala- ning sahkardusloomulised armeenlased.

Kurd ei ole salalik. Ta astub alati, kus tarvis, avalikult võitluse kas oma handžali — kinžali — püssi või küljel rippuva kõvera mõõgaga. Ja häda siis vastasele, kes kurdi temale omase väleduse, osavuse ja julgusega ei suuda võistelda. Röövimist peavad kurdid eneste keskel teatava „rüütellikuse“ tunnuseks. Nad ei pea seda õieti täismehiks, kes pole osa võtnud ja julgust näidanud võitlustes või mõne suurema karavani riisumisel.

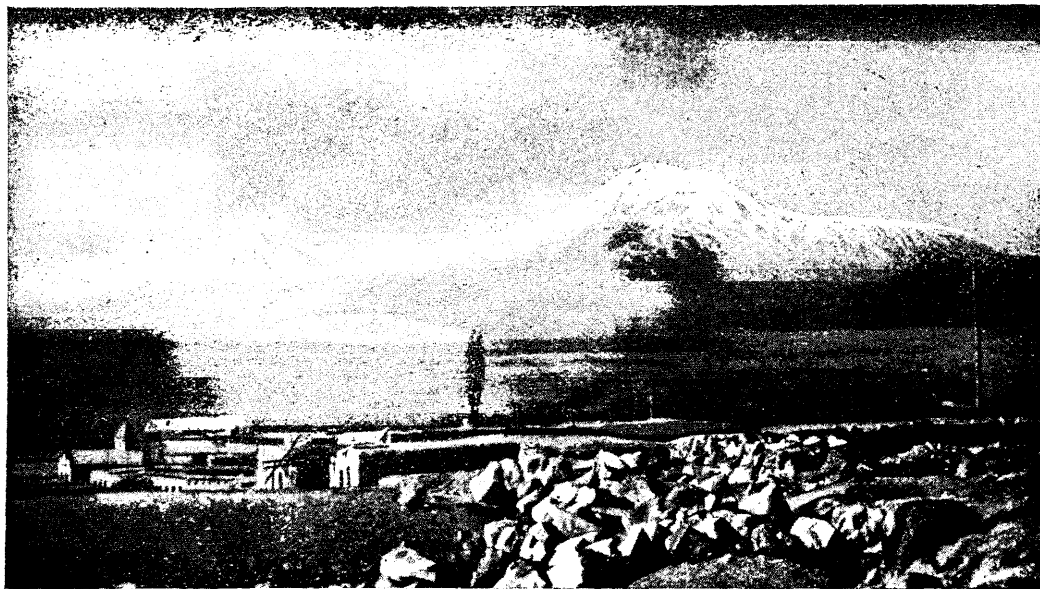
Olin kutsekooli kaheaastase kursuse lõpetanud, kui mind määrati ühe suurema garnisoni ühendatud haiglate juure apteegi juhatajaks. Garnison asus Taga-Kaukasuses, Türgi piiri läheduses olevas alevikus, nimega *Kagös* ehk *Kagisman*. Alevik on Araksi jõe orust tõusval laiemal tasandikul, Araksi jõe paremal kaldal ja Ararati mäest nii kaugel, et selge ilmaga võis alevikust ilma binoklita näha selle legendaarse Noa-mäe vägevast siluetti. Türgipoolselt küljelt piirab alevikku kõrgete kaljumägede ja orgude ahelik. Suvel palav ajal, kui meil all vihma sadas, ilmus mägede harjule nõiduslikult sädelev lumi.

Alevik oli väike ja elanikud — armeenlased, türklased, pärslased ja mõned kurdid — vaesed.

Elasime ses orus nagu mutid koopas vagusi ja omaette. Ülal — sinisügav lõunamaa taevas, ringi ümber — kaljumäed ning mõni lapike viletsat põldu.

Ainukeseks troostiks olid suvel rikkalikud viinamarja- ja viljapuuaiad, mida kunstlikult, lahtiste kanalite abil niisutati. Kogu alevikus polnud ühtki kaevu. Joogi- ja muu tarvituse vesi veeti ja kanti allikaist ning ühest mäejõest.

Ühel augustikuu õhtupoolikul, pisut enne päikese loojakut saabus ootamatult käsk: neli kompaniid jalväge ja kolm kompaniid kasakaid asugu ühes täie varustisega viibimata teele Türgi piiri suunas.

VÄIKE JA SUUR ARARAT

Asusime kiires korras vastu pimedat lõunamaa ööd „sõja“ tee. Hommikuks, koidu-ajaks, olime üle 20 kilomeetri mägede- ja kaljudevahelisi radu ära käinud, kus edasi sai vaid hanereas, üksteise järel. Juhtideks olid piirivalvurid.

Puruväsinult määratud kohta päralt jõudes, leidsime, et meie nõrk piirivalve asus kaitseseisukorras, kuna kurdid nii jala kui ratsa tungisid peale, et võita tagasi suurt 400—500-päist lamba- ja lojustekarja, mille meie piirivalve oli kurdidelt üle piiri tulles ära haaranud kui salakauba. Kurdidest oli see aga nomadiseeriv suguharu, kes oma karjaga suve jooksul mustlasena rändas, otsides paremaid söödamaid.

Piirimärkidest ja teoreetilisest piirijoonest ei küsi ega hooli kurdid kunagi midagi. Neile paistab see mõiste „oma Kurdistanis“ koguni võõras ja loomuvastane olevat. Sellep. tekkiski siis päris korralik lahing, mis ligi paar päeva kestis, kuni kasakad oma hobustel ringhaarrangu tegid ja kurdide taganemise tee ära lõikasid. Siis langes „vangi“ kogu see suguharu, kes oma karjaga oli üle piiri tunginud. Meie sõdurite „sõjasaagiks“ oli hulk kurdide naisi, lapsi, telke, koeri, hobuseid ja ka vanemaid mehi, kes „staabis“, telkide juures asusid. Viimaks alistusid ka mehed, kes mäekülgedel, kaljude vahel, kuhu ligipääs otse võimatu oli, kaua vastu panid. Nähtavasti lõppes neil laskemoon otsa. Ja võitlus kaotas siis ka oma mõtte, kui varandus ühes laagriga oli vastase käes, kelle arv ületas kümnekordselt kurdide oma.

Õhtu eel, kui vastupanu lõppenud oli, ilmusid paljud kurdidest vabatahtlikult oma okupeeritud laagri juure. Nad ilmusid täies relvastuses, millest kurd kunagi ei lahku. Mehed vangistati muidugi ja võeti relvad käest.

Vangistusel pidasid mehed endid julgelt ja vahvalt ülal. Oli näha, et on tegemist rahvaga, kes pole orjastamist tundnud ja kes oma isiku väärtusest oskab lugu pidada. Nägutamistele ja lükkamistele, mis vangistamisel meie kasakate poolt neile osaks sai, reageerisid kurdid väljakutsuvalt.

Kui mehed teada said, et nende naised-lapsed, mõned vanemad mehed ja kari vabaks oli antud, asuti kiiresti telkide ülespanekule, et sinna samasse ööbima jääda. Naised ruttasid savikruusidega lehma ja kitsi lüpsma. Varsti pandi ka „võimasin“ käima. Selle moodustas kokkoommeldud loomanahk, n. n. burdjuk, mille sees nägin mõnes kohas — Batumis — isegi veini veetavat. Burdjuk seoti jalgu pidi üles telgi puude või õrre külge ja

edasi-tagasi lükates loksutati seal sees piima nii kaua, kuni „või“ kokku läks.

Ainsworthi, Richi, Hornle, Moritz Wagner'i, Abovian'i*) ja teiste järele, kes kurdide eluviise on pike-malt ka Türgimaal ja Pärsias tundma õppinud, jagunevad kurdid üldiselt kahte seisusesse: sõdurid ja põldurid. Esimesed nimetavad end — *assireta*'deks, kes mitte kunagi või väga harva põllutööga tegelevad, ja peamiselt karjapidamisest ja röövkäikudest elatuvad. Põllupidajad, *guranid*, aga jälle ei võivat kunagi sõdureiks olla ehk nendeks saada. Viimaseid leiduvat rohkem Türgimaal ja Pärsias neis kohis, kus põlluharimine võimalik. Assiretad moodustavad kurdide keskel n. n. ülema seisuse, kelle keskel valitsevat vaade, et *guranid*, põllupidajad, peavad nende heaks töötama. Sellepärast olevat viimaste seisukord õige raske, kuna „sõjahärrad“ nagu see vanasti ka meil ja mujal oli, talupoegadele igasuguseid koormatusi peale panevat. Põldurid erinevat sõdureist isegi näo ja kõneviisi poolest. Sellepärast ei olevat neil ka kunagi võimalik sõjameeste ehk „aadli“ seisusse tõusta.

Põhjapoolses Armeenias, s. o. Kurdistani vene osas, ei ole valjut seisuste vahe tegemist. Seal on ka vähe põlluharijaid kurde leida, elavad peamiselt kurdid-nomadid. Nendel olevat varematal aegadel viisiks olnud talvekuudel asuda kogu oma karjadega armeenia küladesse, kus said külaelanikelt tasuta korteri ja kütte ning isegi karjale toidu, kui loomad seda talvel mägedes enam ise ei leidnud. Vastutasuks olevat kurdid Pärsia sõjaväes vabatahtlikkudena teeninud.

Sisemise korralduse järele jaguneb kurdi rahvas paljudesse suguharudesse. Igal suguharul on vanem või vürst — *khan*, *beg* ehk *aga*. See on suguharule „keisriks“ ja kohtumõistjaks, milline amet on päritav. Rändkurdide juures nimetatakse kogu suguharu tema vürsti, s. o. *aga*, *beg'i* või *khani* nime järele.

Üht kurdi rahva kõrvalharu, mis mitte väga suur ei ole, nimetatakse *lur'*ideks, ja maaosa, kus need elavad — Luristaniks.

Rändkurdid elavad suvel riidest ja vildist telkides, mis karjaga edasi liikudes on hõlpsad edasi viia. Kohal-

*) Abovian, armeenlane, Erivani kreiskooli direktor, kes seminari õpilasena olevat Tartu ülikooli rektor Parrot'iga tutvunud, viimase Ararati mäe reisu, ja siis selle järele ka Tartu ülikoolis õppinud.

Tõnis Nõmmits — juubilar

Suur ei ole nende inimeste arv, kes näitelava-elust huvitatud. See ei ole nagu eestlase loomu kohane. Palju vähem oli aga näitelava armastajate arv kümneid aastaid tagasi, kus eesti teater oli asjaarmastajate kätes. Ei olnud kerge töötada oma igapäevase tegevuse kõrval näitelaval, korraldada mängu- ja kohendada näitelava. Siiski leidis neid, kes tundsid huvi näitelava vastu ning püüdsid kaasa aidata nii, kuidas see ajavaimule ja võimalustele kohane oli. Üks selliseid lavategelasi on ka Tõnis Nõmmits. Ta on juba 25 aastat askeldanud näitelaval. Ütleme seda sellepärast nii, et temal, kui õieti asjaarmastajal, on näitelava-elu nagu teiseks eluks saanud.

Juba 1899. a. juhtus ta Pärnu *Endla* lavale. *Endlast* ergutust saanud, asus ta Pärnu karskusselts *Valguse* näitetrupis näitejuhina tööle. Pärnust asus 1905. a. sündmuste puhul Tartu *Vanemuisesse*, kus ta ühes kui teises tükis kaasa mängis. Töötas Aug. Wiera näitetrupis *Karskuse Sõbras*, *Käsitööliste seltsi* näitelaval, viimases juhatahes näitemängu. Siit asus ta Peterburi, kus Vene teatris tehnilise jõuna töötas. Peterburist uuesti Pärnu asudes oli ta Eesti teatri asutajate seas. Sealt tõi elurada ta jälle Tartu, kus ta *Vanemuises* peamiselt tehnilise jõuna on järjest 15 aastat töötanud. Peale oma otsekohese töö ei ole ta tüdinud vahetpidamata kaasa mängimast nii ühes kui teises näidendis.

Et kõigiti ajaga kaasa sammuda, käis ta 1911. a. Berliinis *Lessingteatris* lavatehnilistel kursustel ja 1922. Berliinis filmi ühing *Ufa* juures end täiendamas. Tema ja õndsä Pääsuke eestvõttel mängiti ka 1907. a. esimene Eesti film *Pärnu Karujaht*, mis omal ajal pilkelise sisu tõttu sakslaste kohta ära keelati ja praegu *E. R. Muuseumis* asub.

Oma teadmisi lavatehnilisel alal on ta katsunud rahva sekka edasi kanda, selleks andes nõu ja juhatast ning tegelikult aidates maaseltside näitetruppe, milline tegevus palju maalavade elustamiseks kaasa on aidanud.

Berliinis *Ufa* juures olles avanes Nõmmitsal võimalus sinna töötama jääda nii näitlejana kui spetsialistina.

TÕNIS NÕMMITS

Aga see võimalus jäi kasutamata, kuna tookordne *Vanemuise* direktor kutsus tema Tartu tagasi, maalides talle roosilisi perspektiive *Vanemuise* tulevikust. Kahjuks on teater loodetava tõusu ning õitsengu asemel järjest sügavamasse kriisiummikusse vajumas. Alalised direktorite vahetamised, üldine majanduskriis, teatri vaimlise tasapinna kõikumine ja teised kurvad nähted, need on nüüd oma pitseri vajutanud ka juubilarile. Sellest hoolimata pole ta koguni pessimistlik. See lubab loota, et Nõmmitsal jätkub jõudu ka edaspidiseks tegevuseks omal armsal tööpõllul.

T. N. on sünd. 30. V. 1881 Viljandi Väike-Kõpus. Praegu on ta juuksetööstuseäri omanik Tartus.

asuvatel ja põlluharijatel on kas savist või osalt kividest tehtud majahütid, mille lagi ühtlasi ka katuseks on. Telkide ja majade sisseseadet võib võrrelda ja kujutella umbes meie mustlaste telkide järele. See on nii primitiivne ja vähenõudlik kui vähegi võimalik.

Toiduks on leib, liha, piim, või, juust, mesi ja kohv. Leib küpsetatakse, nagu paljude teiste Taga-Kaukasuse elanikkudegi juures, enamasti nisujahust ja õhukeste ½ sm ja veidi paksemate karaskitena. „Kauplustes“ võis sääraseid leibu kahekorra nagu jalarätte nõõril rippumas näha. Nende karaskite küpsetamine on väga algupärane, nagu ma ühes armeenia-türgi külakeses juhtusin nägema. „Leivaahjuks“ on ümar auk põrandas, mille seinad savist siledaks tehtud ja alt pisut laiema. Augu põhja tehakse kuivatatud loomasõnnikust — *kižak'id* — või puutükkidest tuli, mis ahju kuumaks kütab. Kui sõed ahju põhjas hõõguvad, siis kleebitakse taignast õhukeseks rullitud karaskid ahju seinete külge, kus nad varsti ära „küpevad“. Kord külas ööbides, kukkusin ma jalgapidi säärasesse leivaahju.

Erilisteks või paremateks toitudeks on kurdidel n. n. *kufta* ehk piimasse sibula ja pipraga tehtud lihaklimbid ja *pilav* — riisiga keedetud lambaliha.

Kogu oma rahutu, primitiivse ja meie mõiste järele viletsa ning kultuuritu eluviisi juures on kurdid õitsva tervisega, tugevad, sihvakad ning liigutiselt elastsed ja väledad. Rändkurdide meeste kui ka naiste hulgas leidub väga kenade ja õigete näojoontega tüüpe, mis teatava määrani otse aristokraatsed näivad.

Kurdide riituseks on saapad, laiad valged püksid, mis kirju vööga seotud; lühikeste käistega avar kuub, mille krae ja käiste ääred tikandistega ilustatud, ja mantel, umbes armeenlaste ja grusiinide juures tarvitusel

oleva *burna* moodi. Peakatteks kõrge viltkübar, enamasti kollast värvi, mille ümber on kirju turban-rätik seotud.

Riietus on suguharude ja maakohtade järele mitmesugune. Kuid üldiselt armastavad ja kannavad kurdid ja kurdannad kirevavärvilisi riideid ja ehteid.

Usuliselt kuulub rõhuv enamik kurdidest *šufi* sekt. Usulist fanatismi kurdide keskel ei tule palju ette.

«VERONIKA» SEEP
ON KÕIGE PAREM!

Uued
paberossid

Valmistatud
inglise maitse
kohaselt pare-
matest sigaret-
tide tubakatest!

25 tk. 25 snt.

Toimetusele saadetud kirjandus

E. TENNMANN: *G. Teichmüllers Philosophie des Christentums*. Tartu 1931. 226 + X lhk. Hind Kr. 6.75. Pealadu: Akadeemiline Kooperatiiv, Tartus.

Ristiusu (kristluse) tõlgitsemine on väga kirju, nagu näitab usutunnistuste, kirikute, usulahkude, voolude ja koolide rohkus. Käesolev raamat selgitab tähtsamate ilmavaateliste aluste iseloomu ja püüab anda ühtlase, kristlusele tõeliselt vastava ilmavaatelse aluse personalismi mõttes. Eesti keeles ilmus seesama töö lühemal kujul *Usuteadusl. Ajakirjas* III a. k. nr. nr. 1, ja 3/4.

Teoses tarvitatud materjalidest väärivad erilist allakriipsutust senini avaldamata materjalid Teichmülleri perekonna arhiivist, mis olnud kasutamiseks autorile.

Töö on professor E. Tennmanni doktori väitekirjaks, millist ta kaitses 7. mail s. a. Oponentideks olid: prof. H. B. Rahamägi, prof. O. Seeseman ja dots. W. Freyemann.

Peale puhtteadusliku sihi köidab raamat tähelepanu ka käsitluselt ja tulemustelt, milliste uudsusega prof. E. Tennmann meile juba varemalt tuntud.

SEADUSED JA MÄÄRUSED TEADUSE, KUNSTI JA KIRJANDUSE ALAL, ühes hariduse ja sotsiaalministeeriumi ringkirjadega, Riigikohtu otsustest võetud seletustega ja vastavate asutiste põhikirjade ning kodulevadega. Koostanud Aleksander Kurvits, hariduse- ja sotsiaalministeeriumi peasekretär. Hariduse- ja sotsiaalministeeriumi väljaanne, Tallinnas, 1931. Lhk. 164. Hind?

ÜLIÕPILASLEHT nr. 6, jürikuus 1931. Sisus: K. Muhel — Eduka õppetöö nimel. Adrienne Lints — Tervis sulle! Uno Peltoniemi — Soome üliõpilaste hõimuharrastusest. Juhan Libe — Lendlehti ja töökavasid X üliõpilaskonna Edustuse valimistel. B. Karro: Nii ei pea see olema! Oskar Tedder: Danzigi üliõpilaselust. Beka: Kui meie hinge heitsime. Oulem: Üks kirjanduslik intervjuu tudengkonnas. Hj. Pöhl: 3 beebit — 3 öde — 2 etendust. Akadeemilisi teateid, üliõpilaskonna Edustuse koosolekuid jne.

KÄESOLEVA NRIGA on tellijaile hinnata kaasandeks Theodore Dreiser'i jutustis **OMAKOHUS** (lõpp) ja Janis Ezerin'si novell **HAUAKAEVAJAD**, kokku 16 lhk.

OLION NR. 5/6 ilmumine kaksiknrina on tingitud tarvidusest, ajakirja senist ilmumistähtaega viia kuu alguspäevadele.

OLION NR. 7 ilmub juulikuu esimesil päevil.

Lugupeetud tellijaid, kelle tellimisaeg 1-se poolaastaga lõpeb, palutakse tellimist aegsasti uuendada.

Emad, kes ei soovi oma lammikule pesemise juures valu, vaid vastuoksa, tahavad lapsele lõbu valmistada, peaksid tingimata tarvitama ainult A. Frederkingi „Lasteseepi“. See seep on balsam õrnade, hooldisust vajavate laste jaoks ja ta põhjustab väikeste terve ja õitsva välimuse.

Ainuke Eestis!

T. NÕMMITS'a

juuksetöönduse ateljee

Rüütli tänav nr. 12 // Telef. 4-95 ja 1-19

Härrade, daamide ja teatri jaoskonnad. Cabinet de Beauté. Kõige piinlikum puhtus ja korralik töö. Suur väljavalik parukatest, näovärvidest jne. Kirjalikud ja telefonilised tellimused täidetakse viibimata.

Kestvad elektrilokid

Äri on mitme kuld- ja hõbeaurahaga kroonitud

Grand-Hôtel

TARTUS, VALLIKRAAVI 10
KÕNETR. 323

Soodsam peatuskoht Tartus

AUSTUSEGA JUHATUS

Gabriel Kirillov

Olioni eelmises ja käesolevas nr. dr. med. E. Fischer'i kirjutise juures *Mälestusi Zarskoje Selost* avaldatud pildid Aleksandri paleest on teinud G. Kirillov.

G. K. on sündinud Meremäe vallas Petserimaal. Esimese korrapärase õpetuse sai Pihkvas joonistamise koolis, mille lõpetamisel siirdus Peterburi, kus töötas juba iseseisvalt, isiklikus ateljees. 1918. a. astus ta Peterburi foto-tehnilisse instituuti, millise lõpetas kunstnik-foto-

grafi kutsega. Instituut oli tol ajal moodsamaid ja töötas sarnaste populaarsete professorite, nagu Kurbatovi, Ostroumova-Lebedev'i, A. Popovitski ja t. juhatusel.

Peale instituudi lõpetamist G. K. töötas peaaesjalikult teatri ja kunsti ringkondes. Tema klientide hulka kuulus silmapaistvaid kunsti ja teatri tegelasi nagu Stanislavski, Glasunov, Šaljapin, A. Benoit j. t.

Praegu töötab G. K. Tallinnas, kus tal on oma ateljee.

Vastutav toimetaja ja väljaandja: **Georg Naelapea**

«Postimehe» trükk, Tartus 1931

Euroopa vastuvõtt

valjuhääldajas!

See pole enam unistus, vaid tõsiasi, kui Teil kodus meie uus 3-lambiline võrkvastuvõtja

NADIR 3 W

Hind ainult Kr. 165.—. Moodsamaid ja täiuslikumaid 3-lambil. varivõrelambiga vastuvõtjaid. Tä konstrueerimisel on võetud arvesse kõik uuemaaja raadiotehnika saavutised. Ajakohane välimus, kerge käsitlus.

Tõeline pärl Eesti raadioturul!

Meie aparaadid on kroonitud 7-me esimese auhinnaga. Soodsad ostatingimused. — Järelmaks ühe aastani.

A-S. Tartu Telefoni Vabrik

Tartus, Puiestee tän. nr. 9/11, telefon 2-34.

Müük Tartus: K-m. Vennad Prüüs, Kaubaheev 20/21.

FOTO-ATELJEE

ARMIN LOMP

TARTUS, VANA T. 6 . TELEFON NR. 2-53

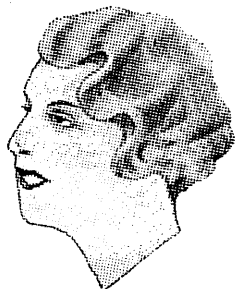
Valmistan igasuguseid ülevõtteid / Grupivõtteid mitmetuhande inimese suuruselt / Pildi suurendusi nii liht kui ka värvilisi kuni elusuuruseni

AINUKE

spetsiaal daamide salong

R. D I L S

TARTUS, KÜÜNI TÄN. 1
(hoovis)

==
Kestvad (elektri) lokid

Tartu Eksporttapamaja

saaduste hinnad

lihakaupluses Jaani t. 1.

Sea ploomirasv, sulatatud	Kr. 0,95 kg
„ pead, värsked	„ 0,22 „
„ „ soolatud	„ 0,20 „
„ jalad, värsked	„ 0,18 „
„ „ soolatud	„ 0,17 „
„ siidamed	„ 0,17 „
„ neerud	„ 0,35 „
„ keeled	„ 0,35 „
„ maks	„ 0,35 „
„ vaheliha	„ 0,25 „
„ peekonlõiked	„ 0,42 „
„ filee	„ 0,59 „
„ rinnakondid	„ 0,35 „
„ sabakondid	„ 0,35 „
„ kondid I sort (supikondid)	„ 0,20 „
„ „ II „	„ 0,13 „

Kirjalikud ja telefonilised tellimised täidetakse viibimata.

KAUBATARVITAJAD!

Pidage meeles, et suurim,
parim ja odavam riidekau-
pade sisseostukoht

KEVADE-HOOAJAKS

on riidekaubaladu

TSCHERNOV, LUKSEP & K^o

Tartus, Kaubahoov 6-7

Telefon 1-56

Majanduskriisi ei tunne see

kes suitsetab I sordi Itaalia paberosse

«SAVOY»

25 tk. ainult 20 senti

sest ta hoiab kokku igapäev paki pealt 5 senti

Tubakatehas A.-S. „Sirena”

Hind 1 kr.